
מעריב
סופשבוע
4.3.1988
דן תורן,
ילדות מתות
עליו
דובר צה"ל:
שטחים בוערים
והסברה במלכוד
משה אונא:
הנהגת המפד"ל
צריכה ללכת
הרבה גבינות חושבות שהן נפוליאון...
מבצע
במחיר היכרות רק 2.80 ש"ח
כמות גדולה (250 גרם)
במחיר כמות קטנה (125 גרם)
של גבינות שמנת אחרות.
נפוליאון תנובה
גבינת שמנת בטעמים טבעי, שום-שמיר, בצל, רוקפור
תנובה

״רוב הזמן אני נמצא מחוץ לבית ולכן אני חייב חולצות נוחות במיוחד, נעימות למגע ונאות למראה.
מנהטן - סדרה של חולצות שעושות לי את היום. בכל מקום: בפגישות עסקים בארץ או בחו״ל, אני לובש אחד מהדגמים האלגנטיים של מנהטן.
בקונצרט של מכבי ת״א או בבילוי במסעדה טובה אני מופיע במנהטן סוהו - חולצה ספורטיבית בעיצוב מרענן, עם צבעים חזקים וגזרה צעירה.
חולצות מנהטן - חלק בלתי נפרד מסדר היום שלי.״

ועכשיו לראשונה בישראל גם מכנסי מנהטן. מכנסיים בגזרה גברית צעירה. לבחירתך מכנסי מנהטן בסגנון סולידי, ספורטיבי או אלגנטי. תתחדש.

Manhattan

תוית בינלאומית NEW YORK LONDON PARIS

סופשבוע
ט"ו באדר, תשמ"ח 4.3.1988

This Magazine Is a Supplement to
Maariv International Edition

שער: דן תורן, עכשיו הוא גם שר
(צילום: שמואל רחמני)

עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטיין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, שרי אנסקי, נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

השיחות ליד שולחן הדיונים נמשכות

מנצחי אולימפיאדת הבחירות המוקדמות בארה"ב

עכשיו אתם יכולים להרשות לעצמכם

WESTPOINT

מקרר היוקרה של קריסטל

3
3 שנים אחריות

בלעדי - אחריות על כל חלקי המקרר למשך 3 שנים

עכשיו גם אתם יכולים למהר ולרכוש את מקרר היוקרה ווסטפוינט CR260-נו פרוסט. 168 ש״ח והמקרר בביתכם.

פעם בחיים יש הזדמנות כזאת. לרגל מבצע מיוחד לחג הפסח ולתקופה מוגבלת, מציעה לכם חבי ״קריסטלי״ מקבוצת כלל, את המקרר הבינלאומי ״ווסטפוינט״ (הידוע בעולם בכינוי מקרר לכל החיים) ב־13 תשלומים חדשיים שקליים שווים של 168 ש״ח, ללא ריבית וללא הצמדה. שלמו את התשלום הראשון והמקרר שמליונים בעולם בחרו בו, יגיע לביתכם.

שיטת Ⓣ טרופיקל המותאמת במיוחד לאקלים הישראלי ומומלצת ע״י הרשות להגנת הצרכן.

לא במקרה ממליצה הרשות להגנת הצרכן על המקררים מסוג ווסטפוינט. מקרר ווסטפוינט-נופרוסט, המסומן באות T, תוכנן במיוחד לפעולה באזור אקלים טרופי כמו בישראל והוא מצויד בתפוקת קרור מוגברת. גם שכבת הבידוד התרמי בין דפנות המקרר עבה ויעילה יותר מאשר במקררים אחרים (מקררים מסוג ״א״). שיטה חדשנית לניצול חום המדחס הופכת את מקרר ווסטפוינט לעמיד לאורך שנים ארוכות, וחסכוני בצריכת חשמל.
מקרר ווסטפוינט מיוצר מפלדה עבה במיוחד, צבוע בצבע אפוקסי חזק ביותר ועשוי מפוליאוריתן עבה בשיטה החדשנית ביותר בעולם.

המקרר העולמי עם הגב של קריסטל.

כל מוצר ש״קריסטלי״ מציעה לך עובר את הבדיקות הקפדניות ביותר, וזאת — מעבר לבדיקות תקן ובדיקות הכרחיות אחרות. חבי ״קריסטלי״ מקבוצת כלל מעניקה לכם באופן בלעדי 3 שנים אחריות מלאה על כל חלקי המקרר (שלא כמקובל בחברות אחרות).
אתם גם יכולים להיות בטוחים שבמקרים של תקלה כלשהיא, גם שנים אחרי גמר מועד האחריות, תעניק לכם

חבי ״קריסטלי״ את השרות היעיל והמהיר בישראל, שזוכה מדי שנה בשנה בתואר חשרות הנבחר בכל סקרי דעת הקהל. כשאתם קונים את מקרר היוקרה ווסטפוינט אתם קונים את המקרר הטוב ביותר, בתנאים הזדמנותיים ומחברה בעלת אמינות ושרות מהטובים בישראל.

אספקה מיידית עם התשלום הראשון

להשיג אצל סוחרים מורשים וברשתות חשיווק.

קריסטל

מקבוצת כלל

מבצע פסח לזמן מוגבל

רק בקריסטל 13 תשלומים חדשיים שווים ללא ריבית וללא הצמדה. מחיר סופי בשקלים - 2184 ש״ח

13 X 168
תשלומים
ש״ח

המחיר כולל הובלה לבית הלקוח

מליוני מקררים מדגם זה נמכרו עד היום בעולם

שיווק שרות ואחריות

דובר צה"ל. מילכוד

הוא לא משרד פרסום, לא אמור לעסוק ביח"צנות ולא מונה לתפקיד המסביר הלאומי. הגוף שנקרא דובר צה"ל והאדם העומד בראשו הם חלק אינטגראלי מהצבא. הצבא הוא זרוע שמבצעת מדיניות, לא קובעת אותה. המדיניות – אם היא נקבעת – נקבעת במקום אחר, ונהפכת למציאות שעוברת בתקשורת ומגיעה לבתים. זה המילכוד בו נתון עתה דובר צה"ל. עם זאת רבים טוענים שטיפולו במצב שלומיאלי, לא מקצועי, ושבעיקר בשבועות הראשונים לאירועים – שהיו מכריעים מבחינת דעת הקהל העולמית – נעשו בצה"ל כמעט כל הטעויות האפשריות בכל הנוגע להסברה ולקשר עם העתונות. שהיה כאן מחדל אחד גדול.

מאת יעל פז־מלמד
צילומים: ראובן קסטרו

תא"ל אפרים לפיד, דובר צה"ל, ותמונות מצב בתקשורת האלקטרונית (משמאל, צילום: גדי אברמוביץ').

ביום רביעי שעבר, כשש בערב, התייצב דובר צה"ל תת־אלוף אפרים לפיד באולפני קול־ישראל בקריה בתל־אביב, והשיב בשידור רדיו לשאלות מאזינים. "למה צה"ל לא נוקט יד תקיפה יותר נגד המתפרעים בעזה", נשאל הדובר. "איך זה שנותנים להם לעשות את מה שהם עושים לחיילי צה"ל? מדוע לא מענישים את הורי הילדים הזורקים אבנים".

לפיד הדף את המיתקפה בעוז רוח ודיבר על צה"ל בצבא הומאני, שאינו יכול ואינו רוצה לנקוט ענישה סביבתית ולדרוש מן ההורים לשלם על חטאי ילדיהם. המראיין, איתן אלמוג, הציג כמה תיזות על הכיבוש הנאור הישן־נושן והרמיזן בין מה שהיה או לנעשה היום, וביקש מלפיד התייחסויות לעניין.

סך־הכל, הרבה זיעה הוא לא היה צריך לשפוך כדי לצאת בסדר. אחר־כך חזר לפיד למשרדו וטיפל עד שתיים בלילה בנוסח ההודעה הרשמית שימסור דובר־צה"ל על נפילת שני החיילים ברצועת־הבטחון בדרום־לבנון ופציעת שניים אחרים.

למחרת בשמונה בבוקר שוב התייצב במשרדו ליום עבודה של שמונה־עשרה שעות נוספות. במלחמה שבה התקשורת מחליפה את התותחים והטנקים יש לדובר צה"ל חשיבות כמו למפקד חיל־האוויר במלחמות אחרות. ההבדל הוא בתוצאות. מפקד חיל־האוויר במלחמה קונבנציונאלית, אם ינהג בתבונה ובמקצועיות, יש לו מירב הסיכויים לנצח במערכה.

דובר צה"ל, לפחות במה שקשור למלחמה השביעית של ישראל המתנהלת היום בשטחים, גם אם יעשה עבודתו על הצד הטוב ביותר האפשרי ובמקצוענות הרבה ביותר, סיכוייו להצליח כמעט אפסיים. במלחמה שבה יש שלושה צוותי־טלוויזיה על כל שלושה חיילים, צוותים שמעבירים לעולם תמונות של חיילים מכים באלות נשים וילדים, זורקים גז מרמיע, מטילים עוצר – מה יועילו הסברים. מי יקנה אותם.

וישנם כמובן המקרים המכונים חריגים, שעל חלק מהם למד צה"ל מן הדיווחים בתקשורת. כך היה במקרה של החיילים שקברו אנשים חיים, כך במקרה ההתעללות, והמכות האכזריות שהיכו מספר חיילי גולני מתפרעים זורקי אבנים. כמעט כל הנפת יד של חייל מתועדת, כמעט כל התעללות מצולמת, והמראות קשים מנשוא. גם גאונים בהסברה היו עומדים מולם חסרי־אונים.

"בשבועות הראשונים ידע כל כתב זר שאם הוא רוצה להשיג מידע באופן יעיל ומהיר, הוא צריך לפנות לפלשתינים".

זה המילכוד הרציני ביותר בו נתון דובר־צה"ל כבר שלושה חודשים. אילו היה צה"ל מעמיד עצמו היום כקליינט פוטנציאלי למשרדים מקצועיים של יחסי־ציבור, יש להניח שרבים היו מוותרים על ה"תענוג" לייצגו, גם אם היה מדובר בתקציב פרסום גדול. מי רוצה לקחת על עצמו משימה שנועדה כמעט מראש לכשלון. ולמרות הכל עדיין יש רבים – עתונאים ישראליים וזרים כמו גם מפקדים בצבא – הטוענים שגם במצב הנוכחי אפשר היה לטפל טוב יותר ונכון יותר אילו מקצוענות היתה שם המשחק.

כתב זר: "בחודש הראשון של המהומות בשטחים עמדנו כולנו – החבורה הענקית של הכתבים הזרים בארץ – נדהמים נוכח השלומיאליות של טיפול צה"ל בנושא הכיסוי התקשורתי. צה"ל, שהוא היום יותר מהכל צבא של מקצוענים, נתן לחובבנים לטפל בנושא שהוא אולי החשוב ביותר במאבק הנוכחי שלכם – המלחמה על ההסברה. אני אמריקני, וכך גם אמות המידה שלי. אני הייתי מצפה שבמצב עניינים כזה יגייסו לדובר צה"ל את טובי המוחות בארץ, יתנו להם תקציב בלתי־מוגבל ויגידו להם: תשבו יום ולילה, תפעילו את הראש, תביאו עשר תוכניות אופרטיביות שינסו להתמודד עם השאלה כיצד ניתן היום להציל את כבוד צה"ל וכבוד מדינת ישראל בעולם. יש לכם בעייה אמיתית, ואתם מתמודדים איתה באמצעים שהיו נכונים לתקשורת של לפני עשרים שנה.

"הצד השני, הפלשתינים, הבינו מיד שככל שהם יעברו טוב יותר עם התקשורת, הם ייראו לפחות כמנצחים. בצה"ל מבינים את זה היום, אבל זה כבר כמעט מאוחר מדי. בשבועות הראשונים של המהומות ידע כל כתב זר בארץ שאם הוא רוצה להשיג מידע בצורה יעילה ומהירה, הוא צריך לפנות לפלשתינים. אם הוא רוצה סיפורים טובים, כל מה שהוא צריך זה להרים טלפון אחד, ומיד מסדרים לו פגישה עם טובי האנשים, לוקחים אותו למקום, מחזירים אותו, דואגים שיוכל להיפגש עם משפחות, מכניסים אותו לבתים,

(המשך בעמוד 11).

תא"ל אפרים לפיד במשרדו עם צילומי הדוברים הקודמים: "אין לי שום תחושת נחיתות".

(המשך מעמוד 9)

מתייחסים אליו כמו אל מלך. וחשוב מכל – נותנים לו להיפגש עם אנשים חדורי אידאולוגיה ואמונה בצידקת דרכם, שיודעים להתבטא באנגלית מצויינת, שמסוגלים להעביר את המסר שלהם בלי בעיות.

"לעומת זה, לפחות בשבועות הראשונים, כאשר הייתי מבקש את עזרת צה"ל בהכנת כתבה מסויימת, מיד היו מתחילות בעיות. הייתי צריך להרים עשרה טלפונים במקום שנחוץ היה אחד. היו מתחילים למשוך אותי בלך ושוב, ואז – כשהעניינים כבר היו מסתדרים – היו מצרפים אלי קצין ליווי של דובר צה"ל שגייסו אותו על צו שמונה, ושכל מה שרצה זה לגמור את המילואים ולחזור הביתה. יומיים לפני הפגישה איתי הוא היה טרוד בענייני עסקים ובורסה, וחמש דקות אחרי שהיינו מסיימים סיור הוא שב לחיות את חיי היומיום שלו, הרחק מן ההתרחשויות אותן היה צריך למכור לי. מה שקורה בשטחים הטריד אותו מעט מאוד. הוא לא בקי ולא יודע בדיוק מה הולך, הלהט שלו שואף לאפס, בהרבה מקרים הוא בכלל לא מסכים עם מה שהולך בשטחים. אז איך הוא יכול למכור לי את הדברים בצורה משכנעת? ואני עומד מאחורי המלה הקשה 'למכור'. כך זה עובד.

"זה לא נכון שהעתונאים הזרים היו נגררים באופן מכוון והתעלמו מן הצד הישראלי. אני אומר בכל האחריות שבשבועות הראשונים לאירועים, שהיו גם המכריעים מבחינת דעת הקהל העולמית, נעשו בצה"ל כמעט כל הטעויות האפשריות בכל הנוגע להסברה ולקשר עם העתונות. היה פה מחדל אחד גדול. סביב פונקציה כמו דובר צה"ל צריכים לשבת באופן קבוע, לפחות בזמן הזה, עשרה מומחים רציניים שיכולים לייעץ לו כל הזמן. יחסי־ציבור זה מקצוע. טיפול בעתונות זה מקצוע. הסברה נכונה זה מקצוע. אם אני מבקש מדובר־צה"ל תגובה על אירוע קשה וחריג ששמעתי עליו מפי תושבים מקומיים והתשובה מגיעה רק אחרי חמישה ימים, אי־אפשר לצפות ממני שאשב עם הסיפור בבטן ואחכה לתגובה. האיטיות, הסירבול, חוסר היעילות – כל אלה משחקים לרעת צה"ל. הנזק הוא כמעט בלתי־הפיך".

"עוקפים את לפיד, משתדלים להיעזר בו כמה שפחות. הוא מסוכסך אישית עם כתבים, וזה פוגם בעבודה".

אפרים לפיד: "אני מקבל ומסכים שאנחנו פחות זריזים מהצד השני. אבל צריך גם לזכור את ההבדל המהותי בינינו לבין הצד השני. אנחנו לא כנופיה. הצד השני זה כנופיה בגדול, ובעיניהם כל האמצעים כשרים בשביל לזכות בסיקור שיציג אותם כמסכנים. צה"ל, כגוף גדול ולפעמים די מסורבל, חייב בהגדרה לעבוד אחרת. אנחנו הרי לא יכולים להרשות לעצמנו, וגם לא רוצים, להתנהג כמוהם.

"הבעייה מתחילה קודם כל עם האינפורמציה שזורמת מן היחידות. וזו זורמת מאוד באיטיות, דווקא משום תחושת האחריות. המהירות והיעילות של הצד השני באה בדרך־כלל על־חשבון הדיוק בעובדות. להם אין מחסום הבושה. הם יכולים לתת לכתבים אינפורמציה לא מרוייקת, לא בדוקה, לפעמים שיקרית. צה"ל לא יכול להרשות זאת לעצמו, והבדיקה לוקחת זמן.

"יתרה מזאת: פעם, כשהיו כתבים באים אלינו עם סיפור על אירוע מסויים והיינו מבטיחים שנבדוק וניתן תשובה בהקדם האפשרי, לא היה עולה על הדעת שהם לא יחכו לתגובה שלנו. היום זה לא קיים יותר. מפרסמים גם בלי תגובה. פעם, אם היינו בודקים, מוצאים שלסיפור אין בסיס ומכחישים אותו, הוא היה נופל מיד. היום, גם אם יוצאת הכחשה רשמית, מפרסמים את הסיפור הן בארץ והן בעולם, ולמטה, בקטן, כותבים: דובר־צה"ל מכחיש. כך היה, למשל, עם הסיפור שצה"ל משתמש בכדורי דום־דום, שאסורים לשימוש על־פי אמנה בינלאומית. כל הסיפור הוא קשקוש חסר־שחר, וכך גם אמרנו לעתונאים. בכל זאת הוא פורסם, עם הכחשה קטנה בסופו.

"ניקח לדוגמה את המקרה החמור של החיילים שקברו חיים תושבים ערבים לאחר שהתעללו בהם. התלונה הגיעה אלינו מצוותים ששמעו אותה מאנשים מקומיים. מיד מונה קצין בודק. אבל הכל לוקח זמן. צריך להתחיל לברר באיזו יחידה מדובר, מתי זה היה, מי היו החיילים. כשהקצין הבודק גילה כי יש ממש בטענה, העניין הועבר לטיפול מצ"ח. למרות שהיתה הוראת רמטכ"ל לתת לחקירה עדיפות ראשונה, הרי שזה חייב לקחת כמה ימים. מצ"ח עבדו יום ולילה, גבו עדויות מעשרות אנשים, והגישו את המסקנות. נכון שזה לא הקצב שעתונאים היו רוצים לחיות לפיו, אבל בשבילנו הדיוק והאמינות חשובים יותר מכל".

דרך ארוכה עשה צה"ל מאז פרוץ המהומות בשטחים בכל הנוגע ליחסים עם התקשורת. בקרב העתונאים יש גם כאלה הטוענים, בזהירות רבה, שהדרך ארוכה מדי. אם בשבועיים־שלושה הראשונים נעשו נסיונות לחסום דיווחים עתונאיים, היום התהפכו היוצרות מן הקצה אל הקצה. צוותי טלוויזיה ועתונות מסתובבים בשטח כמעט ללא הגבלה. בדרך־כלל הם מרווחים ישירות על־ידי המפקדים עצמם. כל הנפת יד או אלה מצולמת מכל הכיוונים האפשריים, יש פתיחות מקסימלית כפני התקשורת, אין כמעט מקום או אירוע שסגורים בפני עתונאים.

כתב צבאי: "הדובר האמיתי של הצבא היום הוא איתן הבר, דובר השר. כשהכתבים הצבאיים רוצים לדעת מה קורה, הם מתקשרים אליו".

עתונאי אחר הגדיר את המצב כ"היסטריה של הצבא". אחר אמר: "בעל הבית השתגע". כתב של רשת טלוויזיה אמריקנית אמר: "יש מעט מאוד מקומות בעולם בהם מתייחסים אל העתונות בליברליות שכזו. מצד אחד זה מחזק את התחושה שישראל היא אכן דמוקרטיה אמיתית עם חופש ביטוי מקסימלי. מצד שני, יש לזה מחיר, ואתם משלמים אותו. לפעמים בגדול.

יש היום קשרים אישיים הדוקים בין הכתבים הצבאיים והכתבים הזרים לבין המפקדים בשטח, ורוב העתונאים נעזרים בשירותי דובר צה"ל רק לצורך קבלת תגובה רשמית. כמובן שזה מביא לכך שהצבא – כגוף – פחות ופחות שולט במה שנקרא בעתונים או נראה בטלוויזיה. לחלק מן האלופים יש בלשכותיהם אנשים שתפקידם, בין השאר, לטפל בקשר עם עתונאים ולדאוג ליחסי־הציבור של האלוף. אלופי הפיקודים גם דואגים שכל דיווח שיוצא מטעם דובר צה"ל בקשר לאיזורים עליהם הם ממונים יהיה מתואם איתם לפרטי־פרטים, והם מקדישים לנושא של 'תקשורת טובה' הרבה זמן ומחשבה.

עתונאים נמצאים בשטח בכל מקום, ויושבים בדיונים ותדרוכים של המפקדים, גם הסודיים ביותר. סגן־אלוף באחת הנפות בגדה: "היום אפשר בהחלט לדבר על פניקה בצבא בכל הנוגע לעתונות, לפחות בקרב הקצונה הבכירה. אם לפני חודשיים גירשנו עתונאים ולא נתנו להם להתקרב לשטח, היום המצב הפוך. חמישים אחוזים מהדיונים והתדרוכים מוקדשים לנושא העתונות, ומקדישים מחשבה רבה לשאלה כיצד ייראה בתקשורת צעד זה או אחר שמתכוונים לנקוט. כמעט הכל פתוח בפני עתונאים, ואצל המפקדים יש רגישות עצומה

(המשך בעמוד הבא)

"יותר מהר, יותר פתוח, יותר ליבראלי"

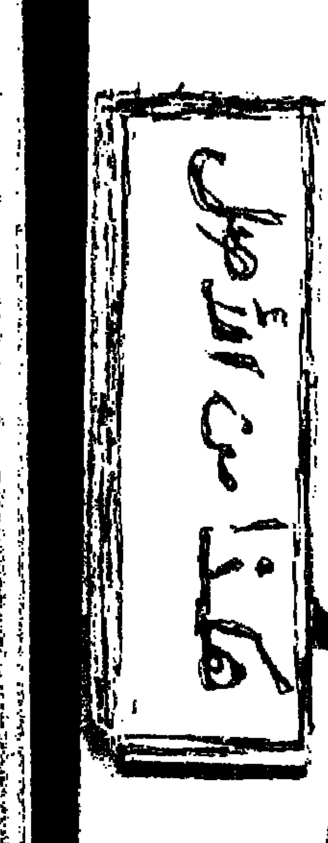
על רמת הפתיחות והליברליות של הצבא כלפי התקשורת ניתן ללמוד בין השאר ממספר הפניות של עתונאים לדובר־צה"ל בבקשות לראיונות, סיורים, כתבות פרמול.

בשנת 84', למשל, הגיעו ליחידה 986 פניות, מתוכן 210 פניות של כתבים צבאיים, השאר של כתבים זרים ועתונאים שעיסוקם אינו כיסוי שוטף של הצבא.

בשנת 85', השנה הראשונה של לפיד בתפקיד דובר צה"ל, הגיעו ליחידה 3107 פניות של עתונאים, מתוכן 717 של כתבים זרים. בשנת 86' קפץ המספר ל־3353, ובשנת 87' הגיע ל־[illegible]. לגבי שנת 88' עדיין אין סיכומים, אבל ברור שלאור האירועים האחרונים מספר הפניות כמעט יוכפל. בכל הכמות האדירה הזו של פניות ובקשות מטפלים שמונה קצינים בלבד, וזהו כל הצוות של מה שמכונה "דובר צה"ל".

עד שנכנס אפרים לפיד לתפקידו, היה נהוג שעתונאים מגישים בקשות לראיונות. אחת לשבוע היה מתקיים דיון בכל הבקשות שהגיעו, ובדיון היו מחליטים למי מאשרים – ולמי מסרבים. לפיד שינה נוהג זה. מזה שלוש שנים אין העתונאים צריכים לחכות שבוע כדי לקבל תשובה לבקשתם. כל בקשה נבדקת ביום שהוגשה, וברוב המקרים, לפחות אם זה נוגע לדובר צה"ל, התשובה מתקבלת תוך מספר שעות, במקרים מסובכים יותר – יום אחד.

דובר צה"ל. מילכוד

(המשך מהעמוד הקודם)
לגבי כל מלה שנכתבת נגדם.

"חבל שלא הבנו כבר בהתחלה את חשיבות העתונות. אבל תבל עוד יותר שהיום – אנחנו כל־כך מגזימים בעניין. מה דעתי על דובר־צה"ל? אין לי דעה. אני לא כל־כך מכיר את המוסד הזה או את אפרים לפיד אישית. אין לנו הרבה קשר איתם. אנחנו עובדים ישירות עם העתונאים בשטח".

ישנם שני היבטים עיקריים לפיהם ניתן לבחון את תפקוד דובר צה"ל: מעמדו בקרב העתונאים, ואולי חשוב יותר – מעמדו בתוך הצבא. אחד מתפקידיו החשובים ביותר של דובר צה"ל הוא לייעץ לרמטכ"ל – ודרכו לצבא כולו – בנושאי תקשורת. הוא כפוף ישירות לרמטכ"ל, ולפחות בחודשים האחרונים נמצא עם רב־אלוף שומרון בקשר יומיומי הדוק. הוא משתתף בדיונים השבועיים של פורום המטה הכללי, גם כדי ליידע אותו בכל הנוגע לנעשה בצה"ל וגם כדי לתת לו את אפשרות להשמיע דברים.

על תת־אלוף לפיד קשה לשמוע מלה טובה מחלק גדול של הכתבים הצבאיים העומדים איתו בקשר יומיומי.

כתב צבאי: "מעמדו בקרב הכתבים הצבאיים נמצא בשפל המדרגה, וכך היה גם לפני שפרצו המהומות בשטחים. גם מעמדו הצבאי חלש מאוד. דובר־צה"ל, למרות שהוא רק בדרגת תת־אלוף, חייב להיות אדם מאוד מקובל ומכובד בקרב קציני המטה הכללי. מעמדו של לפיד אינו כזה. גם המפקדים הבכירים וגם הכתבים הצבאיים עוקפים אותו, משתדלים להיעזר בו כמה שפחות. הוא מסוכסך אישית עם הרבה כתבים, וזה ודאי פוגם בעבודה. החזות שלו, כלפי חוץ, שחצנית ובוטחת, אבל למעשה הוא יודע טוב מאוד מה מצבו ומה מעמדו, הן בקרב העתונאים והן בתוך הצבא.

"קשה מאוד לשכוח את הפאשלות שהיו בשבועות הראשונים כאשר גם כתבים ישראלים נאלצו לפנות למקורות ערביים כדי לקבל מידע וסיוע. צריך להבין שקשרים ורפוסי־עבודה שנקשרו אז – לפחות בין הכתבים הזרים לפלשתינים – עוזרים לצד השני עד היום. קשה לסלוח על כך שבשבועות הראשונים, כאשר החיילים באמת עברו דברים איומים ונוראים, לא היה מי שייתן לצד שלנו פתחון פה אמיתי ונכון. זהו מחדל שאין כדוגמתו. עכשיו הכל השתנה באופן דראסטי ומוגזם, וגם זה לא פועל לטובת העניין. הדובר האמיתי של הצבא היום הוא איתן הבר, דובר שר הבטחון. כאשר הכתבים הצבאיים רוצים לדעת מה קורה באמת, הם מתקשרים אליו. גם השמועות שרצות כל הזמן לגבי דובר צה"ל, שהנה־הנה עומדים להחליף אותו, והשמות שנזרקים לאוויר כדבר המועמדים להחלפתו, לא תורמים הרבה להערכה שיש כלפיו".

ממרומי עשרים שנות נסיונו ככתב ופרשן צבאי, סותר זאב שיף מ"הארץ" את מרבית טענות הכתבים הצבאיים: "מה שקורה במצבים כאלה הוא שמאבדים פרופורציות לחלוטין. מרבית הכתבים הצבאיים חוטאים בכך, בעיקר משום שאין להם שום מימד השוואה. לפני כמה ימים עברתי במשרדו של דובר צה"ל וראיתי על הקיר את תמונות כל הדוברים שהיו לפני אפרים לפיד, שעם רבים מהם יצא לי לעבוד. אם אני משווה אותם אחד לאחר ללפיד, אני יכול לומר שהוא נמצא במקום בכלל לא רע ברשימה. איך הכתבים יודעים שהדובר לא טוב? הרי אין להם נסיון עם דוברים אחרים. זה כמו תלמיד בכיתה א' שאומר שכיתה ב' הרבה יותר טובה. החסרון שלי בשיקול והערכה של הדובר הנוכחי, הוא שאיני עוסק יותר בדיווח שוטף.

"בעיקרון צריך לומר שאי־אפשר לנתק את הדובר מן המערכת בה הוא נמצא. מערכת שאומרת לא לתקשורת, לא לפתיחות, לא יעזור לה גם אם יהיה לה הדובר הטוב ביותר. וזה מה שקרה בשבועות הראשונים. לפיד – גם אם היה מטפס על קירות – לא היה עוזר לו. הוא חלק מן המערכת וכפוף להחלטות שלה. הוא יכול לייעץ, לנסות להשפיע, אבל בסופו של דבר לא הוא מחליט על המדיניות הכוללת. מי שאומר שהוא לא ניסה לפתוח את צה"ל לתקשורת כבר בימים הראשונים למהומות, לא יודע מה הוא מדבר.

"ככלל, יש היום בצה"ל פתיחות רבה יותר מאי־פעם בעבר לתקשורת ולעתונאים. קשה להאמין כיצד היו הדברים מתנהלים בתקופות הדוברים הקודמים. בעבר היו מכריחים עתונאים להעביר כל כתבה לדיבור מלא. מלת ביקורת אחת נגד הצבא, וכבר היו פוסלים את כל הכתבה. עמיתי היום כלל לא מעריכים אילו יסורים עברנו עד שהגשנו להם על מגש של כסף הישג אחר הישג. היום הרבה יותר קל להיות כתב צבאי, ולאפרים לפיד יש בהישגים הללו מקום נכבד. חבל שהכתבים לא יודעים להעריך את זה.

"בגדול אפשר להגיד שלדובר־צה"ל היתה אותה בעיית הפתעה בקשר לארועים האחרונים כמו למערכת הצבאית כולה. בקשר לעתונות המקומית, המערכת פעלה מהר מאוד. היתה פתיחות בתדרוכים, וגם בשטח לא היו בעיות מיוחדות. הבעייה שהם לא הצליחו להתמודד אתה היתה בעיית העתונות הזרה, וזה בעיקר מפני שלאף אחד לא היה ברור מהי המדיניות, לאן הולכים, מה רוצים להשיג. אבל זו היתה בעייה של כל מדינת ישראל. כאשר להשפעה של דובר צה"ל בתוך הצבא: ליעקב אבן, הדובר הקודם, לא היתה השפעה גדולה יותר על רפול או על אריק שרון. זה בהחלט לא נכון לומר שמעמדו של אפרים בקרב הקצונה הבכירה הוא נלעג".

אפרים לפיד: "הצבא הוא מוסד, והדובר הוא חלק מן המימסד. הדובר ניזון מהמערכת הצבאית, ורמת השירותים שהוא נותן נובעת באופן ישיר מרמת ההתייחסות של הצבא לתקשורת. בעניין הזה יש עדיין בעיות. הרבה פעמים כתבים מגישים בקשה לראיין מישהו, אני פונה לקצין הבכיר הנוגע בדבר והוא – מתוך חישובים לא תמיד ענייניים – דוחה את הבקשה. מי שנותן את התשובה השלילית לכתב זה דו"צ, ולכן הטענות מופנות ישירות אלי. אני מעולם לא אומר לכתב שאני לא נותן לו לראיין פלוני או אלמוני בגלל התנגדות של קצין זה או אחר. חשוב גם לזכור שבגלל שנעשינו כל־כך פתוחים, התובענות עולה כל הזמן. הפרדוקס הוא שדווקא משום שאנו כל־כך ליברלים היום, יש כל־כך הרבה טענות כלפי הדובר.

"אצל רבים בצבא הדובר נתפש גם כמייצג את התקשורת. בשנים האחרונות נוצרה אנטיפתיה של קצינים כלפי כתבים צבאיים מסויימים. מעמד הכתבים הצבאיים בעיני הקצונה הבכירה בצה"ל ירד מאוד, וזה יצר אנטגוניזם כלפי הכתבים. כתוצאה מכך, הרבה בקשות של כתבים לראיונות או לכתבות פשוט נדחות. הכתבים הצבאיים מעדיפים להתעלם מן היחס כלפיהם בצמרת הצבא.

"לי עצמי אין שום תחושת נחיתות בקשר עם עמיתי. ההפך הוא הנכון. בשנים האחרונות צה"ל נפתח לתקשורת בצורה בלתי־רגילה. הדיווח על הנעשה בצבא כבר לא נחלתם הבלעדית של הכתבים הצבאיים. יש הערכה רבה ושיתוף־פעולה מצויין עם הכתבים המקומיים, וכן מחשיבים מאוד את הכתבות המגזיניות. לכתבים הצבאיים זה לא תמיד כל־כך נראה. עם זאת אני רוצה להדגיש שבמגעי היום־יומיים עם רוב הכתבים נשמרת גישה עניינית ביותר, ויחסי־העבודה – לפחות לפי הרגשתי – טובים. אני מודע לעובדה שהיום זה מין 'בון־טון' כזה לתקוף את דובר צה"ל, בעיקר כאשר איש אינו מוכן להזדהות בשמו, והביקורת מושמעת בצורה אנונימית".

יעל פז־מלמד

לפיד: "אני מודע לעובדה שהיום זה מין 'בון טון', לתקוף את דובר צה"ל"

תא"ל לפיד: "המהירות והיעילות של הצד השני באה לרוב על חשבון הדיוק בעובדות. להם אין מחסום הבושה. הם יכולים לתת לכתבים מידע לא בדוק, לפעמים שיקרי. צה"ל – לא".

לא חוזר בתשובה

אפרים לפיד, 46, אב לבת בצבא, בן בשישית (שהוא גם תלמיד אוניברסיטה) ובת בכיתה א', הגיע לתפקיד דובר צה"ל ממקום חכי פחות תקשורתי שיכול להיות: חיל המודיעין. הוא בוגר האוניברסיטה בערבית, לימודי המזרח התיכון ומדע־המדינה, וכן בוגר המכללה לבטחון לאומי בה גם הדריך במשך שנה. מיד כשסיים את תפקידו במכללה המליץ עליו אלוף אהוד ברק לתפקיד דובר צה"ל, ואפרים נענה לאתגר בשמחה.

בשבועות האחרונים עסקו רבים בתשובות אפשריות לשאלת מי יהיה המחליף של לפיד. בין השאר דובר על נחמן שי, מפקד גלי צה"ל. אלא שנכון לעכשיו לפיד עוד לא הולך. לפני כחודשיים הוצע לו להיות מנהל גימנסיה "הרצליה" בתל־אביב לאחר פרישת מנהלה הנוכחי, כרמי יוגב. לפיד נענה להצעה, אלא שבינתיים יוגב עוד לא הולך – ולפיד עוד לא מתמנה. עד להודעה חדשה, אין לדובר־צה"ל מה לומר בדבר מועד פרישתו.

שמועה אחרת שמתהלכת על אפרים לפיד כבר כמה חודשים סיפרה שהאיש נמצא צעד וחצי לפני חזרה מלאה בתשובה. סיפרו שרואים אותו מבלה הרבה בבית־הכנסת, והיו אפילו כאלה שידעו לספר שהוא כבר התקשר עם ישיבה מסויימת.

אפרים לפיד: "אני חמום. חבל כבר שמעתי על עצמי, אבל זה באמת חדש. אני לא צריך לחזור בשום תשובה. אני נכדו של רב, גדלתי בבית מסורתי, ולכן אפשר למצוא אותי, לפחות בכל חג, בבית־הכנסת. מה את אומרת, ברצינות זה מה שמספרים עלי?"

משה אונא ונצילום עם נכד...
"מה שקורה בשטחים ...
כיבוש ולא יעזור אם נציג ...
מחר שזה שטח נישורי...

הם גזלו ממנו את המפד"ל

משה אונא, היעקב חזן של המפד"ל, מושך ידיו מן המפלגה שהקים ובנה במשך שישים שנה. האיש שבעצם "אשם" בתופעה ששמה יוסף בורג, ממחוללי רעיון תורה־ועבודה, מאוכזב. איש לא אופטימי, שמתנגד להתנחלויות ולא פוסל מדינה פלשתינית – אם תשרור אווירה מתאימה בעתיד. "אם לא יהיה פתרון מדיני לבעיה היהודית־ערבית, תהיה מלחמה נוראה. זה בלבד מחייב אותנו לוויתורים מרחיקי־לכת". הוא לא יצביע מפד"ל בבחירות הקרובות.

מאת אברהם תירוש
צילם: שמואל רחמני

מי אינו יודע מי זה ד"ר בורגז מעטים מאד. מי יודע מי זה משה אונאז מעטים מאד. מי יודע שאם לא אונא, אולי לא היינו יודעים כל־כך מי זה בורגז גם כן מעטים מאד.

וזה הסיפור: אחרי הבחירות לכנסת השניה, ב־1951, הוקצו ל"הפועל־המזרחי" – שקדם למפד"ל – שני מקומות בממשלה. אחד היה שמור למנהיג המפלגה, משה חיים שפירא, שכיהן כשר גם בממשלות הקודמות, והאחר לנציג סיעת "למפנה", הסיעה השמאלית, אז השניה בגודלה במפלגה. המועמד הדי־טבעי שלה היה ח"כ משה אונא, מראשוני התנועה והנציג הבכיר של הקיבוץ הדתי, שהיה אז בעל משקל רב במפלגה בכלל ובסיעת "למפנה" בפרט.

אונא, הקיבוצניק משדה־אליהו, סרב להצטרף לממשלה וויתר על השררה לטובת איש סיעתו, ד"ר יוסף בורג. הדוקטור המלומד, בעל מענה הלשון החד, התרווח בשמחה בכסא השר ולא מש ממנו כ־35 שנה. במשך השנים אף התקדם עד למנהיגות מפלגתו, ובשנות שרותו האחרונות היה אפילו לדמות לאומית.

אונא, מצד שני, כיהן כעשרים שנה בכנסת, היה כמה שנים סגן שר החינוך והרבה שנים יו"ר ועדת החוקה של הבית, הצטייר כאיש מצפון מצניע־לכת, התבלט כאידיאולוג של תנועתו וכאחד ממנהיגיה – ופרש מרצונו לביתו בקיבוץ ב־1969, "צוציק" בן 67.

אז אתה ה"אשם" בתופעה ששמה ד"ר בורגז – אני אומר לו.

"יש משהו בזה", הוא משיב בחצי־קול וברור שאינו חש בנוח עם כל הענין. לפני כמה שנים פירסם זכרונות בבטאון הקיבוץ

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
הדתי "עמודים", ושם סיפר את סיפור הוויתור לבורג וגם רמז שמה שבורג עשה ברבות השנים עם המתנה הזאת, מביא אותו, את אונא, לחשוב כי טעה בוויתור ההוא.

"אחר־כך התנפלו עלי: מה אתה רוצה מבורג?", הוא מספר. ובשנתו ה־86 אין לו, כנראה, כוח להתנפלויות נוספות.

אף־על־פי־כן הוא מתרצה קצת לבסוף: "לא רציתי להיכנס לממשלה, קודם כל בגלל בן־גוריון. הערכתי אותו, אך היתה לי סלידה מסויימת מדרך תיפקודו, שמנעה ממני לרצות לעבוד תחתיו. גם פיקפקתי בכלל אם אני צריך להיות שר והיו לי אז גם קצת בעיות בריאות. ומול כל זה, ראיתי שבורג מאד רוצה להיות שר ורואה בזה את שיא הקריירה שלו. אז ישבנו יחד וסיכמנו שהוא הולך לממשלה". וזה? אולי היה כאן נסיון לחקות את מנהיגי תנועות השמאל, יערי וחזן וטבנקין, שהיו מנהיגי מפלגותיהם – מפ"ם ואחדות־העבודה – בכוח אישיותם ומעמדם ולא מכוח השרות והשררה?

"לא, לא", דוחה אונא ואחר־כך מוסיף משפט שגם עם כתיבתו עתה, איני מסוגל להחליט אם נאמר בכובד הראש המאפיין את האיש, או שחמד לו הפעם לצון: "ראיתי את בורג יותר ראוי לזה ממני. מבריק יותר, חכם יותר, מייצג יותר, יורע שפות יותר".

אני מנסה לדמיין לעצמי את פת מדבר כך על מורעי, או את רפי אדרי על שחל, או אם נשאר במשפחה – את בן־מאיר על המר. לא מצליח לי. אז אני אומר לאונא, היום אתה מתחרט על ההחלטה ההיא?

מזלו שכתב שבעה ספרים שהוא יכול לצטט מהם ושיש גם פרק קצת דיפלומטי בקריירה שלו – יועץ במשלחת ישראל לאו"ם. שימעו תשובה: "בספרי על המפלגות כתבתי, שאני סבור שהיה יותר טוב לתנועה שלנו, שהיו מרגישים בה יותר את הצד הרעיוני ופחות את הצד הייצוגי, את היכולת האינטלקטואלית ואת הברק הרוחני".

הבנתם את זה? פירוש למתקשים: הצד הרעיוני = אונא; הצד הייצוגי וכל השאר = בורג; ואידך זיל גמור.

אני עוד לא גמרתי. אני לוחץ ואונא נעתר קצת: "היום יש לי מחשבה שניה בענין השרות. אבל יותר טוב לשתוק".

ההתנפלויות, אתם יודעים.

"יש פתגם גרמני", הוא מוסיף, "אריכות המשורר – שתיקתו"; ועכשיו, כשיש לנו כבר עסק עם משוררים ופתגמים, ברור לי שהנושא הזה סגור.

אני מנסה, בכל־זאת, לחלץ ממנו מה ביקורתו על עמיתו שהנהיג את המפד"ל בשנים האחרונות, על עמדותיו ועל הנהגתו ותורם גם כמה הגהות משלי. כלום. פה חתום. "אישית, היחסים בינינו טובים. הוא יורע מה מחשבותי", סוגר אונא ענין.

אחר־כך, בחדר הכניסה לדירתו הצנועה, מעל הכוננית, מקדם את פנינו בורג צעיר וחייכן בתמונה ידידותית עם בעל־הבית. אונא קולט את מבטי וכמו־מתנצל: "הו, זו תמונה מלפני כמעט שלושים שנה. מצאנו אותה במקרה בימים אלה".

לכל אחת מהתנועות הקיבוציות והתנועות הפוליטיות שלידן, יש הזקן שלה, שהוא זקן רק על פי ההגדרה הביולוגית, אך צעיר מרבים אחרים על־פי הכושר השכלי, החיות ויכולת התססה. לקיבוץ הארצי ולמפ"ם יש חזן, בן 89; לתק"ם־איחוד ולעבודה יש גבתי, בן 87; לתק"ם־הקיבוץ־המאוחד יש בן־אהרן, בן 82; ולקיבוץ־הדתי והפועל־המזרחי יש אונא, בן 85 פלוס.

לא אמרנו למפד"ל, משום שלה כבר אין, כנראה, אונא. האיש שהיה ממחוללי רעיון תורה־ועבודה, מראשי הציונות הדתית, ממנהיגיה ודובריה הראשיים של התנועה הזאת במשך יותר משני דורות, נמצא עתה עם שתי רגליו כמעט מחוצה לה. כבר היו לו חריגות בעבר, שהפתיעו והכאיבו לחבריו – בבחירות '81, למשל, הצביע בעד המערך – אך עד היום חזר אחרי ה"בגידות" הביתה. עכשיו זה נראה סופי. יאוש גמור ממפלגתו, מדרכה החדשה ומסיכויי שיקומה.

ההחלטות והעיצות של המושב הרעיוני של ועידת המפד"ל, לפני כחודשיים וחצי, סתמו את הגולל על חברותו במפלגה. הן הוליכו אותו לכתוב מכתב פרישה ממרכז המפלגה, הגוף המפלגתי האחרון שעוד היה חבר בו. המזכ"ל, הרב לוי, השיב לו שהוא מצטער על הפרישה. בן־נתן הידוע ביקש להפגש. זה נראה אבוד. אונא מצהיר בתשובה לשאלה ישירה שלי: "אינני מניח שאצביע בעד המפד"ל בבחירות הקרובות".

זה כאילו שיעקב חזן היה מודיע שלא יצביע בעד מפ"ם.

"ההחלטות של מושב הוועידה מהוות שינוי מרחיק לכת בתפיסה הציונית והמדינית של תנועת הציונות הדתית, עד כדי ניתוקה מן הציונות הדתית ההיסטורית", קובע אונא.

יש לך הרגשה של "מעשה ידי טובעים בים"?

"כן, במידה רבה. הם גזלו ממני את פרי עבודתי במשך כשישים שנה".

"הם", פירושו ראשי המפד"ל הנוכחיים, אך קודם־כל "הצעירים" בראשות המר ובן־מאיר, שבהם בעיקר תולה הח"כ־לשעבר את תהליך הידרדרות המפלגה, שהביאה אותו, בין השאר, להצבעה בעד המערך ב־1981 ולמצב שלא יוכל להישאר בה עוד עתה.

"התהליך התחיל בשנות השישים, עם כניסת הצעירים לזירה והשינוי בתפיסת החקיקה הרתית", הוא קובע. "גם קודם־לכן לא היתה המפד"ל מגובשת תמיד, עם קווים חד־משמעיים, אבל היה קו כללי של מחוייבות כלפי המדינה והשתתפות אקטיווית

שבעה ילדים משתי נשים

יש לו כמה "סמלים מסחריים" למשה אונא, שחלקם יותר מסמלים חיצוניים בלבד: כובע־קסקט, כיפה סרוגה שחורה וענקית, צווארון פתוח תמיד ולבוש צנוע ולא צבעוני. וגם מבטא ייקי מודגש ודיבור לא רהוט, מונוטוני, אפילו מגומגם־משהו – אוראטור גדול מעולם לא היה – עניני ויבש. כל זה מעיד שהוא יוצא גרמניה, קיבוצניק־בחכרה מלאה, מצניע־לכת ומחשיב את הרעיון והמהות יותר מהתופעה החיצונית המרשימה.

כיוון שוויתר מרצונו, בכנסת השניה, על כסא השר, נדחק קצת הצידה בשורה הראשונה של הנהגת הפועל־המזרחי והמפד"ל, אך היו שנים שהיה בעל השפעה רבה במפלגה והמיד היה ראש־וראשון לאידיאולוגים. את עבודתו בכנסת – בעיקר בוועדת החוקה שבראשה עמד – עשה במשך 20 שנה, כדרכו, ברצינות רבה. במשך שנים ישב גם בוועדת החוץ והבטחון היוקרתית.

כולן, אומר רצינות, אך כשאנו נכנס לביתו, הוא מקדם את פניו: "מה זה, התחלת לכתוב מתאום על ספורט?"

אז מגיע תורי לתמוה: אתה קורא ספורט?

"מדוע לא", הוא עונה. "אני גם צופה במשחקי כדורסל בטלוויזיה ולפעמים גם בכדורגל".

לך תאמין, בראדם רציני.

אונא נולד ב־1902, במקהזים שבגרמניה. הוא סיים לימודי אגרונומיה והקים בגרמניה את חוות החכשרה של המזרחי. ב־1927 עלה לארץ, עבד בפרדסים ואחר־כך היה בין מייסדי קבוצת רודגס, שממנה צמחה תנועת הקיבוץ הדתי. היה ממקימי קיבוץ טירת־צבי וכפר הנוער הדתי שליד כפר חסידים. מאוחר יותר עבר לשדה־אליהו, שם הוא חי עד היום. יש לו שבעה ילדים – משתי נשים – נכדים ונינים. בן ובת חיים אותו בקיבוץ. בן נוסף בקיבוץ לביא. השאר זנחו את חיי השיתוף הקיבוצי. יש לו, ל"יונה" המוסת חוררת ישובים גם ביו"ש (ראה כתבה), גם צאצאים שהתיישבו מעבר לקו הירוק.

כבר בשנות הארבעים החל לשאת בתפקידים תנועתיים וציבוריים בכירים. הוא נבחר לכנסת הראשונה וכיהן בשש כנסות, עד 1969. כשנתיים היה סגנו של שר החינוך זלמן ארן.

היום, מצטמצמת פעילותו הציבורית לקיבוץ הדתי בלבד, וזה ביתו, בלי קשר למפלגה. הוא חבר הוועדה המדינית והרעיונית שלו ונוסע מקיבוצו, שבעמק בית־שאן, לישיבותיה בתל־אביב. הוא פעיל עתה בצוות המנסח לגבש אמנה חברתית בין דתיים וחילוניים.

תנועת הקיבוץ הדתי כולה מתייחסת אליו בכבוד רב. הוא נחשב למנהיגה הבלתי־מוכתר, אך הוא עצמו מודה, כי חיו כמה שנים שהשפעתו הפוליטית בתנועתו הקיבוצית ירדה מאוד, מפני שאף היא נעשתה ניצית יותר בהשפעת חברים צעירים.

"הייתי אז לגמרי יוצא־דופן בוועדה המדינית. אבל בזמן האחרון זה השתנה ובהשפעת כמה חברים מתונים שנפנו לפעילות, התמתנה גם עמדת הקיבוץ הדתי והוא קיבל כמה החלטות נבונות".

הוא פעיל למדי גם בקיבוצו: יועץ למזכירות, חבר בכמה ועדות ומשתתף באסיפות החברים. "זו חובה, כל עוד אני – אשתתף", הוא אומר. הוא עוסק בעיון וכתיבה. עד כה התפרסמו שבעה ספרים שלו, רובם קבצי מאמרים ועוד חיבור עבודה על התכשרות בגרמניה. הוא מתכתב עם כמה מוותיקי המפלגה, בעיקר עם בן גליל, שרגאי, ממייסדי הפועל־המזרחי ובעבר מראשי המפד"ל, ראש עירית ירושלים והבר הנהלת הסוכנות.

בגיל 85 פלוס, עד 120, אונא עדיין במלוא כוחותיו, מוחו זקוף בשבילי קיבוצו. לא נבהל מהגשם ("אני לא אוהב מטריות"). כותב בחדר עד תקרה עמוס מדפי ספרים ותיקים, וממשיך מוסיף לחתסיס ולהיות חריף כתרגלו.

וכשאנו נכנסים לחדר האוכל, הוא מתייצב כמו כולם בתור עם מגש ומלקט לתוכו בהגשה עצמית, מיני מאכלים. הארוחה צמחונית. אנחנו ואני, וכשאני, האורח, מראה לו עוף ואומר: "הנה יש בשר", הוא ממהר להסביר לי דאגה לאוכלים בשביל אוכלי דיאטה והקפדנים בשבילנו..."

במוסדותיה. הצעירים באו וטענו: 'אתם יצרתם גיטו דתי. אתם מתעסקים רק בשאלות דתיות. אנו מתעניינים בכל'. זו לא היתה אמת. נכון שעסקנו הרבה בחקיקה דתית, משום שהיה הכרח ליצור תשתית, אבל בשנות החמישים והשישים היו מנהיגי המפלגה – שפירא, ורהפטיג, בורג, רפאל, חזני ואני – מעורבים גם בכל התחומים האחרים. אבל הצעירים חשבו שאי־התעסקות בעניינים דתיים תשרת אותם.

אחר־כך באה הגישה הפוליטית האקטיוויסטית שלהם – הם הרי היו אז נציגי גוש אמונים – שפירושה הזזת נקודת הכובד מהמרכז ימינה. והתוצאה ההגיונית וההכרחית מכל זה היתה, שהמפד"ל תאבד את מקומה במערך הפוליטי. תמיד טענתי, שמקומה של הציונות הדתית הוא רק באמצע המפה הפוליטית, כפועלת לאחדות ולהקהית ניגודים. ברגע שזונחים קו זה והולכים אל הקצוות, אין תקומה ואין מקום לציונות דתית במציאות הפוליטית והציבורית.

"אין לי בעיה עם ההתנחלויות. תמיד הייתי נגד התנחלויות בלב הישוב הערבי ובעד הזזת הגבול המזרחי קצת מזרחה. אם זה יעזור לפתרון הבעיה, צריך להוריד אותן"

"כשהמפד"ל מפקירה את התחום הדתי לאגודת־ישראל מזה, ורוצה להיות יותר קיצונית מ'התחיה' מזה – אין לה עוד מה לחפש בחיים הציבוריים. אין לה מה לומר לבוחר. הם לא תופסים את זה גם היום", פוסק המנהיג הקשיש.

אולי אתם, אנשי ההנהגה דאז, המתונים, אשמים בכך שהנחתם לקומץ צעירים, שהיו מיעוט במפלגה, להוליך אותה בדרכם ולא התייצבתם בכל

אונא: "אני לא אתמוך במישהו שתומך בליכוד. אם אני צריך לבחור בין הליכוד לבין המערך – אני מערך"

"המר, ויוסקה שפירא ובן־מאיר וכל האחרים צריכים ללכת. צריך שני מנהיגים חדשים בראש, שיתנו פנים חדשות למפד"ל"

הבוז כנגד המגמה הזאת?

משה אונא: "בוועידת המפד"ל אחרי מלחמת ששת הימים, אמר משה חיים שפירא שצריך לנקוט בעמדה של רבן יוחנן בן־זכאי הפשרן. הוא התכוון שצריך לראות את המציאות כפי שהיא. הצעירים התנפלו עליו והאשימו אותו שהוא תבוסתן. הוא ראה את הלך הרוחות והתחיל להיכנע. כפוליטיקאי, איני יכול להאשימו, אך היו לי אז מריבות איתו בענין והתחילו להדביק גם לי כל מיני תוויות. אני זוכר שב־1968, בחגיגת יום־ירושלים הראשונה, הצגתי עמדה מתונה. אחר־כך מצאתי דיווח האומר: 'אונא פיתח את הדיעה של רק"ח ואורי אבנרי'. אלה היו השיטות".

במשך כל השנים נחשב משה אונא ל"יונה" הראשית במחנה הדתי־לאומי והוא נושא את התואר בגאון גם לעת זקנתו. אברהם מלמד, ח"כ־"יונה"־לשעבר נוסף של המפד"ל, איש ההתיישבות אף הוא, שהיה מחולל מפעם לפעם מהומות עם הכרזות יוניות, היה רק תלמידו. הליכוד לא היה ואינו "ספל התה שלו". חד וחלק: "אני לא אתמוך במישהו שתומך בליכוד. אם אני צריך לבחור בין הליכוד לבין המערך – אני מערך".

ובכל־זאת, ב־1977, סבר שמההיבט הדמוקרטי טוב שיהיו חילופים ושגם הליכוד יגיע לשלטון. שלטון־לנצח של מפא"י היה לא־סביר בעיניו, בייחוד במצבה דאז. אך את עצמו לא ראה מעולם משתלב בקואליציה עם הליכוד, "בלי לשלול את האפשרות, שהמפלגה, בנסיבות מסויימות ומתוך ראיה רחבה, תהיה שם".

היום, במבט לאחור, כשאני שואל אותו מה גרמה למפד"ל הפסקת "הברית ההיסטורית" עם מפלגת העבודה וההצטרפות לממשלת הליכוד, הוא נאנח: "כן, זה גרם, זה גרם. זה חיזק את כל הכוחות שהוציאו את המפד"ל ממסלולה. בתחילה הדברים עוד לא התגלו לעין־כל ומה שהפריע לי אז, למשל, היה יותר ההתפתחות השלילית בנושא הדתי. אך לקראת בחירות '81 התברר המצב יותר, והתחלתי להיות מוטרד בשאלה, האם אני יכול להישאר במסגרת הזאת. זו לא היתה שאלה קלה בשבילי. סוף־סוף הקדשתי הרבה שנים למסגרת הזאת ועשיתי בה משהו, ולא כל יום עושים צעד כזה".

וכך הגיע אחד ממנהיגיה הבולטים של המפד"ל להצבעה בעד המערך ב־81'. הוא לא־שמר את הדבר בסוד וסיפר על כך בוועידת המפלגה בכפר המכביה. כמה מראשי הצעירים הטיחו בו: "אז מה אתה עושה פהז" אף־על־פי־כן, נכנס אז למוסדות העליונים של המפד"ל וב־1984, כשהקיבוץ הדתי החליט להירתם למאמצי השיקום של המפלגה, נתן לה עוד "שאנס" וחזר גם להצביע בעדה. עכשיו הוא למעשה בחוץ, כמעט סופית. אינו מאמין עוד בהתאוששותה ובחזרתה ל"דרך הישר".

רק תרופה אחת היתה, אולי, מועילה לה, לדעתו: סילוק כל ההנהגה הנוכחית – "כן, המר ויוסקה שפירא ובן־מאיר וכל האחרים צריכים ללכת" – והצבת שני מנהיגים חדשים בראש, שיתנו פנים חדשות למפלגה".

הרב יהודה עמיטל, אני שואל־מציע את השם־כחדשות.

"אינני חושב שכדאי להוציא אותו מעבודתו החשובה בישיבת הר־עציון", הוא עונה לי בנוסח כגין לציפורי־סגן־השר כשביקש להיות שר.

מי בכל זאת? יש מתאימים לכך, אבל הם אינם רוצים והוא לא יזכיר שמות. אילו היה חושב שייצא מזה משהו, היה קורא בשמותיהם. אבל הוא אינו חושב שיש סיכוי לביצוע המהפך הזה. "זה כמעט אבוד בעיני". משום כך לא יצביע עוד למפד"ל, ולדעתו גם

(המשך בעמוד 54)

גאון בחשבון

אהרון אספיס. מורה למתימטיקה שלא עושה חשבון. המציא את הנוסחה לפיה 10 (ספרים)= 1,000,000 (דולר). בערך. את האמת לאמיתה יודעת רק המשפחה ופקיד השומה. בספרים שלו – שממלאים מחדש כמעט כל ילקוט, כל שנה – לא צריך להיות גאון כדי להצליח במתימטיקה. ויש כבר אפילו מי שמזייף את ספריו. אבל הוא לא פראייר של אף אחד. גם פנטהאוז, גם וולוו – והכל ממספרים.

מאת יצחק בן־חורין
צילמה: אירית זילברמן

"אילו באת אלי אז, ב־1975, והיית אומר שהספר שלי ישלוט בארץ, הייתי אומר שאתה לולו. זה נשמע דימיוני. בשוק היו ספרים של הכותבים הוותיקים. לא הכירו אותי".

אהרון אספיס: "עם כל הצניעות, הספרים שלי קידמו את המקצוע"

יש גם תלמידים בחטיבות הביניים ובתי־הספר התיכוניים, שחושבים אולי שאספיס כבר מת, מגחכת הבת שלו יעל. אספיס עצמו אוהב לאסוף חיילים במכוניתו ולהתבונן בפרצופים המופתעים של הטרמפיסטים, בעודו מודיע להם חגיגית שאספיס שכותב ספרי המתמטיקה – זה הוא, הנהג. כמה מאות אלפי תלמידים מכירים את ספריו. רבים מהם דמיינו אותו כישיש סגפן דל־בשר, עם משקפי נחושת דקים על חוטמו, מסוגר בחדר אפלולי וכותב את ספרי המתמטיקה שלהם.

אהרון אספיס, ג'ינג'י רחב־כתפיים בן 53, נשוי ואב לארבע בנות, מזכיר יותר איכר יבנאלי מאשר איש אקדמיה. התלמידים לא היו מעלים בדעתם שכותב ספרי האלגברה והגיאומטריה שלהם, הוא אוהד של קבוצת הכדורגל בני־יהודה, שגרירת שכונת־התקווה. בימי חמישי הוא הולך עם בתו להיכל הספורט ביד־אליהו, שואג עם עשרת אלפים צופים אחרי כל סל של דורון ג'מצ'י, ומסיים את הערב במסעדה משובחת ברחוב ירמיהו.

אחרי הכל, אספיס יודע ואוהב להינות מהחיים. הוא אוהב גם לצחוק. צוחק הרבה. כמו שהאמריקנים אומרים, צוחק כל הדרך לבנק. מתמטיקאי שהמציא את המשוואה 10 (ספרים) = 1,000,000 (דולר) וניתץ בתוך כך את האקסיומה שמורה למתמטיקה צריך להיות פראייר. אחד שטרוד כל ימיו בהשלמת משכורת על ידי מתן שיעורים פרטיים.

אל תתפסו אותי בעניין המיליון. נכון שמתמטיקה זה מדע מדוייק, אבל בחשבון הבנק האישי שלו, משתף אספיס רק את בני ביתו ואת פקיד השומה האיזורי במקום מגוריו. לפי מיטב המסורת שלנו של קנאה וחוסר פירגון, אהרון אספיס צריך להיות אדם שנוא בידי מכוני המחקר, השוקדים על פרסום ספרי לימוד דידקטים, ועל ראשי ענף המו"לות שהוא עוקף אותם כהיפרבולה רחבה; וגם בציבור הרחב אוהבים לרכל על מי שנוסע בוולבו 740 מודל 88', גר כפנטאוז בבת־ים, רוכש דירת יוקרה באיזורי חן, בצפון החדש של תל־אביב וחי טוב. בארה"ב אומרים על אחד כזה שנהיה מיליונר "הוא עשה את זה", ומתייחסים אליו בכבוד. אצלנו מתחילים מיד לחשוב עקום. אהרון אספיס יודע את זה והוא מתלבט ארוכות לפני שהוא מסכים להתראיין.

אלא שעכשיו התחילו לזייף את הספרים שלו. מישהו הגיע למסקנה שאם אספיס זה תעשית ספרי לימוד מבוקשים – מדוע לא להשתתף ברווחים. לפתע התחילו להתגלות בחנויות ספרי מתמטיקה מזוייפים שלו, המופצים מכפר ערבי בגליל. ואספיס מודאג. חושש מזה יותר מאשר מהפרסום עליו. "זה יכול למוטט את ענף המו"לות, כמו הגניבות בענף הקסטות. השותף הלגיטימי שלי הוא מס הכנסה. פתאום יש לי עוד שותף, ששודד אותי לאור יום. יש לו סיבה טובה לרצות להשתתף איתי ברווחים. ספרי הלימוד שלי נמצאים כמעט בכל בית־ספר בארץ".

זהו סיפור על מורה למתמטיקה שלימד בבוקר בבית־ספר תיכון בתל־אביב ובערב בבית ספר אקסטרני, ובין לבין, נתן שיעורים פרטיים להשלמת המשכורת. עד שיום אחד החליט לכתוב ספר לימוד למתמטיקה, שהיה ללהיט, ובעקבותיו הדפיס וכרך עוד תשעה ספרים. אספיס הפך למוסד של איש אחד. מה שהיה לפני עשרים שנה מהרשק ובעשור הקודם אבירי, הוא עכשיו אספיס בשוק ספרי המתמטיקה.

"זה התחיל די במקרה, מחוברות עבודה שהכנתי לתלמידים שלי", מספר אספיס. לשם מה חוברת? "כשהתחלתי ללמד מתמטיקה, הגעתי בשלב די מוקדם למסקנה שספרי הלימוד לא מתאימים. גם אם אתה תלמיד בינוני, כבר בבעיה שניה או שלישית אתה נתקל בקושי, לא בגלל שאתה לא מוכשר, אלא בגלל שכותבי הספרים לא נתנו דעתם לדירוג מהקל לקשה. דבר כזה גורם לתסכול של התלמיד. הוא חושב בטעות שהוא טמבל, לא מוכשר למתמטיקה".

זה המקום לנפץ מיתוס נפוץ על מתמטיקה כמקצוע ליחידי סגולה ואהרון עושה את זה בכיף, למצהלות מאות אלפי מרוכאי־המדעים המדוייקים. "מתמטיקה זה לא מקצוע לחכמים, כמו שהיסטוריה זה לא מקצוע קל. הגעתי למסקנה שהתרגילים צריכים להיות בנויים לוגית. רציתי להצליח בהוראה, או חיברתי חומר, שיכפלתי וחילקתי לתלמידים שלי. הרגשתי שזה עובד נהדר בכל בתי הספר שלימדתי".

הוא לימד בבתי־ספר אקסטרנים "מישלב" ו"אנקורי", בבית־הספר התיכון עירוני ה' בתל־אביב ו"אשכולות" ביפו (ניסיון של מורים להיות שותפים בניהול בית־ספר קואופרטיבי מ־1968 עד 1970).

"אצל כולם יש מכנה משותף – הצורך לבנות חומר בצורה הגיונית. עם כל הצניעות, הייתי מורה מצליח למתמטיקה, אהבתי את המקצוע והקרשתי לו אתכולי. שיכפול חוברות ההדרכה לתמידים היה חלק מזה, לא יותר. בשלב כלשהו – זה היה בערך לפני 13 שנה – גליתי שנעלמו כל החוברות המשוכפלות שהפצתי בין התלמידים שלי ב'מישלב'. פניתי בתלונה למנהלת והיא השיבה לי בטון מבוייש, 'לא נעים לי להגיד לך, אבל המורים למתמטיקה לקחו את החוברות שלך להשתמש בהן'. כמובן כעסתי, ואז בעצם, בפעם הראשונה, עלתה במוחי המחשבה שאם 15־20 מורים מעוניינים בחומר שכתבתי, אולי אפשר לפרסם ספר מתמטיקה".

בית־הספר "מישלב" הסכים לכרוך את כתביו של אספיס לספר מבחנים עבור בית־הספר. אהרון אספיס מרוצה מעצמו, עם אגו מנופח וכמה לירות בכיס מעבר למשכורת של מורה, פנה למנהל וביקשו לכתוב ספרי אלגברה וגיאומטריה לבחינות בגרות. "הוא הסתכל עלי במבט מזלזל ואמר לי, 'תשמע, מה אתה מדבר שטויות? יש לנו את אבירי, הוא הכותב שלנו'. הוא דחה אותי על הסף. אמרתי לו, 'אם אתה לא רוצה, אני אעשה את זה לבד'. זה היה המפנה".

אספיס, אדם השוחה בחורף כמו בקיץ, ק"מ וחצי עד שניים מדי יום בבריכה או בחוף תל־אביב, אינו חושש, כמו שאפשר להבין, לקפוץ למים קרים. הוא היה אדם חסר אמצעים כאשר החליט להוציא לאור את ספריו ללא עזרת מו"ל. בבוקר לימד בתיכון עירוני ה' ובערב ב"מישלב". את הזמן הנותר ביממה הקדיש לכתיבת ספריו.

"ישנתי מעט מאד. ישבתי וכתבתי את הספרים לפי הדרישות שלי כמורה למתמטיקה, שיודע מה נחוץ מיידית להכנת תלמידים לבחינות בגרות. לקחתי הלוואה גדולה, לא זוכר כמה, אבל זה היה הרבה מאד כסף. משהו כמו מחיר של דירה. לקחתי על עצמי סיכון גדול והאמת שחששתי מהמהלך, אבל הצלחתי להוציא את הספרים שלי לבד. אילו באת אלי אז, ב־1975, והיית אומר שהספר שלי ישלוט בארץ, הייתי אומר שאתה לולו. זה נשמע דימיוני. בשוק היו ספרים של הכותבים הוותיקים. לא הכירו אותי".

לכתוב ספר מתמטיקה – זה עניין אחד. להחדיר אותו למערכת החינוך – זו משימה קשה לא פחות. כותב ותיק של ספרי לימוד אמר לאספיס: "אתה עוד צעיר. תוך שלושים שנה בטח ישמעו עליך". אספיס: "עניתי לו שאני לא חושב לחכות כל כך הרבה זמן. היתה בתשובתי יותר מישאלת־לב מאשר ידיעה".

מה עשית?

"כמורה, יכולתי לתת ספרים לתלמידי וחברי המורים, אבל זה לא מספיק לקידום הספרים בקצב מהיר. פרסומת מהסוג הרגיל למוצר היא חסרת ערך בספרי לימוד. מי שקובע בסופו של דבר אינם ההורים והתלמידים, אלא המורים. הם מתרגלים לספר, יודעים את כל התשובות בעל פה ודי חוששים משינוי, שיעמיד אותם במבוכה מול התלמידים. זו החלטה של המורים אם להשתמש בספר חדש. אם הייתי אומר להם שיצא ספר מתמטיקה והוא מוצע למכירה בחנויות, הייתי מחכה הרבה זמן לשינוי כלשהו. החלטתי להפיץ את ספרי חינם לכל בתי־הספר. נסיתי גם את חברי, בודקי בחינות בגרות, מבכירי המורים בארץ. כשהצעתי לתת למורה ספר שלי בחינם, הוא הסתכל עלי די בהסתייגות. כך הגיבו רבים וממש התחננתי: 'מה אכפת לך? קח שני ספרי מתמטיקה, תהנה מהם'".

זו היתה החלטה תקדימית בשיווק ספרים בארץ. אחרי זמן קצר התחילו להגיע התגובות. מורים התעניינו היכן ניתן לרכוש את ספרי המתמטיקה של אהרון אספיס. "מה אני אגיד לך? ההתעניינות היתה גדולה. מורים פנו אלי ואני יצרתי קשר עם סיטונאי גדול והצעתי לו לשווק את ספרי. אחרי שנה הבנתי שזה לא רק ספר לא רע, אלא גם הכנסה לא רעה. בשנה הראשונה קנו כמה אלפי ספרים, נדמה לי 4000 עותקים, וזה הרבה בהתחשב בכך שאני הייתי המוציא לאור של ספרי. אדם הכותב ספר מקבל מהוצאת הספרים 15 אחוז מהתמלוגים. אני קיבלתי את הכל"

(המשך בעמוד 23)

יהונתן גפן

שובו של בני ברמן

לפעמים אני עושה את הטעות הזאת: אני קובע עם חבר בבוקר בנתניה, עירי האהובה. ונתניה בבוקר, בחורף, עם כל הפלסטיק הקיצי הזה, אינה מתאימה לפגישות. רק לעוצר. החבר הגיע מירושלים, וקבעתי איתו בכיכר הזאת שאף פעם אני לא יודע אם קוראים לה "כיכר העצמאות" או "כיכר הזיכרון", ממש כשם שכבר איני זוכר מה אני יותר – עצמאי או זוכר־מורשה, או סתם יהודי בעוצר, מחפש את השבאב שלו ביום גשם.

"ממש עיר פה", אומר ידידי, שבא במיוחד מירושלים, ומלטף את זקנו הנוטף. "תודה", אני מחזיר לו, מבין שהוא התכוון להרביץ מחמאה, וזה מה שיצא לו.

וגשם יורד אנכית בנתניה, עיר הפלסטיק הצהוב, חייל או"ם שווידי, בלי מטריה, שיכור כעשר בבוקר, מקלל את אמא שלו ואת הרגע שבו החליט לשרת במזרח התיכון. הוא לוחץ את פחית הבירה בידו עד שהיא מתכווצת כאילו דרסה אותה משאית או"ם, וזורק אותה לזבל. חיים שלנו כזבל. ממולו, ממש לפני הקונדיטוריה של הרצל, צועד שחקן רכש מטעם קבוצת אליצור, גבוה, שחור, וכעת גם רטוב. שני זרים בעיר קייט שלעולם לא תהיה מוכנה לחורף, למרות שלט הבד הלח הנישא מעל רחוב הרצל לאמור: "שיות ישראל מצדיעה לתיירות", או מצדיעה למשהו אחר, לך תדע, הרוח עושה שמות ברצועת הבד, וצריך לחכות לקיץ כדי להבין את האותיות הכחולות והשטות העפות מעל העיר הנצורה.

הפסקת חשמל, ובבת־אחת מפסיקה המוסיקה היוונית בפתח הפאב של האו"מניקים, ניפסקים פלפוליו של ג'קי מקייטן מפתח המכולת שמציעה חיקוי של ויסקי בארגז קרטון רטוב, במחיר מגוחך. העוברים ממצמצים כמו כהנא בנאום שיטנה. ידידי ואני נידחקים ל"פאפא", אחד מבתי־הקפה היחידים בעירנו המתחשב בעונת החורף, כיסאות מרופדים, רפי רשף ברדיו, בטרנזיסטור שמזלזל בהפסקות חשמל, מקום תרבותי.

איש אינו נראה ברחוב הסוער. חלונות הבתים משנה השניה סגורים ומסוגרים. אפילו המשוגע עם המקל, שאומר שהוא משה רבנו שאיבד את הלוחות, סגור בתוך תא הטלפון, עושה כאילו יש לו אסימונים ולאן לטלפן. כמה בעלי־חנויות מתייאשים מהמצב ומחליטים לסגור מוקדם את העסקים שלהם כי במילא איש לא קונה במזג־אוויר כזה. סערה מהסרטים. נתניה מגדיעה למבול. "זהו, אנחנו בעוצר", אומר ידידי המתוק.

והוא יודע על מה הוא מדבר. הוא ירושלמי.

ואולי באמת עוצר זה משהו מדבק. מגיפה שכזו. "עוצר", שאם היא מתחילה אצל השכנים, היה סמוך ובטוח שהיא תגיע אליך. צ.ה.ל. מנתק חשמל וטלפונים לישובים ערביים בשעת עוצר, ומה יהיה אם איזה רס"ר חריג יחליט פתאום, כטוב ליבו בגז, שגם נתניה היא ישוב ערבי? אחרי הכל אנחנו במרחק שלושה פרדסים מטול־כארם, ועד ששולץ, פרס, חוסיין וכל השאר יחליטו להזיז את התחת, אולי העוצר יגיע עד לנתניה. ואז לך ותצדיע לתייר עם מסיכת גז על הפנים.

משולחן הגדול של הקפה אתה רואה המון ניירות עפים ברוח, גשם של נייר, כמו ניו־יורק בתמונה ההיסטורית שבה זורקים תופנים של ניירות קטנים וקונפטי על לינדברג, הטייס המהולל, או על שלושת האסטרונאוטים האלה שלהם שכבשו את הירח ועד היום לא ברור מדוע. בין הניירות אתה יכול לזהות ספרי מאשו שלא זכו, קלפים של חבורת הזובל ו־25,000 אלף צקים שחזרו בחודש אוקטובר האחרון, ולאן יחזרו אם לא לנתניה בוערת.

ידידי ואני מתלוננים על המצב, על הבושה, על הטיפשות. עוברים מקפה לבירה, משתעשעים כמה דקות בהרהורי הגירה.

"אין לאן ללכת", אומר ידידי, "תראה את כל אלה שברחו לקרנבל בריו, אכלו אותה בשיטפונות".

והוא הרי מבין משהו במים. הוא ירושלמי.

מהכיוון של רפי רשף אנחנו שומעים שהסערה אמנם תימשך, וכמו כן – האוצר תובע לבטל את תוספת היוקר. ההסתדרות, כמובן, מתנגדת. "שר החקלאות מבטיח", מדקלם קריין החדשות, "שמדינת ישראל תכפיל את יצוא העגבניות בשנה הבאה".

"סוף־סוף משהו טוב", אומר ידידי המזוקן (וזקן לא פרוע, דרך אגב, אלא מסודר כמו שצריך, בסגנון בן־אלישר ובן־חור).

אבל הוא ירושלמי. ומה ירושלמים מבינים בעגבניות?

אנחנו בוכים עוד חצי ליטר בירה על המצב, ואז, מתוך ברקים ורעמים, מסתברת לי מטרת הפגישה שלנו:

"הייתי רוצה שתעלה מחר לירושלים, להפגנה".

"עוד הפגנה?"

"כן".

"על מה נהרגים הפעם?"

"שולץ."

"שולץ?"

זה בערך הזמן לציין שידידי עם הזקן המאורגן הוא איש "שלום עכשיו" פעיל. הוא מסביר לי בלהט שהחבר'ה הולכים להתמקם ממחר מול ביתו של ראש הממשלה, ויחליפו מישמרות כל זמן שהשולץ הזה מסתובב בשטח כדי להוכיח שעם ישראל דוגל ביוזמת השלום, ומוכן לוויתורים. אני מאוד מכבד את הפעילות הזאת, משום שלדעתי כל נקיטת עמדה עדיפה על בושה והרגשת חוסר־אונים, כמו עכשיו, בנתניה הזאת שלנו, שהחורף כבש אותה והיא בעוצר ובהפסקת חשמל ועוד יש לה חוצפה להצדיע.

"לא יודע", אני מנסה לצאת מזה לאט, "עוד פעם לעמוד מול הבית של שמיר עם שלט... בקור הזה..."

"אתה רואה", הוא מחזיר לי, "אם כולם ידברו כמוך –"

"טוב, נראה..."

"מה נראה? שולץ בא מחר, ואנחנו צריכים לדעת היום".

"תראה מה זה סערה בחוץ?"

"חשבנו, אולי גם תקרא איזה שיר..."

"אין לי שירים על שולץ".

ברדיו מתחילה קשקשת רצינית: שני חברי־כנסת מתווכחים בעניין הקדמת הבחירות, ואני נכנס לשידור: מה דעתכם להפסיק לדבר איפה התחת שלכם יהיה מונח בקדנציה הבאה? מה דעתם להפסיק לדבר על הקדמת הבחירות ולהתחיל לדבר אולי על הקדמת השלום? אבל הם לא יכולים לשמוע אותי. הם ברדיו, על בטריות, ואני בנתניה, על לא עוול בכפי.

ואז, לפתע, אנחנו שומעים פריטת גיטרה מאחד הכוכים שמעבר לכביש: "ואמר הקברניט אין דבר אין דבר, עוד מחר תישאני ספינה אל הים, אל הים הכחול עוד מחר...".

"זה בני ברמן", אני אומר.

"זה לא יכול להיות", אומר ידידי, הירושלמי, היודע. "בני ברמן ירד מהארץ".

"הוא חזר", זורק לנו המלצר, מגיש את החשבון.

"למה?" אני שואל, כמעט צועק. הוא חזר, והערב הוא מופיע פה, אצלנו בנתניה. והקול הצרוד והישן הזה שלו, מעבר לרחוב, מזכיר לנו ארץ אחרת. ארץ נשכחת ונזנחה, ארץ ישראל שבלב ולא ביהודה ובשומרון, ארץ מולדת אמיצה, בלי אלות וגירושים, בלי כובשים ונכבשים, בלי הפגנות ושולץ, בלי חגורות בטיחות, בלי רצועות ביטחון, בלי שיעים, בלי לבנון, בלי אריק שרון, בלי גז ודמעות, בלי מתנחלים ובלי הרהורי הגירה, בלי כספומטים, בלי בורסה, בלי תגיגות הארבעים, בלי הכעס הנאגר והבושה המשתקת, ארץ קטנה ואהובה, מלאה עתיד:

"בפונדק קטן, שם ישבו שלושתן, עם קברניט לו (שתי מכות יבשות על העץ של הגיטרה) רגל מעץ".

אנחנו יוצאים. הסערה נגמרה, הגשם עבר למיגזר הערבי, כתם כחול מבהיק באמצע השמים המעוננים. שחקן הרכש של אליצור מתחבק עם חייל האו"ם, שניהם עייפים כמו אחרי משחק מכריע, מחייכים חיוך ניצחון. המשוגע שחושב שהוא משה רבנו רוקד לבדו באמצע המידרחוב. כיכר הזיכרון נהפכת כבמגע קסם לכיכר העצמאות. השמש מציצה מאחורי מלון "גולדאר" לפני שהיא נכנסת לענן שעולה מהים, וידידי השלומעכשוניק נישמע בפעם הראשונה לא כל־כך בטוח בעצמו, כשהוא פולט מתוך זקנו המסודר אחרי הגשם:

"אתה יודע, אני דווקא אהבתי אותו, את בני ברמן".

"גם אני", אמרתי לו.

גאון בחשבון

(המשך מעמוד 19)

אהרון אספיס התיישב לכתוב. ספרי אלגברה, גיאומטריה, הסתברות, סטטיסטיקה. נהפך לתעשיית ספרים. מלבד הכתיבה, הוא דואג לרכוש נייר ולבצע בעצמו את ההגהות ולהשגיח על ההדפסה והכריכה. ספרי לימוד והכנה לבחינות, לכתות ז' עד י"ב. עד היום עשרה ספרים ועוד היד נטויה. בעבר, נהגו מורים לרכוש את ספרי הלימוד. אספיס שולח אליהם עותק חינם לתועלתם ולתפארת חשבון הבנק שלו.

"חשבתי על שני ספרים ודי, אבל זו מחלה מדבקת. ספר גורר ספר. בשנת 1981 הפסקתי ללמד (תיכון עירוני ה' בתל־אביב) מחוסר זמן. עבודת הכתיבה זה פעמיים פול־טיים ג'וב. גם עכשיו יש לי רשימת ספרים שאני מתכונן לכתוב או לעדכן. זהו מקצוע דינמי המחייב שינויים".

כמה תלמידים משתמשים בספריך?

"מאות אלפי ספרים. כמעט כל בתי הספר משתמשים בספר שלי. יש לי נתח נכבד בלימוד מתמטיקה בארץ. גם מס הכנסה שותף. מכיר טוב את החשבון שלי. עובדה שאני לא מוסד ציבורי. סתם אדם פרטי, שכתב ספר והלך לו".

לעיתים הוא משפשף עיניו, כמו מנסה להתעורר ממה שנראה לו כחלום וורוד מדי. חלום על אהרון אספיס, ילד מנווה־צדק, שהפך לכותב ספרים מבוקש. הקשר היחיד שהיה לו לספרים – העובדה שהוא גר בבית ברחוב רוקח 3, מו חי לפנים דייר בעל מוניטין – הסופר ש"י עגנון.

הוא היה ילד ג'ינג'י נמרץ ומפולפל. ילדות במלחמת השחרור. אתה עובר ברחוב ויורים עליך. חוויות שאתה לא שוכח לעולם. אבא פועל בניין קשה־יום, שאופניים היו כלי התחבורה שלו. למד בבית־הספר הדתי "תחכמוני". בחשבון היה טוב כבר אז, אבל שובב גדול שהתפלח עם חבריו לקולנוע "עדן". אחד מחבריו לכתה היה חיים טופול.

"פגשתי את טופול אחרי הצבא. סיפרתי לו שאני מתכונן ללמוד מתמטיקה והוא אמר לי 'אני מקנא בך. אני הולך להקים איזה להקה שקוראים לה בצל ירוק'. טופול כידוע עשה קריירה מפוארת בארץ ובחו"ל.

אהרון אספיס, אחרי תיכון מונטיפיורי, שירות בחיל הקשר ועבודת פיסית קשה בסדום, הצטרף ללימודי מתמטיקה באוניברסיטת תל־אביב.

למדתי ביום והתפרנסתי מהוראת מתמטיקה בערב. קניתי דירת חדר וחצי ברמת גן והייתי צריך לשלם משכנתא. חיים קשים. לכן, כשסיימתי את התואר הראשון, פניתי להוראה. אהבתי את ההוראה שיגעון, זה לא יאומן. לימדתי בהתלהבות. היה לי סיפוק, זה מקצוע שפעם פיספו אהב אותו. אהבתי את הקשר עם התלמידים. נשאר מוסגר אני רוצה לציין ששום ועדה לא תעלה את מעמד המורה, הוא נכנס לכתה ויוצר את המעמד שלו מעצם האישיות שלו. להגיד שוועדה כזו או אחרת תקבע את מעמדו זה שטויות במיץ עגבניות. מתמטיקה זה לא מקצוע של גאונים. החדרתי מוטיבציה ואמונה בתלמידים שלי. ניסיתי להגיש להם את חומר הלימודים בצורה מדורגת. זה גם הסוד של ספרי הלימוד שלי".

"כמורה צעיר ושאפתן הגעתי למסקנה שהספרים לא מתאימים לתלמידים, לא מקדמים אותם. מתסכלים. אז התחלתי לחשוב על צורה אחרת. הספרים שלי זה לא מהפיכה, לא פטנט. דווקא פישוט הדברים. להגיש בעיות בצורה קליטה, לעשות דירוג שלקושי והמשכיות בין בעיה לקודמתה. למדתי מכל שיעור והסקתי מסקנות. בניתי מערכות של שאלות ובעיות מסודרת בכל נושא. בגלל הדירוג של הבעיות, הספרים שלי מתאימים לכולם, בלי הבדל רמת בתי־הספר והתלמידים בהם. עם כל הצניעות, הספרים שלי קידמו את המקצוע. לתת חומר שלתלמידים מסוגים שונים יהיה עניין בחומר. כדי שספר יצליח כלכלית, הוא צריך להתאים להרבה בתי ספר. בספרים שלי יש קואליציה מקיר לקיר דתיים וחילונים, ימין ושמאל".

"כשהצעתי לתת למורה ספר שלי בחינם, הוא הסתכל עלי די בהסתייגות. כך הגיבו רבים וממש התחננתי: 'מה אכפת לך? קח שני ספרי מתמטיקה, תהנה מהם'".

כמו שניתן להבין, אהרון אספיס אינו צנוע גדול, אבל מי שעושה אחד ועוד אחד מסכם שיש לו גם קבלות. "אחד הסיטונאים שלי הציע לי לעשות יתר ספר בישול. מדוע? כי כל ספר שאני כותב – קונים. תכתוב על העטיפה אספיס – וזה הולך. אני גם הכותב, גם מחזיק ההוצאה. זה עסק שצריך לנהל. אין לי עובדים. הבת עוזרת לי פה ושם. עסק של אדם אחד. אני נותן לדפוס ולכריכיה. אני נותן פרנסה ל־400 חנויות בארץ, אבל אני לא מתעסק עם חנויות, רק עם סיטונאים. אין לי זמן לבזבז על חנויות".

מכוני־מחקר שוקדים על פרסום ספרי לימוד, אבל מתקשים להתמודד עם המורה שבא מהשטח. מה אומרים מורי מתמטיקה על ספריו?

אורה שיינרמן־אלוני, מורה למתמטיקה, מנהלת מכון "שתר" לבגרות: "ברגע שיצאו לאור ספרי אספיס, חלה מהפכה בספרי המתמטיקה גם מבחינה מתודית (בניה שיטתית של השאלות והתרגילים) וגם מבחינת הדפוס והאסתטיקה. ספריו נעימים לקריאה. הוא הראשון שכתב את התשובה מיד לאחר השאלה ומנע את הצורך לדפדף עד סוף הספר. 90 אחוז ויותר מבתי־הספר התיכוניים משתמשים בספריו. ההישג גדול במיוחד בהתחשב בשמרנות של המורים, המכירים את ספרי אביהי בעל פה ואת הפתרונות. למורה זה חשוב, כדי שלא יתפס בלתי מוכן. ולמרות זאת, עברו כהרגה לאספיס".

כתבה לו רות אוטולנגי, מורה למתמטיקה, מנהלת בית הספר התיכון "זיו" בירושלים: "אמנם איננו מכירה אותך, אך מצאתי לנכון להביע לך את הערכתי על טיבם של ספרי המתמטיקה אותם הוצאת. אני מורה ותיקה במקצוע זה וכבר שנים שלא נהניתי ללמד כפי שאני נהנית לעשות זאת השנה, בהשראת שני הספרים שלך, אלגברה לכתה ט' ואלגברה לכתה י'. בשניהם טוב הדירוג של התרגילים והגיוון שבהם וכמיוחד אני נהנית מאופיין של הבעיות, שלא מעטות מהן חורגות מן הבעיות השיגרתיות ונותנות פתח לשיחה מרחיבת אופקים בכתה".

להצלחה, כמו שאומרים, יש הרבה שותפים. לפני כמה חודשים גילתה סוכנת שלו בחיפה ספר אלגברה מזוייף. צבע הכריכה היה זהה וכך גם התוכן. אפילו צויין מתחת לשמו של אהרון אספיס, שכל הזכויות שמורות למחבר. את הזיוף אפשר לגלות לפי עוביים של הספרים (במזוייף הנייר דק יותר).

אספיס: "ספרי לימוד נמכרים בחודשים יוני, יולי ואוגוסט, לקראת שנת הלימודים. אחר כך במשך השנה – זה לא אותו דבר. החלטתי שאני מוכרח לחסל את התופעה, או שהזייפן יחסל אותי. מצאנו את הספר בכמה חנויות נוספות. הצלחתי לאתר שם של בעל חנות בכפר בגליל, החשוד בהפצת הספר המזוייף. לפני שלושה שבועות צילצל אלי לקוח שלי מרחובות, וסיפר שמישהו הציע למכור לו ספרים שלי בחצי מחיר. נדהמתי להיווכח שמישהו מציע 2000 עותקים של הספר שלי, אלגברה לי"א, שלוש יחידות, הכנה לבגרות. ככל שנכנסתי יותר לעניין גליתי שיש מישהו, כנראה בגליל, המזייף ספרי לימוד.

"הגשתי תלונה במשטרה, אבל הם לא נכנסים לנושא, שהוא מבחינתם נושא אזרחי. אתה צריך לעשות בשבילם את עבודת הבילוש, לאתר את המקום בשבילם. למה להתאמץ? יש מי שמזייף דולרים, אחר מזייף קסטות ואחר ספרים, מדינת פירטים. אין לי מושג כמה ספרים זוייפו. יש ירידה במכירות שלי. אני נמצא במצב קשה, כי ברור לי שספרים מזוייפים שלי חדרו לבתי־ספר".

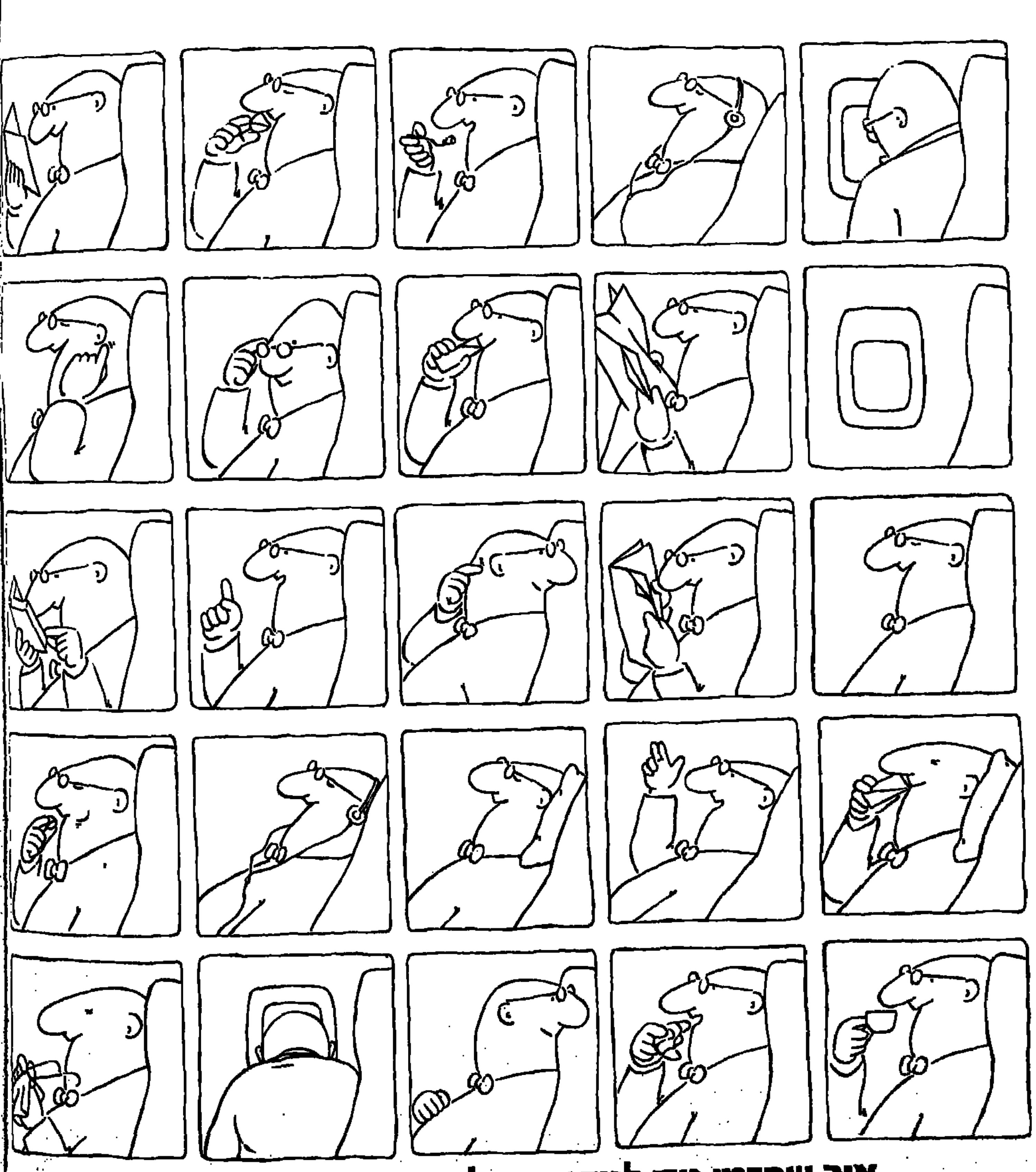
אשתקד הוא מכר 90 אלף ספרי לימוד. דרך ארוכה עבר מאז מכר את שני ספריו הראשונים ב־4000 עותקים. במשך השנים למד עוד דבר טוב על ספרי לימוד – שיש להם ביקוש מדי שנה, בניגוד לרב־מכר שזמנו עובר. עכשיו, כשעסקיו בשיאם, הוא חושש מהשותפות הבלתי־צפויה.

"אני יושב ומשקיע מאמץ, ואחר כך בא מישהו וקוטף את הפירות. כתיבת ספר מתמטיקה זו עבודת פרך. שעות על שעות של מחשבה על שיבוץ תרגיל. עכשיו אני כותב ספר אלגברה לבגרות, מערכן בתוספת של 120 עמוד. אני יושב על זה כמה חודשים, מהבוקר עד הערב. 16 שעות ביממה, עם הפסקת צהריים המוקדשת לשחיה בים או בבריכה. לפעמים אני מתייאש תוך ניסיון להתמודד עם תרגיל קשה. יש תיסכולים. זה לא הולך חלק. ספר מוכן זה כמו אחרי לידה, לפעמים יותר מתשעה חודשים. גם שנה. בעסק הזה אין פטנטים ומהפכות. צריך לשבת הרבה בשביל להצליח.

"כשאני מבטיח שאוציא ספר לקראת ספטמבר, המורים מחכים. אם אני לא מספיק, אין תוכמות – אני מפסיד שנה. האחריות עצומה. אני במעמד כזה שכל מה שאני כותב. בחדר העבודה הקטן שלי, ישוכפל לעשרות אלפים ואולי מאות אלפי עותקים ותמיד יש, עם כל הניסיון, חשש ממעידה. אני מעביר את החומר לבדיקת מורים חברים".

הרבה סופרים מצליחים יכולים רק לקנא באהרון אספיס. אילו ידעו מראש שספרם עומד להיות רב־מכר, היו מוציאים אותו לבד ופותרים את בעיותיהם הכלכליות. גם אספיס לא ידע, אבל הוא הימר. אהרון אספיס: "היה לי אומץ לקחת ריזיקה ולהשקיע – והרווחתי. אילו הלכתי עם הוצאה לאור, לא הייתי מסתכן אבל רק מקבל תמלוגים. מה שעשיתי זה חלום של כל אדם להצלחה מקצועית וכלכלית".

יצחק בן־חורין

מנחם תלמי

איך סידר הדג־לקֶרדה את הקומבינה של הרוסים

כשנשבר לבנאדם הברוך־הבא שלו, כשמתעייפים לו העצבים מהאשה או מהעבודה, איפה הבנאדם הולך? לשבת עם המשה הולך. איפה? אצל ברוך. איפה נחקו על יד לוינסקי. בא הבנאדם אצל נרון, לוקח דווה שתייה, מכניס בייגלה־סטרמבולי בתוך הצלחת שמן־זעתר, לוקח שני ריבורים עם הגנים, שוכח מהצרות.

שומע כמה עולה עכשיו טנדר פז'ו של שלישית שנת שמונים. שומע איך ומלעמים של המע"מ שיפרו את האבא של פריאנטה מהחנות־צבעים. היית שנה אצלו צבעים, פוליסיד טמבור, אבילה נייר לטש, כמה קופסאות שמן עז, והכל ביחד נגיד מאה שקל. מה היה חושב זה על הקופה שלו? עשרה שקל היה רופק. הקומבינה עבדה עלארכיפאק, עד שמישהו ירק הלשנה. אלה מהקומנדו־מס שמו עליו אמבוש. הכניסו לו את השטרונגגול. עם כל ההגנות הכניסו. כל מה שהרוויח מהשאנטות נשרף לו עכשיו.

אז כשחרא לנו על הלב, איפה הולכים קצת לשכוח מהצרות? אצל ברוך, בנוונה הברוך הזה. כל הזמן היה אלו השמן עם הזעתר – משהו־משהו. פתאום, לא יודע מה נכנס לו בראש, התחיל לזיין אותו עם השמן. הזעתר דווקא היה מאה אחוז. אבל שם, במקום שמן־זית התחיל לשים שמן קוסידאל־מלעון. מה אני יגיד לך? יותר גרוע משמן מכונות.

אמרנו לו, יא עקרוט איבן־ארס, שככה תעשה לקליינטים הכי טובים שלך מה שיושבים אצלך בשמש כל הזמן. לא חשוב? אם אתה לא מפסיק עם השמן־מכונות ומחזיר את השמן־זית, כולם מתחפפים מהשוק הדפוק שלך, הלך תתפש קליינטים אחרים, יא אולד־בלאטה. כמו שאתה רואה נוד של תרנגולת, אמרנו לו, ככה אתה תראה אותנו אצלך. אמר תאלאס, חברים, זה לא אני זיינתי לכם את השמן של הזית; זה המחלוא איבן אל־בולה, הפועל שלי. כבר אמרתי לו יאללה, תעוף מהעיניים שלי, שלא תבוא אלי לעבודה.

מה יש לדבר. עכשיו השמן עם הזעתר אצל ברוך מאה אחוז, מביא אותו מקלקיליה. ירוק כמו לימון. לא כמו מהבקבוקים של הסופרמרקט. אחול־מניוקי של שמן. וגם מן הזעתר משהו לוקסוס. אתה טובל בתוכו את הבייגלה־סטרמבולי – איזה קומבינה יוצא לך!

אבל לא תמיד הבנאדם מצליח להגיע עד המקום של ברוך. למה? אני יגיד לך. בדרך, בזמן שהולכים אל המקום של ברוך, עוברים בלוינסקי. עוברים בלוינסקי, איך לא נכנסים בחנות של חיים רפאל? נכנסים לראות מה יש חדש. אולי הביאו גבינה טרייה מאור־יהודה. אולי פתחו פח חדש מלפפונים. לפעמים אתה יכול לתפוס שמה אפילו לקרדה. לא פלמידה ולא כל מיני דברים כאלה. לקרדה, אני אומר לך, אוריגינל. עם ריח ריח של... טייב, יותר טוב אני לא יגיד לך איזה ריח. שלא תחשוב עלי איזה פה מלוכלך יש לבנאדם הזה.

מה זה לקרדה? דג מהמשפחה של הדג טונה. יושב כל הקיץ בים של הרוסים. מתפנן על הדגים־נקבות. בחורף נהייה לו קר, נגמר לו החירמון, מתחיל לרדת לתורכיה.

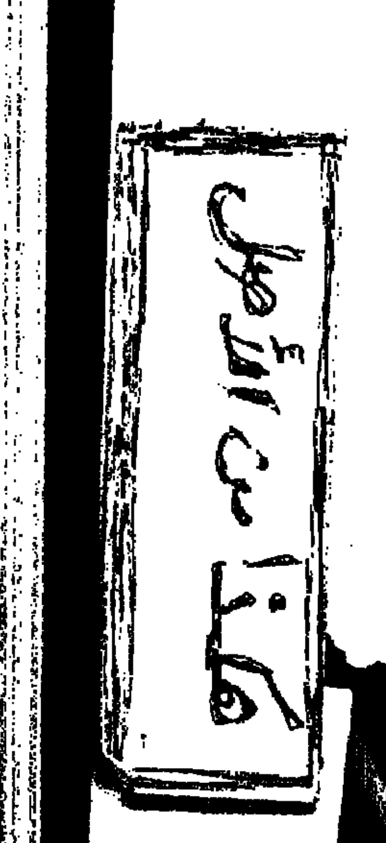
אח, לקרדה, לקרדה. אומרים אפילו בתורכיה כבר לא כל יום מוכרים לך לקרדה. פעם, לפני כמה זמן, היינו בשוק התורכי בחיפה, אצל החנות של מון. שאלנו אותו, תגיד אדון יצחק, מה קרה שאין לקרדה? אמר לנו – הכל מהרוסים. שאלנו אותו איך הכל מהרוסים. אמר לנו, מה זה לקרדה? דג מהמשפחה של הדג טונה. יושב כל הקיץ בים של הרוסים. מתפנן על הדגים־נקבות. בחורף נהייה לו קר, נגמר לו החירמון, מתחיל לרדת לתורכיה איפה שהמים יותר חמים.

אז במקום לתת לו להגיע לים של התורכים, שיגדל ושיהיה לקרדה, הרוסים תופשים אותו ברודך, עם כל מיני מכונות אלקטרוניקה, לפני הגבול של תורכיה. רק מה שמצליח לברוח מהרוסים נכנס במים החמים של תורכיה, נהיה לקרדה.

אבל אצל הרוסים, כמו שהבנאדם לא מצליחים לברוח, גם כן הדגים לא מצליחים כל־כך. אז אם אתה רואה יום אחד לקרדה אצל חיים רפאל, תדע לך שהדג הזה היה עקרוט איבן־עקרוט, דפק את הקומבינה של הרוסים, בא אצל התורכים, הסתובב בים שלהם עד ששמו לו אלה את הברז. ועכשיו חיים רפאל חותך אותו חתיכות יפות, כל חתיכה עולה זהב. יותר זול לקנות צלעות כבש עוזי משלקנות לקרדה. אבל הבנאדם, כמו הדג, חי רק פעם אחת.

אז ססס...אותתו הכסף. יאללה, תחתכו שתים־שלוש שיכות מהלקרדה. ותיתנו איזה מאתיים גרם זיתים שחורים מקומטים. ואיזה גבינה צפתית מהפח. וקצת צ'ירוס, מה שהולך טוב מאוד עם הבירה. ובבית נקלף בצל, נחתוך אותו ארבע, נשבור גם כן לחם לבן שעור לא התקרר מהמאפייה. נפתח את העראק, נכין את הבירה. ניקח ביד אחת את הלחם עם הלקרדה. ביד השנייה את הרבע בצל. נשיכה מפה, נשיכה משם, חתיכה מלפפון חמוץ, כמה זיתים קלמטה, משהו גבינה מאור־יהודה. הולך טוב מאוד עם העראק. עושה לבנאדם שמחה בלב העייף שלו. אחר־כך לוקחים את הצ'ירוס, שמים על הקשה של הלחם. עם כמה חתיכות פלפל קטן משוגע. הולך טוב מאוד עם הבירה. מה אני יגיד לך? החיים שגעון.

אני אמרתי שיש צרות? שחרא לנו על הלב? לא זוכר. אולי אמרתי את זה לפני שעברנו בלוינסקי. לפני שנכנסנו אצל חיים רפאל, או אצל ויקטור דגים, או אצל טליאס־את־כורגנה. לפני שהבאנו הביתה את כל הדברים הנחמדים האלה מלוינסקי שעושים לבנאדם שמחה גדולה על הלשון.

זאב זאב

כל אחד והזאב – ז'בוטינסקי – שלו. ד"ר רפאלה בילסקי בן־חור, בחורה־טובה ממפלגת העבודה, נשמה, אכלה ושתתה ז'בוטינסקי במשך שנתיים, ועכשיו היא מגלה לעם ישראל מישהו שונה לגמרי מהדימוי שדבק בו. ז'בוטינסקי שלה היה ליברל־דמוקרט, שונא כפיה ומסתייג מפולחני מנהיגות, שתמך בהפרדה מוחלטת בין דת ומדינה והציע ממשל עצמי לערבים. הפנים החדשות של ז'בוטינסקי – "עם כבוד; בלי מורא". במערך לא התלהבו במיוחד מההתעסקות שלה בנושא, בחרות כנראה לא יאהבו את התוצאות.

מאת טל בשן
צילמה: אירית זילברמן

מכריה של ד"ר רפאלה בילסקי בן־חור ממפלגת העבודה, הביטו במסך ושפשפו עיניים בתימהון: חברת מרכז המפלגה, מי שהיתה יועצת של פרס לענייני רווחה, מקום שישים ושבעה ברשימת מפלגת העבודה לכנסת בבחירות שעברו, יושבת באולפן "זה הזמן", ומסבירה לעם ישראל בלהט את תורת זאב ז'בוטינסקי. הגבירו ווליום, הבהירו מסך – כן, זו היא. בלי ספק. מוזר, אמרו, בחורה כל־כך אינטליגנטית, לא יכלה למצוא לעצמה אובייקט מתאים יותר מהפאשיסט הזה לעסוק בו?

אבל ההפתעה הזו היתה עוד כאין וכאפס לעומת ההפתעה לשמע הדברים שהיו לה לומר: ז'בוטינסקי שציירה רפאלה בילסקי (דוקטור למדעי המדינה באוניברסיטה העברית, התמחות בליברליזם), הוא בכלל לא ז'בוטינסקי ההוא, שניבט בקרורניות מעל ראשיהם של מנהיגי חרות, כשהם אומרים "אף שעל" או "קיר הברזל הפך לפלדה". היא ריברה על ליברל (לא ממחנה מורע־שריר) בכל רמ"ח אבריו, פתוח לוויכוחים ולמשא ומתן, מכבד ערכים, שונא כפיה אידאולוגית או כל כפיה אחרת, מסתייג מפולחני הערצה של מנהיגות, תומך בהפרדה מוחלטת בין דת ומדינה – בקיצור, לא בדיוק מי שהיה מגיע לחרות של היום. אחרי שעשתה תריש עמוק בכתבי ז'בוטינסקי, וסיכמה את הגותו בספר חדש, ("כל יחיד הוא מלך", הוצאת דביר), אומרת ד"ר רפאלה בילסקי "תנועת חרות סילפה את ז'בוטינסקי. אולי לא בזדון – אבל סילפה".

את הדברים האלה, מסתבר, טוענים כבר מזמן קומץ תלמידי ז'בוטינסקי, המכירים את תורתו היטב. גם יעקב שביט כתב ברוח זו, במחקרו על הרוויזיוניזם – אבל דבריה של בילסקי נופלים עכשיו כמו טיפות גשם על אדמה חרבה: בתוך ים המבוכה והוויכוחים הפנימיים המתרחשים עכשיו בחרות, בין סילוקו של משה עמירב מהתנועה בעוון סטיות (כגון מו"מ עם אש"ף) לבין הטרנספר של סגן־השר רקל, כשכל הצדדים תוהים ונשבעים בכתבי ז'בוטינסקי – מישהו היה צריך להוציא שוב את ז'בוטינסקי מהנפטלין ולבדוק מה, לעזאזל, הוא אמר, בעצם.

אבל למה שחברה נאמנה במפלגת העבודה תעשה את זה?

התברים שלה, ששמעו על מה היא עובדת, באמת לא התלהבו במיוחד. "הרימו גבה עם עשרה סימני שאלה", כדבריה. עכשיו היא מקווה שיבינו יותר "אני,

(המשך בעמוד הבא)

מה הוא היה אומר היום

מה היה ז'בוטינסקי, לו קם לתחייה, אומר על מה שמתרחש עכשיו במדינת היהודים? רפאלה בילסקי נמלטת מן השאלה. לא פוחדת להעלות השערות מעין אלה: "אחרי שקראתי את מה שכתב משך ארבעים שנה יש לי הרגשה שעמדתי על עולמו האינטלקטואלי והבנתי אותו. כל מי שיקרא את מה שכתב, יהיה חייב להגיע לאותן מסקנות (אם יש מי שחושב שאני טועה – אדרבא, שיתקן אותי)".

על בעיית השטחים:

"אילו היה חי היום היתה עומדת בפניו הדילמה הגדולה של הדמוגרפיה מול הגאוגרפיה. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עד שנת אלפיים יהיה היחס של 55 אחוז יהודים ו־45 אחוז ערבים. אחרי עשרים שנים נוספות היחס יתהפך, כלומר, נהיה כאן כבר מיעוט. ז'בוטינסקי רצה שלאום יוכל לבטא עצמו באמת רק במקום שבו הוא מהווה רוב. לכן הוא לא היה מקבל שום פתרון שלפיו היהודים הם מיעוט.

"על פי משנתו, אם נחדל להיות רוב – זו לא תהיה מדינה יהודית. לכן אולי היה הולך על הפתרון שהוא עצמו הציע, של מתן הגדרה עצמית מוגבלת לערביי השטחים, ללא ריבונות מלאה.

"מה שבטוח – הוא היה נכנס למשא ומתן עם מי שצריך, כולל אש"ף, כולל ועידה בינלאומית. הוא לא פחד מזה. לא היה לו הסבוך 'העולם כולו נגדנו'".

על הדת של היום:

"בשלב ראשון הוא לא היה פורש ממנה, גם אם גידלה ילד ונעלמה לו מהחיים לארבעים שנה, זה עדיין הילד שלו. אני חושבת שהוא היה פותח את כל הסוגיות לדיון מחדש, ומנסה לשכנע. הוא היה בעד ויכוח, ואם לשפוט על פי הכריזמה שלו – היה מצליח. הוא לא היה נותן לסלק את עמירב. נאור מהתנועה אלא להיפך, מאפשר להם לפתוח ויכוחים בתנועה.

"לעניין חרות במפלגה פופוליסטית אני יכולה רק לומר שז'בוטינסקי לא היה פופוליסט. הוא היה אליטיסט מושבע. 'בעולם' הוא אמר, 'שלט וישלוט תמיד שבלם של אותם יחידים שלהם. הוא נתן מעט וליוה, ולא מאה מיליון הרמשים ופטישים'".

רפאלה בילסקי בן־חור: "רציתי קודם כל לגמור את הדוקטורט. זה היה בנפשי, ונישואין אז לא התאימו לכיוון שבחרתי"

רפאלה עם בעלה, פרופ' נחום בן-חור

"אני מצטערת שאין לי ילדים"

את הסיבות לקירבה ("לא הערצה") שהיא חשה כלפי ז'בוטינסקי, אומרת ד"ר רפאלה בילסקי בן-חור, היא הערכתה לאנשים שנכנסים להיסטוריה על מנת לשנות אותה. "גם אני כזו", היא מודה בלי כחל ושרק, "רוצה להשאיר איזה חותם על ההתרחשויות".

הדברים הללו אינם בגדר עיקרון תיאורטי אצלה: בילסקי, ילידת תל-אביב, בת 48, התלמידה המצטיינת של הכתה, רצתה תמיד להגיע רחוק – וגם לא הסתירה את זה. "אני שונאת בינוניות", היא אומרת. תלמידיה באוניברסיטה יודעים זאת היטב. אלה מהם שגילו, כהגדרתה, "עצלות מחשבתית", לא במהרה ישכחו את נחת לשונה החדה ("אני באמת צריכה לשמור עליה יותר"). לא במקרה בחרה להתמחות בתורות הליברליות.

הראציונליות, המורכבות, היעדר הפתרונות החד-משמעיים בהלך המחשבה הזה משכו אותה, וגם היא, כמו לוק ומיל (וגם ז'בוטינסקי) מאמינה באליטיזם: "בחובתו של האדם לתכנן את חייו תוך שימוש פעיל בשכלו". כיוון שהשכל היה תמיד הצד החזק שלה – כך בדיוק נהגה.

אחרי שגילתה, בגיל 21, שלא תוכל להיות מיקרו-ביולוגית (בגלל אלרגיה לחומרים במעבדה), נסעה ללונדון, שמעה במקרה הרצאה של קרל פופר, והחליטה ש"השאלות שמציג מדע המדינה חשובות לא פחות מאלה שמציגים מדעי החיים".

היא סיימה תואר ראשון במדעי המדינה באוניברסיטה העברית, שימשה עוזרת הוראה של פרופסור שלמה אבינרי, ועם סיום התואר השני (בהצטיינות, כמובן) נסעה לאנגליה לעשות את הדוקטורט בנושא "השפעת אידיאולוגיות על מדיניות" עם דגש על נושאי רווחה, וסיימה אותו ב-1971.

"פוליטיקה", אומרת בילסקי, "היא עניין חשוב מכדי להשאיר אותו לפוליטיקאים". זו אחת הסיבות שהיא מעורבת בפוליטיקה כבר שנים רבות. היא היתה חברה בלשכת המפלגה, ממקימי חוג אזרחים תומכי פרס בירושלים, רצה פעמיים לכנסת, עברה את מכבש ההופעות בסניפים, המשלחות והוועדות המסדרות – ודורגה במקום השישים ושבע – מכובד, אבל לא ריאלי.

אחת האכזבות הגדולות שלה, היתה מה שקרה ל"חוג 77", חוג שהוקם לאחר התבוסה הגדולה באותה שנה, בידי קבוצת אקדמאים (רובם מחוג למדעי המדינה של האוניברסיטה העברית): הצטרפותה של קבוצה בסדר גודל כזה, אישית ומספרית, היתה אמורה לשנות את כל פני מפלגת העבודה. "היחיד מאותה קבוצה שהגיע לעמדת מפתח כלשהי בפוליטיקה היה דוד ליבאי. כל השאר נדחקו לשוליים ופרשו. התברר שהמערכת הפוליטית עדיין לא בשלה לשלב אנשים מעולם האקדמי בצורה אמיתית. הם עדיין משמשים בעיקר בקישוט".

הוא הדין, היא מודה בצער, ביועצים האקדמיים שהממשלה מפעילה כל הזמן בוועדות חסרות שיניים. היא יודעת – היא נמנית עם הוועדות האלה כבר שנים. אחרי שהיתה יועצת לענייני מדיניות רווחה בממשלת רבין, מינה אותה פרס למ"מ (לא יו"ר, היא מדגישה באירוניה) "המועצה לתכנון חברתי", שאמורה היתה להגיש לממשלה הצעות בנושא זה. המועצה פועלת עד היום, אבל רוב המלצותיה נגנזו באיזו מגירה, אם בכלל הגיעו לשם.

"אין מדיניות חברתית בישראל. אין שום סדרי עדיפויות", היא מסכמת בצער, "הגופים המייעצים עובדים, אבל שרי הממשלה לא מתעניינים בנושא באמת. לנושאים האלה אין 'סקס אפיל' בעיניהם, הם מעדיפים להתעסק בענייני שלום ומלחמה. הבעיה היא גם בתיקשורת, שלא במיוחד מתעניינת בנושאים האלה. הממשל בישראל הגיע למצב של אטימות בטיפול בנושאים החברתיים. זה נשמע נורא, אבל זה נכון. תראי מה נעשה עכשיו בבתי החולים. הפכנו למדינה בלי מצפון חברתי".

אבל היא עדיין שם, לא מתפטרת. "בכל פעם שאני רוצה להתפטר אני נזכרת במה שאמר לי (פרופ') יחזקאל דרור, שנמצא איתי בהרבה מן הגופים האלה, 'רפאלה' הוא אמר, 'בדברים האלה אסור להתייאש. גם השפעה בשוליים היא משהו'".

בגיל 41, אחרי שכל דורשי טובתה נואשו ממנה מזמן, התחתנה רפאלה בילסקי במפתיע עם פרופסור (לכירורגיה) נחום בן-חור, אלמן ירושלמי, אב לשני ילדים בוגרים. עד אז, היא אומרת, זה פשוט לא יצא לה. "רציתי קודם כל לגמור את הדוקטורט. זה היה בנפשי, ונישואין אז לא התאימו לכיוון שבחרתי לי". לא, היא לא חשבה על השעון הביולוגי המתקתק, "אבל אם את שואלת אם אני מצטערת שאין לי ילדים – התשובה היא כן, אני מצטערת". מכריה של רפאלה בילסקי מעידים שמאז נתרככה מאד. שנה וחצי לאחר שנישאה לקה בעלה לפתע בשיתוק בחצי השמאלי של גופו ונזקק לתהליך שיקום ארוך, שבסופו חזר לפעילות רגילה, (להוציא ניתוחים) במנהל מחלקה כירורגית בבית החולים "שערי צדק". "זו היתה טראומה, אבל יצאנו ממנה מחוזקים עוד יותר משהיינו לפני כן. הנישואים שלנו יציבים, איתנים ויפים", היא אומרת, וסוגרת את הנושא לדיון.

עכשיו היא מתלבטת בין התמסרות להרצאות, מה שהיא קוראת המפעל החשוב בחייה (הספר על ז'בוטינסקי), לבין ריצה מחודשת לכנסת. במפלגת שלה יש כבר מי שטוען שבילסקי תוסיף לתרות כמה קולות עם הספר הזה. "אני יודעת שקיים סיכון שיחשבו ככה, למרות שמי שקורא את כל מה שכתבתי לא יוכל לזהות את ז'בוטינסקי עם חרות במעט בשום דבר. אני מניחה שיהיו מחייבים ויהיו שוללים משני הכיוונים – וזה בסדר, אני מוכנה לכל – רק לא לאדישות".

"ז'בוטינסקי טען שהדת שמרה על יהדות הגולה מפני היטמעות, אבל היא עצמה הפכה ל'מים עומדים', משהו שלא התפתח, שלא יהיה בו צורך כגורם לאומי מלכד כשתקום מדינת היהודים, ובשום אופן אסור לה היכנס לתחומי החקיקה"

(המשך מתעמוד הקודם)

צבי בילסקי ז"ל, היה רוויזיוניסט, מנאמני ז'בוטינסקי, חבר חרות. לבת-המצווה שלי הוא קנה לי במתנה את כל כתבי ז'בוטינסקי. אני פרצתי בבכי, כי רציתי אופניים – מכל מקום יצא שמגיל צעיר מאד קראתי אותו. אחר-כך נכבשתי דווקא בקסמי הסוציאליזם, אבל כשעקבתי אחרי מי שהיו אמורים להיות ממשיכי דרכו של ז'בוטינסקי, ושמעתי את הביקורות עליו מהצד השני, הרגשתי שמשהו פה לא בסדר – זה לא היה ז'בוטינסקי שהכרתי מהבית".

בתגיגות המאה להולדתו של ז'בוטינסקי, כשנין חגג בחברת אורסון וולס, לי שטרסברג ודני קיי (רוויזיוניסטים ותיקים), במסיבה נוצצת ב"וולדורף אסטוריה", ישבה בילסקי מול הטלוויזיה ושמעה את נכרתו של ז'בוטינסקי, פרופ' קרני רובין: "חשבתי לעצמי איך קרה העוול ההיסטורי הזה, שאחד המנהיגים המרכזיים של הציונות, ארם שגם לדעת ויצמן ובן-גוריון היה גדול – נדחק לשוליים. באותו ערב החלטתי סופית שיום אחד אתיישב, בראש פתוח, על כל מה שכתב ז'בוטינסקי, ואנסה לראות מה הוא אמר באמת". אפשר להבחין שבילסקי, אשה שכלתנית, לעתים עד כדי יובש, מעורבת בנושא הזה גם רגשית: "זה היה רומן פרטי", היא משיבה למי ששואל אותה מרוע לא סיפרה על מה היא עובדת. "פשוט הרגשתי שאני חייבת לעשות את זה. אין לי הסבר ראציונלי. היתה בזה גם מעין מחווה לאבי, שכאב כל ימיו את כאב הסילוף של ז'בוטינסקי, וקיווה כל הזמן שתורתו תתגלה באור הנכון". בפתח הספר יש הקדשה, "לאבי, צבי בילסקי, שהאמין".

שנתיים נשמה, אכלה ושתתה ז'בוטינסקי מבוקר עד לילה. דיבוק? "כן, אפשר לקרוא לזה ככה". המסקנות שלה הפתיעו גם אותה: "לא באתי לנושא עם עמדות מוכנות. חשבתי שהאמת בין מה שאומרים עליו חברי מהשמאל, למה שעושים ממנו בימין, נמצאת וראי איי-שם באמצע. הסתבר שזה לא ככה. בהיסטוריה יכולים להיווצר סילופים גמורים של הגות, וז'בוטינסקי הוא אחת הדוגמאות. מסתבר שחוץ מקומץ אנשים שקראו את כל הגותו של ז'בוטינסקי, כל האחרים, כולל מנהיגי חרות של היום, קראו אותו קריאה סלקטיבית, אם בכלל".

את שורשי הסילוף של תורת ז'בוטינסקי, אומרת ד"ר בילסקי, צריך לחפש בקרע שהתרחש בשנות השלושים בין הרוויזיוניסטים לתנועת העבודה. "ז'בוטינסקי האשים או את השמאל בהאשמות חמורות: שהוא מפר את שיווי המשקל החברתי בהעריפו את הפועל על הסוחר, שהוא בעצם נצלן, מפני שהוא בונה את מעמד הפועלים בכספים של בורגנים מחו"ל, שבגללו עלולה להיות

(המשך בעמוד 39)

מאת נילי פרידלנדר
צילומים: שי גינות
בשיתוף רשות
שמורות הטבע

57. לא רק אירוסים

הרי הגלבוע מפורסמים בגלל שדות האירוסים הסגולים שפורחים בחודש מארס. לפעמים קורה שהמטיילים אל האירוסים, מדלגים על שדות הפריחה הזוהרים והאדומים של הצבעונים והדמומיות, ועל זה אסור לוותר!

כל מה שפורח בגלבוע בחורף ובאביב הוא גדול יותר, זוהר יותר. שפע של צמחים עם פרחים יפים, מוצא את הצירוף הקרקעי אקלימי של הגלבוע כמתאים ביותר לקיומו. ובזכות זאת, מתכסה ההר בחורף ובאביב בפריחה צבעונית. כיוון שייעור הגלבוע פגע בעושר הפריחה בשטחי היער, צריך לטייל בחורף ובאביב דווקא בשטחים החשופים.

הגלבוע מפורסם גם בשדות הלבנים והמבושמים שבהם פורחת מרווה ריחנית, בצפון ההר, לאורך "הדרך התיכונה", דרך עפר שמתחברת מ"מיצפה ויניה" להר ברקן. כאן אפשר גם לראות את הגבעולים המעמוניים של גיבעונית הלבנון, ממשפחת הסחלביים.

עוד צמח מפורסם בגלבוע: עמודי התירס, בגובה שני מטר, של הכלך, שיש לו עלים ירוקים, כמו נוצות ופריחה צהובה. צמח ים תיכוני שעולה בגלבוע בשפע ובצפיפות דווקא בגבול האיזור הערבתי.

הגלבוע מפורסם גם ב"גל צהוב" של הפריחה וב"גל האדום". הגל האדום פותח בכלניות. בתחילת חודש מארס בא למסיבה צבעוני־ההרים, שמגיע בגלבוע לשיא גדלו ויופיו. הצבעונים פורחים בעיקר בשדה הרחב, לאורך הקילומטר המפריד בין חניון "שער הזהב" להר ברקן עם שמורת האירוסים. כאן מומלץ לטייל בשבילים ברגל, וכמובן, כל שדות הפריחה הם שמורת טבע. לא לקטוף, וללכת רק בשבילים.

בסוף מארס, כאשר הכלניות מתמעטות, פורחות איתן ובמקומן הנוריות. למי שלא מכיר: לנוריות האדומות, והכתומות לפעמים, יש עלי כותרת רכים ומבריקים כמו משי. אחרי הנוריות מתחיל הגל של הדמומיות, גם להן ברק של משי, במיוחד בולטות כאן דמומיות־ארם־צובא, עם הפרחים האדומים הגדולים. ולפני שמסתיימת פריחת הנוריות מתחילה פריחת הפרגים, שנמשכת עד מאי וסוגרת את הגל האדום.

המסקנה מכל הסיפור הזה שבשדות הפריחה של הגלבוע אפשר לטייל מעבשיו עד סוף פסח, אירוסים כבר לא יהיו או אבל תמיד יפרח פה משהו, בשדות הפתוחים, בתרבה ובגדול.

● **זמן הטיול:**
לטיול שנהנים ממנו צריך לתכנן לפחות ארבע־חמש שעות לנסיעות ולהליכות קלות בשדות הפורחים. יש כאן חניונים בחורשות האורנים שהתקינה הקק"ל, לפיקניקים. מסעדה יש בגן השלושה (הסחנה) או "אירוס הגלבוע" על כביש בית שאן־עפולה, מול הכניסה לעין חרוד. מאד מומלץ לשלב את הטיול בגלבוע עם הרחצה בבריכות המים הטבעיות והחמות – 28 מעלות גם בחורף – של גן השלושה. כניסה בתשלום ויש מלתחות.

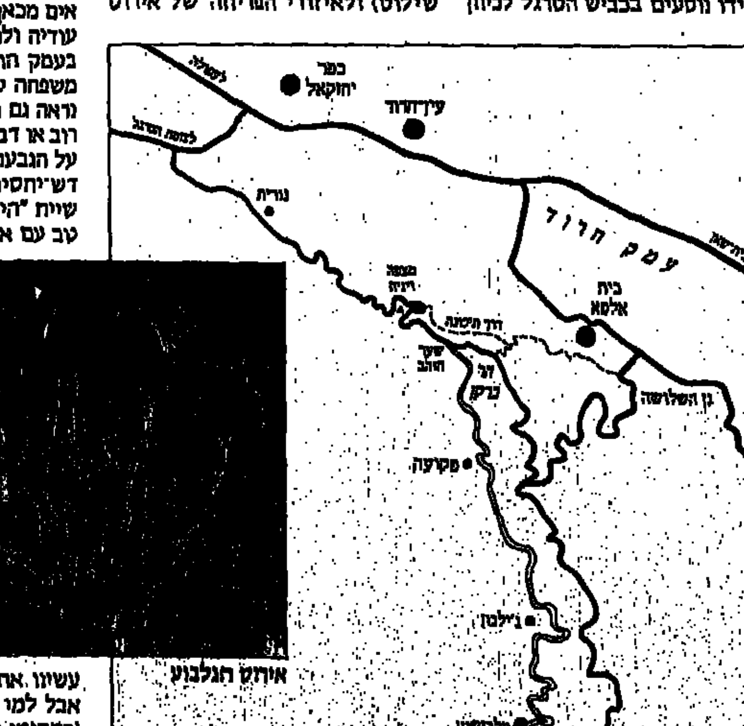
● **העליה לגלבוע:**
מעפולה: נסיעה לכיוון בית שאן (כביש 71) וכקילומטר לפני הפניה לכפר יחזקאל פניה ימינה, דרומה, לכביש 675. נסיעה של שניים וחצי ק"מ ופניה שמאלה לדרך שעולה לגלבוע, דרך מה שהיה פעם מושב נורית. מימין לדרך – שלט עץ גדול עם כיווני הנסיעה. קחו את הדרך ל"מיצפה ויניה" ואחר כך לחניון "שער הזהב" ולהר מלכישוע.
מתל אביב, מחיפה מכביש הסרגל: מצומת מגידו נוסעים בכביש הסרגל לכיוון עפולה, חמישה ק"מ, ומגיעים לצומת הסרגל. פונים ימינה לכיוון ישובי חבל תענ"ך. נוסעים שבעה ק"מ עד לצומת יזרעאל, ממשיכים ישר עד קילומטר וחצי (בכביש 675) ופונים ימינה בעליה לכיוון נורית.

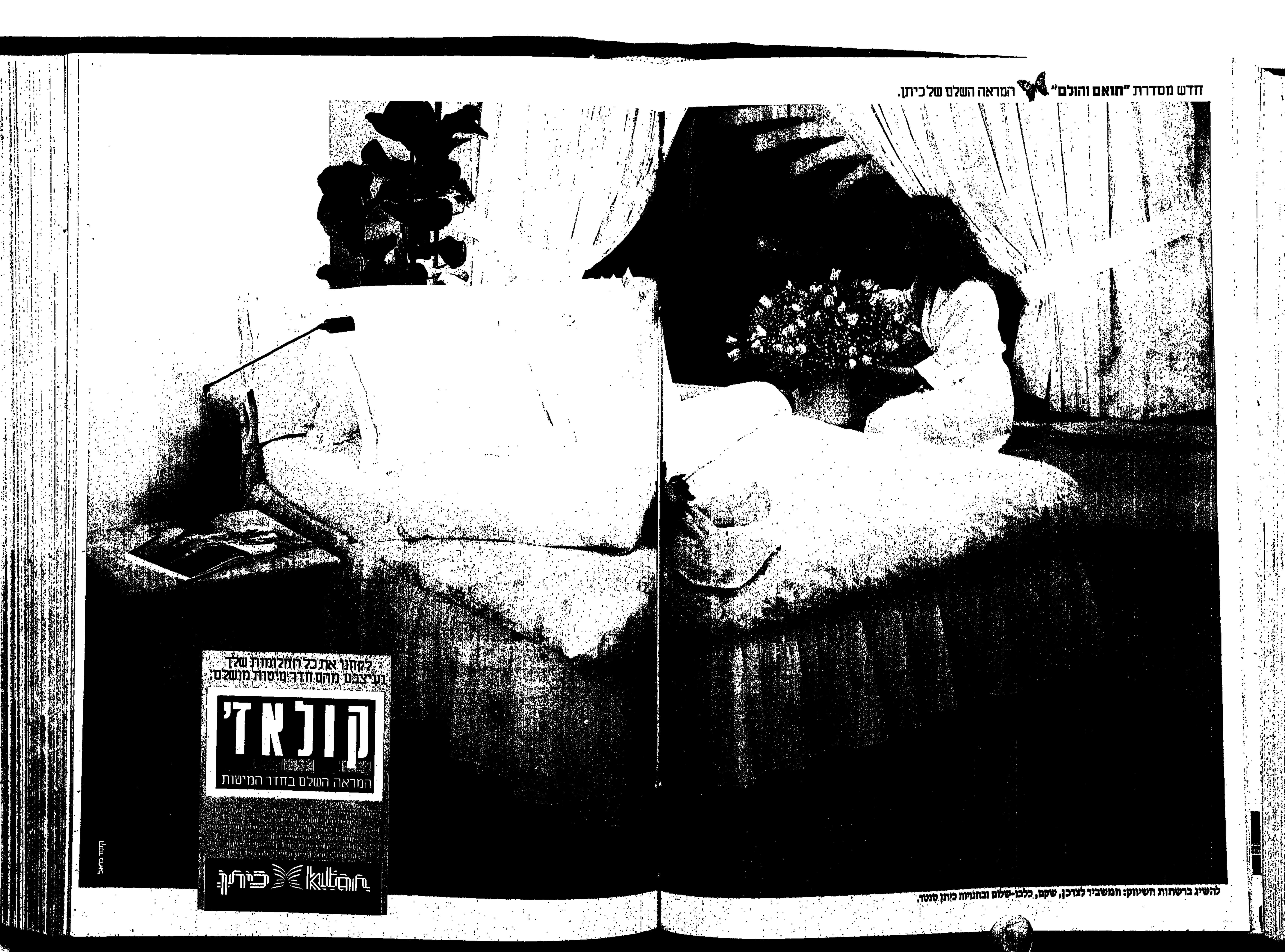
● **הירידה מהגלבוע:**
בכביש הפיתולים שיורד לבית אלפא. בסופו, כשפונים ימינה, מגיעים לגן השלושה.

● **על הגלבוע:**
נוסעים בעליה. מימין, רואים חווה פרטית של משפחת מס, ומשמאל הישוב הנטוש נורית. הכביש עובר בין חורשות אורנים שמסתירים מעט את הנוף מסביב, אז לא להיבהל. יש שילוט טוב. הדרך המומלצת לנסיעה היא זו היורדת ל"מיצפה ויניה", לתצפית על עמק יזרעאל, והמשך בנסיעה או הליכה ב"דרך התיכונה". כאן האיזור הלבן של פריחת מרווה ריחנית. דרך העפר הלבנה, עבירה לרכב, עולה בפיתולים ומתחברת לכביש הראשי של הגלבוע, להר ברקן (ויש שילוט) ולאיזורי הפריחה של אירוס הגלבוע. הדרך הרגילה ממשיכה מכאן אל חניון האירוסים.

אל שער הזהב:
"שער הזהב" הוא היציאה מהדרך הראשית של הגלבוע אל דרך הפטרולים, לאורך גבולות 1949־1967, על ההרים. אנשי משמר הגבול נתנו לו את הכינוי הזה והיום זהו שער הזהב לטיולים. בין חניון "שער הזהב" להר ברקן, מומלץ מאד לטייל בשדות הפורחים, שם הגל האדום הוא בשיא תפארתו: צבעוני ההרים הגדול ואחר כך הנוריות והדמומיות. לא לוותר!

● **להר מלכישוע:**
מחניון שער הזהב מומלץ לפנות לכביש שהיה פעם דרך הפטרולים, והיום יש עליו שלטים לכיוון הר מלכישוע, והישוב מירב ולנסוע בו. לכל אורכו יש אירוסים, אבני גבול, שדות פורחים והנסיעה היא בנוף בלתי רגיל, שזורק אותנו קצת אל המאה התשע עשרה, בגלל שני הכפרים הערבים שרואים במרחק מימין, פקועה וג'לבון. פקועה יושב על גבעה שכולה נטועה שיחי סברס ובקיץ מייצאים מכאן את הפרי המתוק לירדן, לסעודיה ולנסיכויות המפרץ. הכפר ג'לבון בעמק הוא מין חצר אחת גדולה, של משפחה ערבית אחת שמקור שמה, וכנראה גם מקור פרנסתה בעבר, הוא החרוב או דבש החרובים.
על הגבעה רואים את הישוב הדתי החדש־יתסית מירב (שמקור פרנסתו תעשיית "היי טק"), והדרך המשולטת היטב עם אבני הגבול לכל אורכה, מגיעה אל מה שהיה פעם מיצפה מלכישוע בתחום הקו הירוק, והיום ישוב נטוש עם שומר ערבי מכפר ג'לבון, שאליו אפשר לפנות אם יש בעיה כלשהי. קודם עוד עברנו ליד הפניה למעלה גלבוע.
שילוט ברור מהכביש הזה מוביל לחניון האירוסים (שמאלה). כדאי לפנות אחרי השלט השני, ועם הדרך הסלולה מקיפים את הר מלכישוע ומגיעים חזרה לחניון האירוסים ולירידה מהגלבוע לכיוון בית אלפא.
עשינו את הסיור הזה, בלי שום חשש, אבל למי שחושש: לנסוע על הגלבוע (בתחומי הקו הירוק) בקבוצות ולסמוך על תושבי מירב ומעלה הגלבוע שחיים פה.

חדש מסדרת "תואם והולם" המראה השלם של כיתן.
לקחנו את כל החלומות שלך והצבנו מהם חדר מיטות מושלם:
קולאז'
המראה השלם בחדר המיטות
כיתן kitan
להשיג ברשתות השיווק: המשביר לצרכן, שקם, כלבו-שלום ובחנויות כיתן סנטר.

מעדניות. כמו פטריות אחרי הגשם

פשטידה אחת מרבות ב"זסט", לב דיזנגוף, ת"א. עוד סימן לכך שנהפכנו לארץ זבת גבינות, תבשילים ובשרים (צילום: ראובן קסטרו).

תרבות המעדניות נמצאת אצלנו בקו משגשג ועולה. מי שזוכר את המעבר מחנות המכולת של חיים בעל הקסקט האפור לסופרמרקט – מהבלגן וחוסר האסטטיקה של העיירה הקטנה אל מישטור המצרכים, הסדירה האסטטית והפראקטית, קלות השגתם והאריזות המפגינות רחבות והתעדנות – יכול להשליך מזכרונו על המעבר ממחלקות אלה ואחרות של המרכול אל מעדניות ההדר והשפע הצצות בזו אחר זו גם בחוצות ראשיים וגם במרכזים מסחריים סנוביים. השפע, הטיב, ההצטעצעות, תיחכום האריזה, העיצוב והאסטטיקה והנקיון המבהיק חוברים שם יחד לסימפוניה גסטרונומית המפריחה מגרונך את הקריאה התנוקה: "זולארץ! שגעון של מקום!"

פעם, לפני קום המדינה, היו מספר מעדניות פה ושם, בעיקר של "ייקס" שהביאו אתם כמה וכמה ערכי תרבות אל הארץ האסייתית הזו. מלבד מוסיקה, דייקנות ונימוסים טובים הם הביאו את המעדניות – אנטי־תזה מוחלטת למכולת הארץ־ישראלית. אבל תמורת היופי, האיכות והסינרים הלבנים של הבעלים היה צריך לשלם. והכיסים אז לא היו מלאים כמו היום.

◆

במכולת של חיים, לעומת־זאת, היו אורזים את מחצית הדג־מלוח בנייר עיתון, את הלחם היו נושאים משם מתחת לבית־השחי ומאה גרם גבינה כחושה היו מקבלים בנייר משומש של אריזת תפוזים. והיתה גם המחברת השחורה של ההקפות, עד שתהיה הפרוטה מצוייה בכיסך – קיבלת בהקפה.

בימים הרחוקים ההם היו עדיין טעלים יהודים שמשכימים קום לעמלם. במכולת של חיים (ושל רובינשטיין ושל יוסי־טוב עוורה) הדלת היתה פתוחה כבר בשש בבוקר, אם לא בחמש וחצי. בעוד שבמעדניות של ה"ייקס" הדלת לא היתה נפתחת לפני שמונה, ובאחת ושתי ושת כבר לא היה שם עם מי לדבר, כי כולם הלכו לאכול צהריים ולתפוש "שלאף־שטונדה". אלא מה, היה במעדניות ההן הדר, והיה בהן עידון, והסחורה המשובחת הוגשה בהן בצורה אסטטית.

היום צצות אצלנו מעדניות מקסימות חדשות לבקרים וכולן, כך נראה על פני השטח, פורחות ומשגשגות. הטעם התעדן, השפעת תרבות הצריכה של המערב חדרה עמוק־עמוק, ומה שחשוב לא פחות – אצל רבים יותר הפרוטה מצוייה בכיס. מוצרי בשר מתוחכמים, סלטים בלתי־שיגרתיים, נקניקים מעולים וכרכשאות למיניהן, תבשילים באריזות לחימום מיידי, גבינות מעולות, לחמים שזופי־ציפה – כל אלה והרבה יותר חוגגים בקרנוואלים של חלונות ראווה ורלפקי־פיתוי.

גם הקיבוצים בחגיגה. חנויות של "מזרע" ו"טירת־צבי" הן חלק מתהלוכת מזונות היופי והתפנוק. ויש רבות אחרות, כמו "רלי" ברמת־אביב ג', בה אתה מוצא תבשילים מיוחדים במינם מבחינת האיכות והטעם, וכמו "זסט" בדיזנגוף־סנטר, שהטבח הראשי שלה הוא צייר מחיפה בשם יהודה סיבוני. במטבח של המעדנייה הזו הוא "מצייר" להנאתו ולהנאת הלקוחות מיני תבשיל ומאפה, ומדי שבוע אתה צפוי להיתקל שם בחידושים שלא פגשת בשבוע הקודם.

מקום לא גדול, "זסט". סיור בין מדפי המעדניה הזו מותיר אותך מתפעל מצד אחד, נבוך ומבולבל מצד שני: מה לקנות, על מה לוותר. הפעם.

◆

אז בואו אתנו לסיבוב ב"זסט". תנו יד. רק להסתכל. לא "לסחוב". לא לתקוע אצבע וללקק. להתפעל ולהאנח בשקט. ומי שצעיר מכדי לזכור את המכולת של חיים או של יום־טוב עוורה, אולי יזכור את ימי הצנע של דב יוסף. ככה, לשם השוואה. "זכרונות" של חצי תפוח עץ לילד פעם בשבוע. אולי אתה עצמך היית הילד הזה. אז מגיע לך פיצוי.

תראה איזה שגעון של ארץ יש לנו. ארץ זבת גבינות, תבשילים ובשרים. הנה טרין עשוי מכבד עוף, שינקן, תרד ועשבי תיבול. הנה סלט ברוקולי עם אורז־בר ותפוזים – והכל ברוטב ויניגרט. והנה ברוקולי עם צנוברים, גמבה ותערובת מיוחדת של תבלינים. ובתבנית שמעל קורץ סלט פסטה עם שניצלונים. ובמגש שמימין רוסטביף עטוף בשומשומין, טובל ברוטב מתקתק. וסלט חסילונים עם ברוקולי. וטרין של מלפפונים עם גבינה ובצל ירוק ושמנת, מחוזק בג'לטין. ובצנצנות הגבוהות מטיאס הולנדי משובח שהוכן כאן בשמנת, תפוחי עץ וציפורן. וצ'טני מתפוחי־עץ. וארטישוק ממולא במוס סלמון וצלפים. והבשרים, הנקניקים, ריבות התפוזים הסיניים והחבושים. והפטריות הכבושות.

וכבר אנחנו במחלקת העוגות, כולן מאפה המקום – עוגת שקדים ומרצפן, עוגת שוקולד ורוכרבנים, עוגת פרג ולימון, עוגת שזיפים יבשים עם ג'ינג'ר וציפורן. זהו זה. אי־אפשר יותר. אז עוצרים ליד אחת המוכרות ומבקשים שתכין מהר־מהר איזה כריך טוב. יש שם כל מיני לחמים ולחמניות. תבחר. תגיד במה למרוח, תגיד במה למלא.

"זסט" בדיזנגוף־סנטר היא רק דוגמה ומשל לחגיגת צריכת המזון ולעירון טעמו של הצרכן הישראלי. והמעדניות של ה"ייקס", אלו של שנות השלושים והארבעים, שהיו בזמנן פסגת חלום צרכני של נטולי־ יכולת, בטלות בשישים לעומת המעדניות הישראליות של היום.

מאו"ל

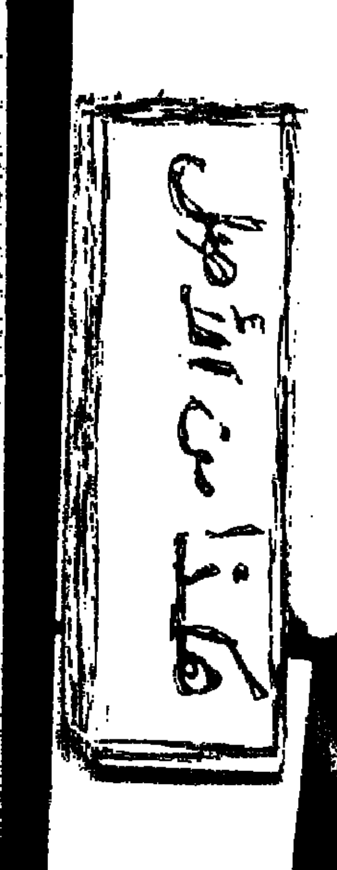
דואר

היתה ארוחה עיסקית?

כסועדים הפוסעים בעקבות אחד מדור זה, הגענו לא מכבר למסעדת "בוקרשט" בשדרות־יהו בת"א. זכינו כי צוינת בזמנו שניתן לקבל במקום בצהריים ארוחה־עיסקית במחיר מתקבל על הדעת. אבל כאשר ביקשנו ארוחה כזו – נמסר לנו שם כי בדיוק מאותו שבוע הם החליטו להפסיק הגשת ארוחות עיסקיות.

רצוי מאוד שקוראי מדורך יידעו על השינוי הזה ולא יפלו בפח, כמונו.

שרלוטה מיזלס, תל־אביב

אני לא מהאמנים שמחכים למוזה, אף פעם לא פגשתי אותה

דני קרוון. "מסעות הם ... חשובה לחיים ... שבתוכה נרקמים החיים"

אשתי אומרת שאני מארטיר של נסיעות; כנראה שאי־אפשר להיוולד עם השם "קרוון" ולא לנסוע. אני אוהב ולא אוהב את זה. ראשית, אני נהנה להתלונן. פעם, לפני כל נסיעה, הייתי מקבל פריחה על כל הגוף או חום גבוה. זה עבר. הנסיעות נהפכו לחלק מעבודתי. היום הטיסה היא הזמן השקט ביותר שיש לי; אני מנותק, אי אפשר לטלפן אלי ואני לא יכול לטלפן לאחרים. לא יכול לקום וללכת. מגיעים, פוגשים ידידים ותיקים, מכירים אנשים חדשים, מחליפים רעיונות, רואים תערוכות חדשות, שומעים קונצרט, היד על הדופק של מה שנעשה באירופה וזה נעים. אבל לפעמים זה מתיש.

לפני כשנה וחצי חזרנו לגור בארץ, ואני מחלק את זמני בעיקר בין תל־אביב ופאריס, עם גיחות לפירנצה, סיאול ומקומות אחרים. מבחינה מסויימת זה פוגע בכושר העבודה שלי, אבל עשיתי זאת בדעה צלולה.

שנים גרנו בחו"ל, במקומות נפלאים, בדירות שכורות, מרוהטות, בתחושת ארעיות, על המזוודות, כמו נוודים. הבת היתה בצבא, רצינו להיות יחד, ולא היתה התלבטות. בפאריס אני לא מרגיש בבית. היא נשארה זרה לי ומנוכרת, למרות שהיא יפה מאוד, ממש מלכותית. בפאריס אני לא ממהר לקנות עתון, לא רואה טלוויזיה, מאזין לרדיו רק כשבארץ המצב חם. פה אני קורא ארבעה עתונים ורוצה לבכות.

מדינה של שלושה מליון המסוגלת להוציא חצי מליון בעלי איכות גבוהה במדע, תקלאות, צבא, תרבות, ומדוע בפוליטיקה אנחנו מוציאים רק נכותז לא דמיון, לא תעוזה, לא מחשבה, לא דוגמה. אפס. לא לומדים מההסטוריה של עצמנו ולא מההסטוריה של אחרים. נכנסים לרשימה השחורה של עמים שריכאו עמים אחרים, של רוב שריכא מיעוט. מובילים את עצמנו לאכזח חברתי, מוסרי, תרבותי, כלכלי ומדיני וכורים לעצמנו בור בבית הקברות של התקופה.

מסגרת חברית מאוד חשובה לי. זו הקליפה שבתוכה נרקמים החיים. אני חיה משפחתית. לוקח איתי את המשפחה גם כשאני נוסע לבד. היציאה והחזרה, זה חלק חשוב. הבטריות שלי מתמלאות מתחים בעבודה, שהיא גם יצירה וגם חוסר בטחון שמה שאתה עושה צריך להעשות כך. והתלות באדמיניסטרציה, ביורוקרטיה, תקציבים, בעלי מלאכה וההרגשה שאתה תמיד במבחן, שופטים אותך ונותנים לך ציונים כל הזמן.

יש רגעים קשים מאוד, בעיקר אחרי שהעבודה גמורה. אכזבה, הרגשה שלא הגשמת מה שרצית, שזה לא טוב. במשך הזמן אני משלים איתה, אבל לפעמים חוזר וחושב שהיא גרועה. בדרך כלל ההד שבא אלי מאחרים מחזק אותי. העבודות שלי לא קיימות בלי אנשים בתוכן, ולכן אני אומר לפעמים שהן פיגורטיביות. בבית אני פורק את המתח. תוה, כמו שחוה, אשתי, אומרת, פה יש ארבע נשים שאוהבות אותי. עכשיו אחת עזבה והתחתנה עם מישהו אחר. וזה קשה, כי אני מחבב את הבחור...

בית וחברים. לא הייתי יכול לחיות בלי חברים. הם בשבילי כמו חמצן. למזלי, יש לי הרבה חברים מכל התקופות. אני עדיין רוכש לי ידידים חדשים, וזה אחד הדברים הנפלאים שקורים לי תוך כדי עבודה. אני צריך קשר עם חברים, צריך את החום, המגע האנושי והדיאלוג. אני מניע את המחשבות שלי ובוחן את עצמי בדיאלוג. כשאני בא ארצה, יש לי מצעד ריטואלי בין כל הידידים, טלפונים שהגעתי, פגישות, אחר־כך פרידות.

בילוי זה לפגוש חברים או לעבוד. אני לא מיושבי בתי קפה. זה נותן לי הרגשה לא נעימה לשבת בבית קפה. אולי זה אחד מהתסביכים הרבים לחיוב ולשלילה, שאני סוחב מהשומר הצעיר ותנו...

שטח פרטי

דני קרוון

פסל

נולד (1930) וגדל בתל־אביב. חניך השומר־הצעיר. למד (לא גמר) בתיכון חדש וציור אצל אבני, שטרייכמן, סטימצקי, ינקו וארדון. חבר קיבוץ הראל עד פירוקו ב־55'. השתלם בציור־קיר, למד ועשה תפאורות לתיאטרון ובלט בארץ ובחו"ל. חתן פרס ישראל בפיסול (1979), ייצג את ישראל בתערוכות בינלאומיות רבות. בין השאר, יצר פסלים סביבתיים בדנמרק, צרפת, גרמניה ואיטליה ובספטמבר 88' תחנך יצירתו, "כיכר־זמן", בפארק האולימפי בסיאול. נשוי, אב ל־3 בנות. גר בת"א.

מה בעיניך ההצלחה הגדולה שלך? _עוד לא היתה לי ההצלחה הגדולה._

ממה אתה מאוכזב? _מהציפיות שלי מהציונות ומהסוציאליזם, ומזה שלא יכולתי להמשיך לחיות בקיבוץ._

אתה אדם חזק? במה? _בכושר עמידה בלחץ, ובסבלנות._

אילו החלטות נועזות קיבלת בחייך? _לקבל על עצמי את ההזמנות שהוזמנו ממני._

מה עקב אכילס שלך? _אמונה באדם._

מה החולשה שלך? _רחמים._

בפני מה קשה לך לעמוד? _בכי._

מה הדלק שלך? _קשר עם אנשים._

מה מקומם אותך? _כשיורים בילדים ומכים נשים._

מי השונאים שלך? _אלה שמקנאים בי._

במי אתה מתקנא? _באלה שמסוגלים לנוח._

את מי אתה מכבד? _מי שלא עושה פשרות._

על מי צר לך? _על אלה שהלכו במלחמות ישראל._

למי אתה בז? _לצבועים._

על מה קשה לך לסלוח? _על נבזות._

מה מעצבן אותך? _חוסר אדיבות, ולהיות בחופשה._

איזו תכונה אתה מעריץ? _איפוק וכושר הקשבה._

מה אתה מתעב? _חלקלקות._

במה אתה אוהב לגעת? _ברוח._

ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? _נאצי._

מה לא מוסרי בעיניך? _להכריח אנשים לעשות מה שאינם רוצים. לשלוט באחרים._

מה ישראלי בעיניך? _גסות._

במה אתה ישראלי? _בקשר לקרקע, לריחות, לשפה, לידידים._

במה אתה גאה? _שאני נימנה על האנשים המאמינים באדם._

מה רצית להיות בילדותך? _רב חובל._

מהו זכרון הילדות החזק שלך? _אני כבן 4, עומד בחצר ביתנו, ברחוב זרובבל פינת מאה שערים (היום "הכובשים") ומעבר לגדר עומדים ילדים תימנים ושרים שירים נגד האשכנזים._

אילו ניתן היה, מה היית רוצה לשנות בעצמך? _להעשות גבוה, בלונדיני, עם עיניים כחולות ושזוף._

אחרי מי אתה מסובב את הראש ברחוב? _אחרי חמוקים מזרחיים. בלונד לא עובד עלי._

"העבודות שלי לא קיימות בלי אנשים בתוכן, ולכן אני אומר לפעמים שהן פיגורטיביות. בבית אני פורק את המתח. כמו שחוה, אשתי, אומרת, פה יש ארבע נשים שאוהבות אותי. עכשיו אחת עזבה והתחתנה עם מישהו אחר. וזה קשה, כי אני מחבב את הבחור..."

מה. אין לי זמן, אני תמיד רץ. יש לוח זמנים וצריך לגמור עד הפתיחה.

אני לא מהאמנים שמחכים למוזה. לא פגשתי אותה אף פעם. אני עובד קשה, לפצח בעיה. תוחמים אותי תחום על סמך עבודות קודמות. משלמים לי על דבר שעדיין לא ראו, לא הריחו. ואם אני לא רמאי או הנוכל אני חייב לפצות אותם על האמון שנתנו בי. כשאני גומר עבודה, אין לי אפשרות לגנוז אותה או לזרוק לסל. את עבודותי אפשר לסלק רק עם בולדוזרים, בחומר־נפץ. וזו אחריות אדירה. אני ... את התשובה המיידית, גם לשות

שבמשך הזמן היא לא תימאס. שתחיה עם הזמן ותתהפוכות הטעם ווזוית הראיה המשתנית. וזה מסע של יסורים, אתה סוחב את הספק איתך, כמו צלב.

האהבה הראשונה, הגדולה שלי, היא המוסיקה. לצערי, לא התמסרתי לה. רציתי לנגן על קלרינט אבל הסתפקתי במפוחית וחלילית ואפילו כתבתי קצת מוסיקה (במספרים. תווים לא ידעתי). הרבה פעמים אני שואל את עצמי מדוע מוסיקה חודרת לתהודה, לנשמה ומרעידה את מיתרי הנפש שלי יותר מהר מאשר אמנות פלסטית.

גם שירה מרעידה אצלי את המיתרים: שירת התנ"ך, פיוטים משירת ימי הביניים, שלונסקי, אלתרמן, קרני, עמיחי, זך, דליה רביקוביץ, אבות ישורון – משורר נפלא שאני מוצא בשיריו משהו גראפי, פלסטי. תרגומים של בלוק, מייקובסקי ויסנין הם חלק מהביוגרפיה הנפשית שלי. אם לא הייתי כותב בשגיאות, אולי הייתי משורר. אבל משורר גרוע כי אני יותר מדי סנטימנטלי. תמיד לוקח איתי ספר לנסיעה, בתקוה שאקרא בדרך. ספרות נסיעות – בלשים, מדע בדיוני, פורנוגרפיה – לא מעניינת אותי. אני משתדל לקרוא פרוזה ישראלית עכשווית אבל לא מצליח להספיק הכל.

"כשאני גומר עבודה, אין לי אפשרות לגנוז אותה או לזרוק לסל. את עבודותי אפשר לסלק רק עם בולדוזרים, בחומר־נפץ. וזו אחריות אדירה"

לקולנוע אני הולך, לעתים רחוקות, בעיקר כדי לשמח את אשתי. אוהב סרט שהעלילה אינה הדבר היחיד בו. צ'פלין, באסטר קיטון, פליני. אבל 80 אחוז מהקולנוע זה רכילות ואלימות. הקולנוע והטלוויזיה הם היום המובילים הראשיים של האלימות, יצר מאוס שאני שונא ברמ"ח אברי. פעם הייתי שפוט על תיאטרון. בצעירותי רציתי להיכנס לעולם הזה, טיפסתי אליו כמו למקדש. עד שזכיתי ועשיתי תפאורות. התמלאתי תיאטרון – והתאכזבתי. בשנים האחרונות, יש לי הרגשה של זיוף בתיאטרון. הציפיה שלי היא לריגוש אינטלקטואלי ולהתחברות. שהמרחק הפיזי ייעלם בגלל הקירבה הרוחנית שתיווצר, דבר שבשנים האחרונות קורה לעתים נדירות. חוויה כזאת היתה לי, למשל, כשראיתי בפאריס את "כרמן" של פיטר ברוק. אבל "גן הדובדבנים" שלו היה קטסטרופה.

"בפאריס אני לא מרגיש בבית. היא נשארה זרה לי ומנוכרת, למרות שהיא יפה מאוד, ממש מלכותית. בפאריס אני לא ממהר לקנות עתון, לא רואה טלוויזיה, מאזין לרדיו רק כשבארץ המצב חם. פה אני קורא ארבעה עתונים ורוצה לבכות".

בזמן שנשאר, בין עבודה לחברים, אני משתדל לראות מה קורה בגלריות, במוזיאונים. היום אני מתכוון לנסוע לראות את אוסף שטיגליץ. כיליתי הרבה בחנותו, חלק מאוסף החנוכיות שלי ממנו. יש לי קשר חזק מאוד ליודאיקה כיצירת אמנות, אמנות שהשפיעה עלי. החל מדף גמרא עם סוגים שונים של כתב, בגדלים שונים, ועד מגדל בשמים ובת־יכנסת מעץ, אני לא רואה בזה בשום פנים יצירה עממית או מלאכת מחשבת אלא יצירות אמנות.

"אם לא הייתי כותב בשגיאות, אולי הייתי משורר. אבל משורר גרוע, כי אני יותר מדי סנטימנטלי".

עכשיו החנוכיות וגם התמונות בארגזים. הקירות לבנים וטוב לי עם זה. במשך הזמן יתלו דברים ישנים וחדשים, ושוב יהיה עמוס, ושוב יתרוקן. ציורים של חברים, ורפרודוקציות, הגרניקה של פיקאסו, ציורים סיינזיים, דלה פרנצ'סקה, ג'יוטו. יש לי אהבות באמנות, מכל התקופות. אני מאמין בקשר שבין אישיות היוצר והערכים שהוא מקפל בתוכו – לבין יצירתו. הייתי רוצה להכיר כמה אמנים מתקופת סוף ימי הביניים ותחילת הרנסנס, תקופה של יצירות נפלאות המשלבות פיסול ואדריכלות, את אנסלמה, למשל, פסל ואדריכל מפרמה, או איש כמו ארנולפו די קאמביו, שעשה את התוכניות האורבניסטיות הראשונות שאנחנו מכירים. ומהמאה ה־20 את ג'קומטי. אני חושב שדברים שאני עושה היום צומחים ממנו. אבל עכשיו, קירות הבית לבנים. אולי זה בגלל הרפתמציה של המקצוע, שאני מרגיש לפעמים צורך לאיזשהו שקט. לרווחים, לדממות שבתוך יצירה יש ערך ותשיבות כמו לצלילים. לריק, למתח שבין הצורות יש חשיבות לפחות כמו למלא.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: שמואל רחמני

זאב, זאב

(המשך מעמוד 28)

הרעלה של המפעל ההתיישבותי בארץ. השמאל לא נשאר חייב: קראו לו פאשיסט, מיליטריסט, מעריץ טולקךמנהיג, מעדיף משמעת וטכס על מהות, ומעל לכל – שונא ערבים. ולא עזר לו כלום. ככה זה נשאר".

נו, ישאל השואל, ומה לא נכון בזה?

"הכל", משיבה בילסקי. "ז'בוטינסקי לא היה פאשיסט. הוא היה בדיוק ההיפך – ליברל דמוקרט שהתריע נגד הפאשיזם. הדמוקרטיה הליברלית, למרות מגבלותיה, היתה בעיניו האלטרנטיבה היחידה לפאשיזם ולקומוניזם. הוא מפתח את התיאוריה הזו בהרבה מאד מאמרים. במאמר ששמו 'המזרח', למשל, הוא מבחין בין מה שהוא קורא 'מזרח' – שלב תרבותי־פסיכולוגי מפגר, שמאופיין בפאסיביות, דעות קדומות ואי הפרדת הדת מהמדינה – לבין המערב, שבהישגיו הגדולים הוא מונה את קודם כל את הפרלמנטים, את הפיקוח על השלטון ואת הפרדת הדת מהמדינה. במאמר בשם 'מרד הזקנים', שנכתב כבר אחרי עליית הפאשיסטים לשלטון, הוא קורא לזקנים, אלה שהתחנכו ברוח הליברליזם של המאה הי"ט, למרוד במדינה הטוטאליטרית, ב'מדינת הקסרקטין'. אלה רק שתי דוגמאות. יש עוד המון, אבל הנה ארגים לך איך נעשה סילוף: ב־1910 הוא כתב סידרה של שלושה מאמרים, ובהם הוא אומר דברים חריפים על מגבלות הדמוקרטיה המערבית. באותם מאמרים עצמם הוא מרגיש בסוף, שכל זה לא בא לומר שיש אלטרנטיבה טובה מדמוקרטיה – אבל בשביל זה צריך לקרוא ביסודיות, עד הסוף. אז הלכו אנשים, ואני מדברת גם על אנשי אקדמיה רציניים, והתייחסו רק לחלק הראשון של המאמר, ועשו ממנו אנטי־דמוקרט. ככה נולד סילוף.

"המחקר היה רומן פרטי. היתה בזה גם מעין מחווה לאבי, שכאב את הסילוף של ז'בוטינסקי"

"רוצה לדבר על ז'בוטינסקי המיליטריסט? בבקשה. אפשר להבין מאין הדימוי הזה נבע, כי הוא באמת לחם להקמת הגדוד העברי, ואחר־כך להקמת הגדודים היהודיים בצבא הבריטי, – והוא, כמובן, מייסד 'בית"ר', שהיתה תנועה עם סממנים צבאיים מובהקים, כולל המדים החומים שגרמו לקונוטציות פשיסטיות. (בעניין הזה, אגב, היה לו עיקרון. 'אנחנו היינו לפניהם', הוא אמר, 'למה שאנחנו נחליף?'). אבל לצבאיות לא היתה אצלו ערך. במאמרים שלו הוא דווקא מתאר את הנוער היהודי כנוער אנטי־מלחמתי מובהק, ואת המלחמה כמנוגדת לערכי היהדות".

הצבאיות, טוענת בילסקי, היתה בעיני ז'בוטינסקי עניין פרגמטי, כורח מציאותי: "כדי לחסל את הגולה לפני שתבוא השואה. כלומר, כדי להקים כאן מדינה יהודית – דרושה להתיישבות הגנה צבאית, ולשם כך צריך לחנך את הנוער היהודי לכוננות – דווקא כי הוא כזה, מה שמכנים בסלנג 'יורם'. צריך פשוט ללמד אותם לירות. אבל לאורך כל המאמרים הוא מרגיש 'מלחמת מגן', 'הגנה'. המשמעת, הטכס, ההדר, היו בעיניו כלים לחינוך לדבר הזה. שאלו אותו כבר אז: אתה לא חושש שהנוער יגזים, יעשה מהדברים האלה ערכים בפני עצמם? והוא ענה: בהחלט סביר להניח שעבור עליהם שלב כזה של 'מחלת ילדות', אבל אני משוכנע שאחרי זה תתפתח אצלם המשמעת העצמית, בלי שיהיה צורך בכל הגינונים החיצוניים. מבחינה זו", אומרת בילסקי, "אפשר לומר שחרות נתקעה בשלב 'מחלת הילדות' ולא יצאה ממנו עד היום".

ומה עם המנון בית"ר, ביטויים כמו "בדם וביזע נקים לנו גזע, גאון ונדיב ואכזר"?

"אין ספק שהרטוריקה של ז'בוטינסקי היתה לא מעט בעוכריו", אומרת בילסקי, "אבל צריך להבין מאין היא נבעה. ז'בוטינסקי, שהיה לדעת כולם נואם מעולה, דיבר בפני קהלים ענקיים בפולין, לא פחות ולא יותר מאשר על מהפיכה היסטורית – הוא רצה שכל האנשים האלה יעזבו הכל ויעלו ארצה. לצורך זה הוא היה צריך להשתמש בניסוחים פשוטים, חזקים, אמוציונליים. ב'גאון ונדיב ואכזר', למשל, הוא מתכוון לבעל כושר עמידה עצמית, לא לסאדיסט. מעבר לרטוריקה, מה בעצם אומר השיר הזה? טרנספורמציה של יהודי פאסיבי, חסר מדינה, ליהודי גאה שמכיר את מורשתו ומוכן להקריב את חייו בעבור תקומת המדינה מהחלטתו החופשית. ז'בוטינסקי לא האמין בכפיה, בשום תחום. באחד המאמרים הוא אומר בפירוש: אין קשר מחייב מראש בין הנוער ללאום. זה עניין של בחירה אישית של כל פרט, בינו לבין מצפונו. האם אני מוכן להטיל על עצמי משמעת פנימית, לגייס כוחות נפש, לחיות בארץ ישראל בתנאים קשים – או לא. אי אפשר לכפות דבר כזה מבחוץ".

לא במקרה, אומרת בילסקי, קראה לספרה "כל יחיד הוא מלך". "הציטטה המלאה היא זו: 'בראשית ברא אלוהים את היחיד. כל היחיד הוא מלך השווה לרעהו – והרע 'מלך' גם הוא. טוב שיחטא היחיד לציבור משתחטא החברה ליחיד. לשם טובתם של היחידים נוצרה החברה, ולא להיפך'. אני טוענת שזה הקו המנחה בהגותו של ז'בוטינסקי: האמונה שהאדם הוא תכלית הכל, שהפרט הוא המרכז. במקום אחר הוא אמר שהאומה קודמת לאנושות. תשאלי – איך זה מתיישב? נכון, הוא אמר, הלאום קודם לאוניברסליות כי רק במסגרת הלאומית שלו יכול האדם לבוא לידי ביטוי – אבל היחיד, הוא הרגיש, קודם ללאום, קודם לכל. אז כמובן, היו מי שהשתמשו רק בחלק מן המשפט. זו לא בעיה גדולה".

ד"ר רפאלה בילסקי, מרצה מעולה, (מקום שני במשאלי הפופולאריות אצל הסטודנטים בפקולטה, בראשון זוכה תמיד שלמה אבינרי), בונה ביסודיות מתודית את הבניין שלה. מצטטת מהזכרון מובאות, שמות מאמרים ובאיזו שנה בדיוק נכתבו. "לא למרתי בעל־פה" היא מחייכת, "אני פשוט חיה את זה". אחת לאחת היא מפריכה מה שהיא קוראת ה'סטיגמות' שהולבשו על ז'בוטינסקי, הן בידי השמאל והן בידי ממשיכיו מן הימין: "אחת הסיבות העיקריות לטעויות שעושים לגביו, קשורה בתקופה שהוא קרא לה 'תקופת הפריצה', כלומר בדרך למדינה.

בתקופה הזו ז'בוטינסקי טען שמותר לפגוע במספר עקרונות ליברליים כדי להשיג את המטרה, את הקמת המדינה. בתקופה הזו הוא מדבר על מעורבות גדולה יותר של השלטון בכלכלה, בהתיישבות, בחינוך, כדי להשיג יעדים מסויימים. כשהמדינה כבר תקום – הוא מרבר על עקרונות ממשל ליברליים לחלוטין. היו רבים שלא הבינו את ההפרדה הזו אצלו, וסילפו את כוונתו".

ויש דברים שעשו בהם הרחקה טוטאלית, טוענת בילסקי. "למשל, ביחסו של ז'בוטינסקי לדת. במה שאנחנו קוראים 'פולחן' הוא ראה מצבור של דעות קדומות. הדת, הוא טען, שמרה על יהדות הגולה מפני היטמעות, אבל היא עצמה הפכה 'מים עומדים' (ניסוח שלו), משהו שלא התפתח. עם קום מדינת היהודים, לדעתו, כבר לא יהיה בה צורך כגורם לאומי מלכד, והיא תישאר עניין שבין הפרט לאלוהיו. איך שלא יהיה – ז'בוטינסקי גרס שבשום אופן אסור לה להיכנס לתחומי החקיקה. אני מניחה שזה משהו שהבוחרים החדשים של חרות לא יודעים בכלל. במצב הקואליציוני שנוצר כאן, אפשר להבין למה השתדלה חרות להעלים את העניין הזה".

"ז'בוטינסקי לא האמין בכפיה, בשום תחום. הוא אמר: אין קשר מחייב מראש בין הנוער ללאום"

אם יוצאים מן ההנחה – האופטימית – שמנהיגי חרות מכירים את כתבי ז'בוטינסקי, מסתבר שהם מתעלמים בשיטתיות גם מכמה עקרונות שלו בנושא הסכסוך היהודי ערבי: "ז'בוטינסקי קודם כל כיבד את הערבים. היו שטענו נגדו אפילו שהוא 'אוהב ערבים'.

הוא ראה בהם לאום חי, שמוכן להיאבק על הטריטוריה הלאומית שלו, שאי אפשר לרמות אותו ולא לשחד אותו. את התביעות הלאומיות שלהם הוא ראה כלגיטימיות בהחלט. אלא מהז כששוקלים זו מול זו את שתי התביעות, הערבית והיהודית – היהודית, הוא טען, צודקת יותר, פשוט מפני שלערבים יש הרבה מדינות שבהן הם יכולים להיות רוב, וליהודים אין אף אחת. 'המאון הנורא של הדחק' הוא קרא לזה. דווקא מפני שהערבים הם 'לא אספסוף אלא עם חי', עם תביעות פטריוטיות, טען, אין לצפות שהם יוותרו מרצונם וישלימו עם הקמת מדינה יהודית. לכן, אין ברירה אלא להתחזק, להיות לרוב, להקים את 'קיר הברזל' – ואז, כשהערבים ישתכנעו שאין בקיר הזה פירצה כלשהי – אפשר יהיה לשבת אתם למשא ומתן. אז תבואנה אלינו הקבוצות המתונות שביניהם בהצעות לוויתורים הדדיים. 'קיר הברזל' היה אמצעי, לא תכלית".

בנוגע לערביי ארץ־ישראל היה ז'בוטינסקי ממש

(המשך בעמוד 44)

יחיאל קדישאי: "סילפו את האדם במשך שנים"

"מלבד העלאת שמות הזדמנויות נאותות, כגון אזכרות, נעלמה כליל מסורת ז'בוטינסקי כלשהי ממחשבת המפלגה ושיטותיה", הדברים הללו נאמרו על ידי שמואל כץ, מוותיקי הרוויזיוניסטים, (המכין עכשיו ביוגרפיה של ז'בוטינסקי). שלום רוזנפלד, גם הוא מתלמידיו של ז'בוטינסקי, מתריע ומקונן על סילוף רעיונותיו של ז'בוטינסקי כבר שנים.

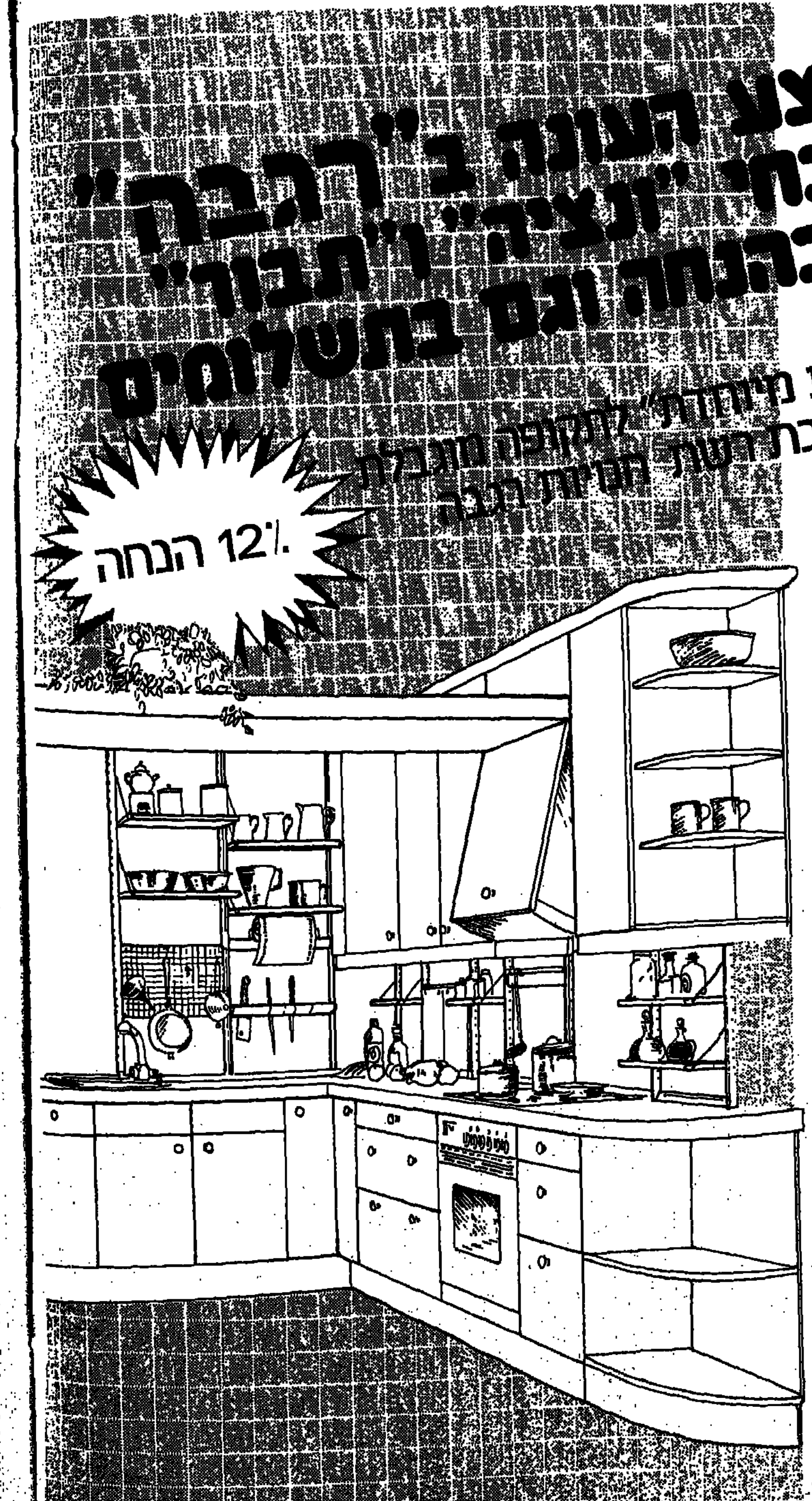
רבים מתלמידיו ונאמניו של ז'בוטינסקי מסכימים עם מסקונתיה של רפאלה בילסקי. המחלוקת היא רק במי האשם:

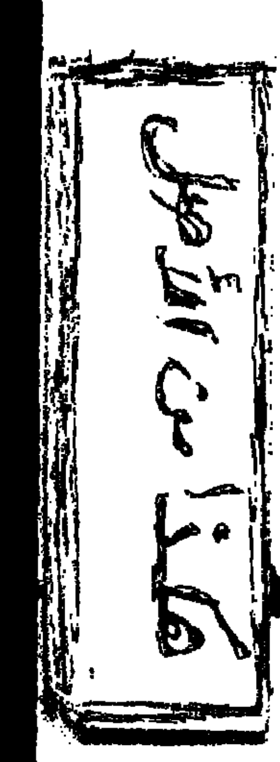
יחיאל קדישאי, אולי לא עשו נאמני ז'בוטינסקי די כדי לחשוף את האיש והגותו לציבור הרחב?

"אם היית יודעת כמה חומר, כמה עבודות מאסטר, כמה ספרים ופרסומים יזמנו והוצאנו בנושאים האלה – היית נדהמת. אחת הסיבות לחובות של 'קרן תל־חי' היו כל הפירסומים האלה", מתקומם יחיאל קדישאי. "הבעייה עם ז'בוטינסקי, כמו עם הרבה דברים אחרים במדינה, שכתוצאה משלטון ללא מיצרים של מפא"י סולפה ההיסטוריה הציונית ודברים הועלמו במתכוון. הם סילפו גם את האידיאולוגיה וגם את האדם, משך עשרות שנים. בהוצאת משרד הבטחון, למשל, לא רצו לפרסם אפילו ספר עם גוון שקשור לזה, עד לימי ציפורי.

"אפילו בשנים האחרונות אני נתקל בכל מיני תופעות מהסוג הזה: עמוס אילון כתב ספר שיצא בארצות הברית, 'האבות המייסדים'. אני פותח את האינדקס ומחפש, כמובן, ז'בוטינסקי, ורואה שהוא מוזכר בעמוד 217. אני קורא, כתוב שם ככה: שויצמן קרא לו 'ד'אנונציו היהודי', ושהוא המליץ על גירוש הערבים מהארץ. שלחתי לו מכתב וביקשתי שיתקן את הסילוף הזה. את קיבלת תשובה? גם אני לא. אבל לפחות במהדורה העברית המשפט הזה כבר לא היה".

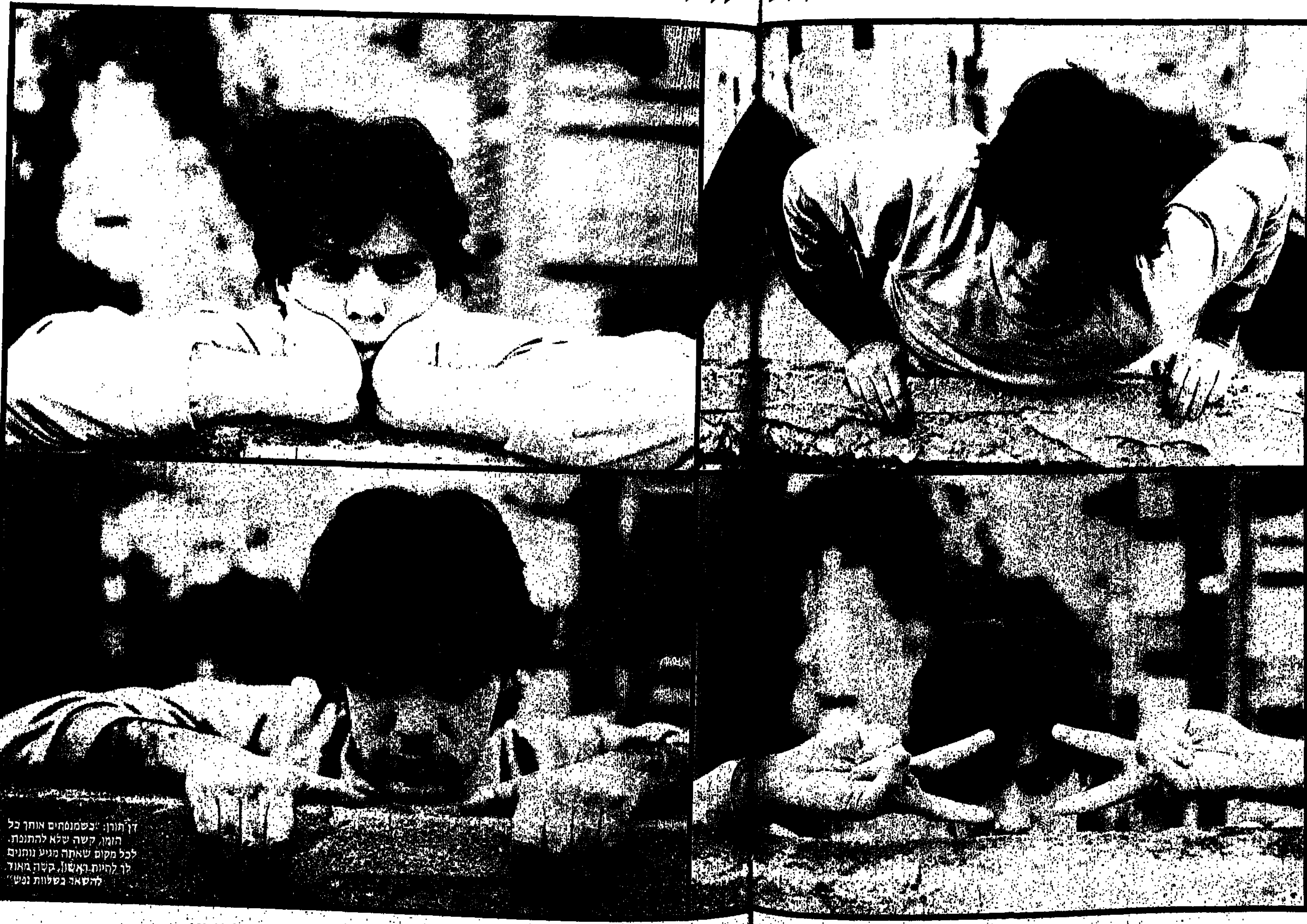
קדישאי מודה שהסילוף בא משני הכיוונים: "גם אנשים בימין לא מבינים אותו ולא קוראים אותו. כשדוד לוי השתמש במושג 'שקט הוא רפש' בהקשר של שביתת בתי החולים כולם התנפלו עליו, 'מה רפש, איזה רפש?', לא הבינו שזה ציטוט מהימנון בית"ר. אבל גם לוי לא הבין נכון את משמעות הביטוי. הכוונה של ז'בוטינסקי לא היתה לשקט תעשייתי".

לא רוצה להיות עוד בחור יפה

מאת אבי מורגנשטרן
צילם: שמואל רחמני

דן תורן: "כשמנסחים אותך כל הזמן, קשה שלא להתנפח. לכל מקום שאתה מגיע נותנים לך להיות ראשון, קשה מאוד להשאר בשלוות נפש"

דן תורן. כוכב, שחקן, כותב שירים. עכשיו הוא גם רוצה להיו[illegible]מן, להטביע חותמו בפלסטיק עגול. בנות הטיפש־עשרה מחסירות פעימה למשמע שמו, בוהות בעיניים זגוגיות בצדודיתו, שנתלית אחר כבוד ע[illegible]קירות חדריהן. אבל גיבור סיפורנו מעדיף שיתייחסו ברצינות ליצירה שלו, למרות שאינו מתחרט על שום סרט בורקס שעשה. "כשאני עושה משהו, אני לא בא סתם ומשפריץ אותו"

אז עכשיו אנשים ירימו בוודאי איזו גבה ויסננו בקול ציני, "מה פתאום הוא מוציא בכלל תקליט. הרי הוא שחקן, לא?" דן תורן לא מחפש תרוצים, וגם לא נובר בין הפתקים הרבים שעל השולחן שלו, כדי למצוא איזה הצדקות. הוא פשוט מוציא אלבום. משהו שקינן והלך איתו ארבע שנים. תהליך שנבנה לאט, מבפנים, עד שיצא על גבי פלסטיק שחור.

גם החשיפה שתורן נאלץ להתמודד איתה עקב הוצאת התקליט, לא בדיוק נוחה לגביו. אולי תעיד על כך כמות הסיגריות שאת העשן שלהן שאף לתוך הריאות ואולי הישיבה הקופצנית על הכסא. טוב לו יותר באנונימיות הפרטית שלו, אבל ברור לו שזה המחיר שהוא צריך לשלם. בלי לנופף יותר מדי. כי בסך הכל, הוא לא הכי סובל שבעולם. וחוץ מזה, הוא כבר עבר את כל מתקפות התקשורת בעבר, כך ש"לוחמה בשטח בנוי" (שם תקליטו החדש), זוכה הפעם להערכות שונה מבעבר. בוגרת יותר.

תורן, ילד מבוגר בן 27, מרגיש שבאיזשהו מקום, ההתייחסות אליו היא כמו לזקן בן 45, שעושה עכשיו תקליט קאם־בק אחרי שנות שתיקה ממושכות. הוא רק בן 27, אבל בנוף המקומי יש לו תיק מבצעים עב כרס. יחסית כמובן. למרות שהוא חוור ואומר שהוא לא נטל חלק בהרבה פרוייקטים, ורבים עוד יותר הוא דחה מטעמים שונים, קשה להתעלם ממנו. תורן מחולק לקטגוריות שונות. הוא שחקן קולנוע ("סיפור אינטימי", "בחינת בגרות", "עתליה", "המובטל בטיטו", "פוטו־רומן"), שחקן תיאטרון ("סנג'ר", "בונקר", הבימה, בית לסין, תאטרון עכו), תמלילן שכתב שירים, בין היתר לשרון ליפשיץ ורמי קליינשטיין. עכשיו הוא רוצה לבוא בגורל מלא. בשיא התורן.

את הפריצה הגדולה שלו לתודעת בני הטיפש־עשרה המקומיים עשה בסרט "בחינת בגרות", שביים אסי דיין. סיפור על שמיניסטים לפני גיוס. הווי מקומי. סרט שנקטל בידי הביקורות, אבל הפך מהר מאוד לחביבן של נערות ישראל, שהחלו ממהרות אל חנויות הפוסטרים כדי להדביק את תורן על הקיר. תורן, בחור יפה, הפך תוך זמן קצר לגיבור מקומי. גם הישיבה ב"על הכוליס" במרי תלמיד תיכון, שהיתה לפינה קבועה ופופלארית בתוכנית "זהו זה", סיפקה דלק טבעי לתהליך, והוא התקשה לחצות את הכביש בשלווה. לכל מקום

(המשך בעמוד הבא)

עם עירית פראנק ב"בחינת בגרות": "בפנים היו לי התפוצצויות לא קטנות בין האגו לעצמי"

"לפעמים אני אומר לעצמי, עכשיו כשיבואו לראיין אותי והשאלות לא ימצאו חן בעיני, אני אצרח על המראיין 'לך הביתה!!! לך מפה!!!' אבל אף פעם זה לא קורה"

(המשך מהעמוד הקודם)
שהלך נופפו לו לשלום, במקרה הטוב. ברגעים יותר מביכים הן היו מקיפות אותו, מבקשות חתימה, צועקות משהו. הטלפון עבד שעות נוספות, בעיקר בשעות הקטנות של הלילה. זה נפל עליו כ"כום" פתאומי. "הייתי מאוד לא מנוסה בקטע הזה. לא אהבתי את כל ההמולה. יש בזה פחד די גדול של חברה מול יחיד. אם אתה לא עומד טוב על הקרקע זו בעיה. ואני השתוללתי, לא ידעתי איך לאכול את זה. מהר מאוד ידעו שאני לא מסתדר עם זה. הייתי אומר לאנשים, וגם בראיונות, מה דעתי על כל הקטע הזה".

סבלת?

"תשמע, אני חשבתי שסבלתי ממש, אבל זה לא נשמע טוב כשאני אומר את זה".

למה?

"חבוב, תסבול בלבנון, בווייטנאם, בביאפרה. אוקיי, אז מהז בסך הכל מצלצלים אליך הביתה. יש אנשים שרוצים שיצלצלו אליהם והם לבד. אבל בסך הכל, לא אהבתי את זה, כי היו הטרדות סתם".

היית גם ממוקם בטורי הרכילות.

"לא הייתי הרבה, כי לא הייתי מדבר עם העיתונאים שמתעסקים ברכילות. אם היו כותבים עלי סתם, זה לא היה נורא. הייתי אומר לעצמי, אוקיי, מה יש? השתדלתי להימנע מזה ובשלב מסויים הפסקתי להתייחס לזה ברצינות. הייתי עונה שטויות לכל השאלות. במיוחד לשאלות כמו איך אתה מעדיף ביצה קשה, מבושלת חמש דקות או שלוש דקות".

היה בך באותה תקופה פיצוץ של אגו?

"בפנים היו לי התפוצצויות לא קטנות בין האגו לעצמי. כשמנפחים אותך כל הזמן, קשה שלא להתנפח. לכל מקום שאתה מגיע נותנים לך להיות ראשון, זורקים מילה טובה, אתה לא עומד בתורים, וקשה מאד להשאר בשלוות נפש. התקליט בעצם מדבר על זה".

אחרי שנדמו הדי התפוצצות האגו, הוא החליט לשנות כיוון. תורן כל הזמן בחיפושים. הוא מפזר את עצמו על שטחים רבים. מרגיש שיש בו כשרון להרבה תחומים ואין שום צורך להרחיק או להפלות תחום כלשהו. "בשנים האחרונות אני הרבה יותר ממוקד. מאז שהלכתי ללמוד אצל ניסן נתיב, אני עושה מעט מאד דברים בחוץ. כמעט ולא כותב טקסטים לאחרים, כמעט ולא משחק. אני לא בורח מזה, אני פשוט מחפש דרך לקשור בעצמי את ההתפזרויות האלו. לחבר את זרועות התמנון לגוף אחד, וזה בטח יקח איזה לייף־טיים. אני לא אומר את זה סתם בשביל האמירה. ברגע שיש לך פוטנציאל לעשות דברים שונים, קשה מאד להמנע מלעשות אותם. מי שממציא פטנטים לא יכול להימנע מזה, אפילו אם הוא רופא שיניים. אנחנו גם חיים במקום קטן, שאתה נגרר לעשות הרבה דברים. כשאני עושה משהו, אני לא בא סתם ומשפריץ אותו. אני למשל מנגן כבר שנים כמה שעות ביום. אני לא מוציא דברים בשרווליות. גם במשחק אני עושה את המקסימום".

תורן גדל למעשה בבית שנשם משחק. אביו, אילן תורן, שחקן תיאטרון ותיק. רן גדל עם אימו, לאחר שהוריו התגרשו. יש לו יש בעיה לתחור שוב את הזכרונות האלו ולא בגלל הכאב כמו בגלל השימושיות הרבה שנעשתה בהם. הוא צוטט אין ספור פעמים כמי שאומר על גרושי הוריו "זה היה משבר די גדול בשבילי", ומאידך כעבור כמה שנים צוטט "אני לא כל כך מצטער שהם התגרשו. זה הפך את החיים למעניינים יותר. יש בזה הרבה סיבוך, כאב, אבל זה לא דבר רע". קצת נמאס לו מזה, ואפשר להבין אותו.

למרות שישב בפינת הבמה בחזרות רבות של אביו, רן לא נדבק בחיידק הבמה. לפחות לא בכיוון התיאטרלי. הוא דווקא חלם להיות זמר. כוכב רוק. אולי כמו דייוויד בואי. התקליטיה שלו, שהחלה להיבנות בגיל הטיפש־עשרה, היתה מורכבת, לפחות אז, מהשוליים של הרוק הבריטי והאמריקני. לצד להקות בולטות כמו "פינק פלוייד", "יאס" ואחרות, אפשר היה למצוא את "ג'נטל ג'ייאנט", בראין אינו ועוד מוסיקאים שלא זכו להשמעות תכופות ברדיו. גם היום תורן מגדיר את השחקן שבו כמשהו מאד לא מחייב. "אני לא שחקן שבוער לו בבטן לשחק. חלמתי לעמוד על הבמה ולשיר".

את החיים בשוליים הוא מיקד גם בבית הספר התיכון עירוני ה'. הוא השתייך־נשרך אחר חבורה של ביטניקים תל־אביבים, שניסו לשנות את העולם. חבורה שהוציאה לאור בין כותלי בית הספר עיתון קומוניסטי, עמוס דיעות ראדיקליות, שלא התאימו כמובן לרוח הפטריוטיזם המקומי של אותן שנים. כמה מהחבר'ה שהשתתפו בעיתון, מצאו עצמם הרחק משער בית הספר. תורן לא נטל חלק בעיתון, אבל נשם את רוחו והרגיש שייך. היו גם הרהורים לא מעטים על כדאיות הגיוס לצה"ל. אחרי לבטים לא קלים, השתלב ביחידת דובר צה"ל, ומשם עבר מאוחר יותר לתיאטרון צה"ל – לא מעט בזכות קשרים של אביו. "היו מחשבות מאד קשות לגבי הצורך בגיוס. הצבא לא עניין אותי והייתי אז בחברה שהגיוס לצה"ל נחשב בה לחריג. היום אני חושב שזה היה צעד בריא להתגייס. בבית הספר התיכון הייתי תלמיד בסדר, אבל כל הזמן שאלו מה פתאום אני נראה ככה. אני חושב שהשנים האלו בתיכון עיצבו אותי. חלק מהרעיונות של אז עדיין הולכים איתי ואני מרגיש שהם תרמו לי", אומר תורן, ונזכר בקוריוז שמשקף את רוח הממסד לגביו ולגבי חבריו. "אני זוכר שיום אחד ירדתי לאחות בבית הספר והיא הרימה לי את השרוול ביד. לא הבנתי בכלל מה היא רוצה. רק אחרי כמה שניות קלטתי שהיא בודקת אם יש לי סימנים על הידיים. היא רצתה לראות אם אני מזריק הרואין. התחלתי לצעוק והשתוללתי שם".

למרות שהוא ממעט בשלוש השנים האחרונות לשחק בתיאטרון ובקולנוע, השתתף בסרטים כמו "המוכטל בטיטו" ו"פוטו רומן", שהיו כשלונות גדולים. סרטים שלא הוסיפו לו הרבה כבוד ומיהרו למצוא את מקומם בתעשיית הבורקס של הצלולויד המקומי.

למה בעצם אתה משתתף בסרטים כאלו, כסף?

"השתתפתי בהם בגלל שזה הדבר שאני יודע לעשות. אלו היו שני סרטים שלא הייתי צריך לעשות להם אודישן וזה הסתדר טוב מבחינת לוח הזמנים בבית הספר".

ראית את הסרטים בקולנוע?

"ראיתי אותם ועבדתי בהם לא קל. שברתי את הראש, למרות שכבר עשיתי דברים טובים יותר, אני עומד מאחורי זה. אני לא בורח מאחריות ועשיתי אותם במלוא הכוונה. אני לא משתגע אחריהם אבל גם לא מתבייש. אני מרבה לסרב, אבל לפעמים אני משתתף, מכל מיני סיבות".

היום הוא עדיין מסתובב ברחבי הארץ עם ההצגה המצליחה "המסעדה הגדולה". תוכנית טלוויזיה שגדלה לארוחה המונית. הזלילה הגדולה. אין ספק שתורן היה מעדיף לעמוד על הבמה עם החומר שלו, יחד עם להקה, שהוא עובד איתה כבר למעלה מחצי שנה. אבל צריך לשלם שכר דירה ועוד אי־אילו התחייבויות. וכרגע אי אפשר רק להיות מחלומות. תורן הוא האחרון שיגיד מילה רעה על פרוייקטים שבהם נטל חלק בעבר. המקסימום שהוא יסכים לומר יהיה, "אני מסוג האנשים שמעריפים את מה שקורה עכשיו על פני מה שהיה בעבר. הייתי אז קטן וטיפש. אני ממעט לעשות היום דברים, ואם יש דברים שאני מצטער – אני לא רוצה לדבר עליהם. אז השתתפתי במשהו, אז מה?" הוא אומר ולוקח עוד גלסון אחת.

התוכן המוסיקלי של "לוחמה בשטח בנוי" מאד מינימליסטי. רק גיטרה אקוסטית ושירה במרכית הרגעים. תורן בורח כמה שאפשר מאורות הכוכבים הנוצצים. הוא לא רוצה להיבנות על יחסי ציבור של עוד בחור יפה. האמת היא, שהוא מרגיש מאד לא נוח כשגוררים אותו לשטח ההפקר הזה.

יש בך איזה פחד מהיופי, שבזה יתמקדו כולם?

"אני חושב שכן. יש לי גם יחס לא חיובי לדימוי הזה בכללותו. לשאלות האלו. נכון שאין ברירה, אני לא אלמוני, אבל הוצאתי תקליט ולא מסע הסברה של חיי. זו מוסיקה שמבטאת את מה שהיה בי בעבר ויש מזה גם את הצד של השחקן. אין לי שום תשוקה להעביר את עצמי באמת. היופי באמת לא משנה פה כלום. בוא נצא בתקווה שעוד 20 שנה אנשים יקנו את התקליט. אז מהז זה יעניין את התחת של מישהו, מה עשיתי בשנת 84'?"

אבל זה יכול לעניין את בנות הטיפש־עשרה של היום?

"אם הייתי רוצה לשחק על הקלף הזה, הייתי הולך עליו גם בתקליט. יכולתי להראות יפה על העטיפה אבל לא רציתי".

יש לך איזה חשש שתהפך לסמל מין, שגם בהופעות שלך יצרחו כמו בהופעות של אדם?

"בוא נדבר על זה עוד חצי שנה. אני לא רוצה לגעת בזה עכשיו. קשה להשוות אותי לאדם בתקליט הזה".

למען ההגינות, חייבים לציין שתורן אכן רחוק מאד מהפומפוזיות של אדם. והתקליט בכלל נשמע כאילו הוקלט בחדר המבולגן שלו, תורן נטו. מאידך, תורן גם עלול להיתפס, שלא מרצונו, במין זווית של אינטלקטואל מרוחק. רני אמיר, חבר טוב שלו שהוציא בשנה שעברה אלבום בכורה, כבר נפל במלכודת שכזו.

אתה סובל בראיונות?

"לא, אבל נפגעתי בעבר בדרך שבה התראיינתי. ניסיתי ללמוד ולא הצלחתי. לא הצלחתי למצוא את התשובה איך להימנע ולא להסתבך בכל מיני תשובות. לפעמים אני אומר לעצמי, עכשיו כשיבואו לראיין אותי והשאלות לא ימצאו חן בעיני, אני אצרח על המראיין 'לך הביתה!!! לך מפה!!!' אבל אף פעם זה לא קורה".

שירים, החל לכתוב לפני כערך 10 שנים. הוא
(המשך בעמוד 44)

לא רוצה

(המשך מעמוד 42)

עשה תקליט שלם עם שרון ליפשיץ. הלהיט הכי גדול היה כזכור "גידי". אחריו היה "קולנוע", שהיה גם שם האלבום של ליפשיץ. לרמי קליינשטיין הוא תרם את "ביום של הפצצה". "אני כותב שירים בקלות יחסית. אם יש ספק לגבי שיר זה או אחר, אז קודם לכתוב אותו ואחר כך לבטל על הנייר. בגלל זה יש לי הרבה חומר. אני יודע לכתוב באופן מוזמן, אבל לעצמי אני לא יכול לכתוב בהזמנה. זה פשוט יוצא לי טבעי. אני הולך עם מה שקורה איתי ולפעמים יוצאת מנגינה ולפעמים רק טקסט. אין כאן מתכון קבוע".

הכתיבה משחררת אותך?

"מאוד. בשבילי הכתיבה מובילה להבנה של דברים, להרחבת ההבנה. זו כתיבה שאני עושה במקום לשבת ולערוך לעצמי הרבה רשימות".

בניגוד לסרטים, שבהם הוצג כמאהב מצליח או חתיך זוהר, התקליט מציג אותו כזווית אישית, הרבה יותר מחמיאה. דמות רגישה. חלשה. אנושית.

אז למה בעצם תקליט?

"זו דרך ביטוי שמאוד מדברת אלי בתור מאזין, ובזה אני לא יוצא דופן. אני מתעסק בזה כך וכך שנים והגיע הזמן שהרגשתי שזה קורה ואני לא צריך להמציא. זה היה תהליך לא קצר של התבשלות".

לקח לך הרבה שנים

"לא מיהרתי לשום מקום. הייתי צריך להיות בטוח שמה שאני מוציא יהיה נכון גם בעוד ארבע שנים. חייתי איתו ארבע שנים, ומעכשיו החומר הזה לא שלי יותר, הוא של כולם".

זה תקליט בלי הפקה מוסיקלית, בלי עיבודים.

"זה תקליט שלי. התמצית מבחינתי של דברים מסויימים. אבל זה בפירוש בא מתוך בחירה. לעשות אותי ככה, תמציתי. מרוכז. אחד לאחד. בגודל טבעי. אני מנגן בגיטרות ושאר המשתתפים הם חברים שלי. הרגשתי מספיק מוגדר בדבר הזה ולא ראיתי צורך לנפח את העניין. הפקה זה מייק־אפ וורסינג. אני רציתי לבוא בלי איפור, כי להתאפר זה דבר שעשיתי הרבה קודם, בכל מיני תחומים אחרים. רציתי שהדבר יגדל מעצמו בלי הכלאה של נגנים".

למה בעצם "לוחמה בשטח בנוי"?

"התשובה היא בכל מה שדיברנו. בהתחלה חשבתי שאולי כדאי לקרוא לאלבום 'שנות ה־90 העליזות', אבל עם התייחסות לעבר, ולא לשנות ה־90' שיבואו. אחר כך החלטתי ש'לוחמה בשטח בנוי' זה השם הכי טוב. יש כאן מעין לוחמה שלי. החיים בתל־אביב וכל מה שקורה לי. אני אוהב את השם, למרות שיש צד לא כל כך טוב במילה לוחמה".

איך הרגשת באולפן?

"זו היתה אחת החוויות הכי חזקות שהיו לי. זה דומה לפעם ראשונה מול מצלמה. אלא שכאן זה יותר. אתה עם גיטרה וזהו. הכל הוקלט בטייק אחד".

היום כשאתה חוזר הביתה, מה אתה שם על הפטיפון?

אני מקשיב ל'דם ושוקולד' של אלביס קוסטלו, 'נשקי אותי, נשקי אותי, נשקי אותי' של ה'קיור', ה'קלאש', ה'סמיתס'. מאד שמחתי לשמוע את 'דם ושוקולד', כי גם קוסטלו כאילו הקליט רק בארבעה ערוצים, בלי הפקה גדולה. כאילו אמר: 'עזבו אותי מהפקה. תנו לי להוציא את המיץ'".

לפני ארבע שנים החליט תורן ללכת וללמוד משחק באופן מסודר ומקצועי. כשהגיע לבית הספר של ניסן נתיב, כבר היה דמות מאד לא אלמונית, בלשון המעטה. אפשר לומר כוכב מקומי. תורן נאלץ להתמודד עם הצד האחר של ההצלחה. הפחות זוהר, זה שמקשה ושואל שאלות. זה שמנסה לנפץ את המיתוס.

"זה לא דבר פשוט שעבר לי בקלות. לבית הספר יש נטיה לקסח דברים שיש בהם טעם של כוכב. רוצים להשאיר אותך נקי מדברים קודמים. לא נכנסו בי ממש, אבל גם אני לא עשיתי לעצמי חיים קלים בתחומים האלו ולמדתי בשיא הרצינות והיסודיות. לא יכולתי להתייחס לזה כעוד משהו שבאים להעביר שם את הזמן. היה מאוד חשוב ללכת לשם, כדי לעסוק בזה, בלי להתחייב להביא תוצאה סופית כמו שיש בקלטע או על במה. פשוט לעשות דברים בלי הלחץ שחייבים לראות אותך".

איך היה היחס של שאר התלמידים אליך?

"לא היתה סיטואציה שבה אמרו למשל 'מה הוא בכלל שווה? מיהו? בסך הכל שחקן סרטים'. לפעמים היה לא נוח במיוחד. לא חושב שהתעסקתי כל הזמן באי נוחות או בצורך להתנצל. רציתי להראות שאני לא רק הצלחה. אבל אני חושב שאנחנו לא הולכים בכיוון הנכון".

למה?

"כי אני לא רואה כל הזמן צורך להתנצל. אין לי גם שום סיבה. עשיתי דברים והמדיה מהר מאוד החליטה מי אני. אמרו עלי: הוא כזה. אפשר להגיד שלא היתה לי הסכמה עם ה'זה' שהוחלט עליו, ובגלל זה הלכתי לדברים אחרים. אם הייתי שואף כל חיי להיות כוכב, אז הייתי ממשיך עם זה באופן ישיר. מצד שני, אני לא רואה צורך לברוח לכפר ולהיעלם. עובדה שאני מוציא תקליט. האמת שאין מה להגיד מעבר לזה. הייתי רוצה שיאזינו לתקליט וזה הכל. באמת".

אבי מורגנשטרן

עם חוה אלברשטיין ב"סיפור אינטימי": "אני לא שחקן שבוער לו בבטן לשחק. חלמתי לעמוד על הבמה ולשיר"

זאב, זאב

(המשך מעמוד39)

יפה נפש, במושגי חרות של היום: "הוא הציע שינתן להם ממשל עצמי משוכלל, ניהול עצמי של כל העניינים הלאומיים שלהם באמצעות גופים נבחרים. הוא אפילו השתעשע ברעיון של סגן נשיא ערבי. מעולם לא עלה ברעתו שצריך לגרש את הערבים שחיים כאן. הוא הבין שזו גם המדינה שלהם. 'כאן יחיו על ערביי ארץ ישראל וצאצאיהם' הוא כתב. עצם הרעיון של 'טרנספר', שהועלה גם בזמנו, זיעזע אותו".

ז'בוטינסקי מת ב־1940, במחנה נוער של בית"ר בלונג איילנד, ניו יורק. המדינה קמה בלעדיו. על משקל אימרתו "למות או לכבוש את ההר" – הוא מת, ואחרים כבשו את ההר. בן־גוריון היה כאן, וכל מי שהלך אחריו ידע בדיוק מה הוא חושב. נאמניו של ז'בוטינסקי היו צריכים רק להסיק מתוך כתביו מה היה אומר. זו, אומרת ד"ר בילסקי, אחת הסיבות לכך שתורתו התגלגלה כפי שהתגלגלה. "בעיה אחרת היא, שז'בוטינסקי לא השאיר אחריו מישנה מסודרת. למרות שהיה הוגה וסופר ומתרגם יוצא מהכלל, הוא ראה את עצמו קודם כל כמנהיג פעיל. לא היה לו זמן לשבת ולכתוב תורה מסודרת. הדברים מפוזרים במאות מאמרים, ספרים ונאומים. מישהו היה צריך לשבת, לרכז הכל, ולהוציא ספר קריא, שלכולם תהיה גישה אליו. זה מה שעשתה תנועת העבודה לבן־גוריון ולברל. אז תשאלי, בצדק, מדוע לא יכלה חרות לעשות את אותו הדבר לז'בוטינסקי? אני חושבת שממשיכיו האמיתיים פחדו לגעת בהגות שלו, הם העריצו אותו עד כדי כך שלא חשבו שיש להם הזכות. לכן זה לא פרדוכס בעיני שדווקא אני עשיתי את העבודה הזו. לי היה כבוד כלפיו, אבל לא מורא. בשבילי הוא היה כמו כל הוגה דעות אחר".

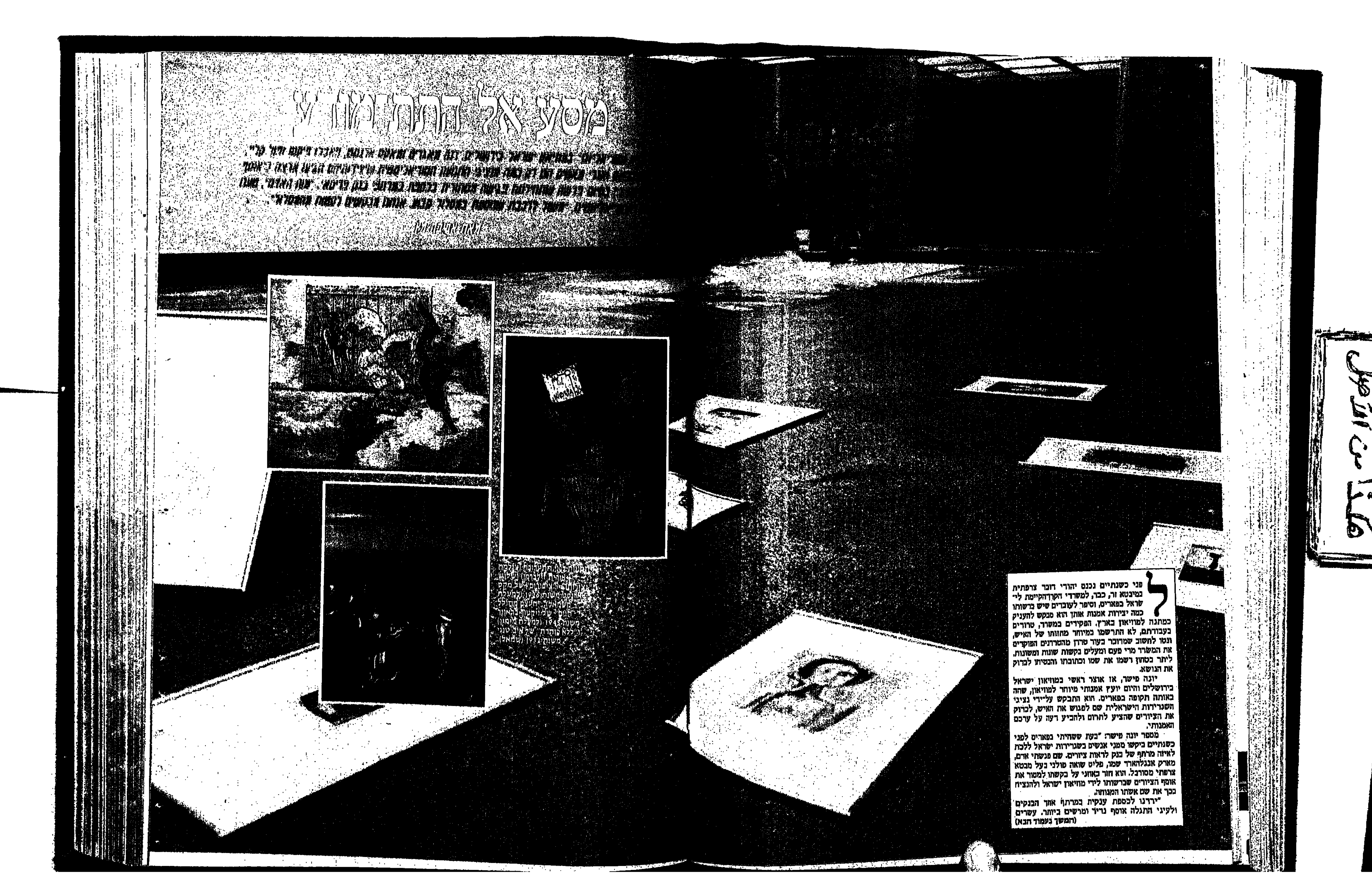
מאז שנודע לאנשים על הספר שלה, הטלפון אצל רפאלה בילסקי לא מפסיק לצלצל. עם כל־כך הרבה חרות'ניקים לא דיברה מימיה. יחיאל קדישאי מספר שבגין מחכה לספר בקוצר רוח, שואל מתי אפשר יהיה לקבל עותק. בחרות וב'מיסדר ז'בוטינסקי' כבר מזמינים אותה להרצאות. בילסקי נענית ברצון לכל פניה. היא מאמינה בכנות שהספר הזה הולך להזיז משהו. "לפחות שייפתח הוויכוח. במפלגת העבודה מתווכחים כל הזמן. הגיע הזמן שגם בחרות יתווכחו. אני רוצה שיחליטו: אם הם מתנערים מז'בוטינסקי – או שיגידו את זה בגלוי, יורידו את תמונתו מעל הקיר ויפסיקו להתהדר בו, או שיתפלגו. אם ז'בוטינסקי הוא מורם ורבם, כפי שהם טוענים, ויש להם מחוייבות מוסרית לתורתו – אז בבקשה, שיחזרו אליו – ואז נוכל ליצור סוף־סוף קונסנסוס רחב יותר בארץ הזו. זו, בעיני, המטרה העיקרית של הספר: לנער אותנו מהקיפאון האידאולוגי, להיחלץ מהדישדוש במקום".

טל בשן

דוד ניב: "היה מצטרף לשינוי"

דוד ניב, היסטוריון המתמחה בתולדות האצ"ל והתנועה הרוויזיוניסטית, נשאל פעם לאיזו תנועה היה ז'בוטינסקי מצטרף לו חי היום, וענה "שינוי". האם, באמת, לא נותר אפילו שמץ מרוחו האמיתית של ז'בוטינסקי בתנועת חרות?

בילסקי: "בנקודות מסויימות יש עדיין קשר. בעיקר בנושאים הכלכליים והחברתיים. השתתפות על המפלגה הליברלית מתאימה לרוחו של ז'בוטינסקי, שהיה ליברל בתפיסתו הכלכלית. מדיניות הרווחה הרשמית שלהם די קרובה לתפיסתו. אין ספק שבגין, תלמידו, חש מחוייבות מוסרית, אם גם חלקית, לתורת ז'בוטינסקי, לפחות בכמה נושאים: הוא שמר מכל משמר על הדמוקרטיה הפרלמנטרית, וגילה רגישות סוציאלית בנושא העוני – שני נושאים שז'בוטינסקי מייחס להם חשיבות רבה. גם עשיית השלום עם מצרים ותכנית האוטונומיה היו ברוחו של ז'בוטינסקי. בדרך זו או אחרת. בנושאים אחרים, כמו המתרונות 'עבור' ערביי ישראל, יחסו המיוחד לאנשי צבא, הקשר בין דת ומדינה והפופליזם של חרות – בגין כבר חלק על מורו ורבו. על חרות שאחרי בגין אי אפשר להגיד אפילו את זה".

מסע אל התהום

לפני כשנתיים נכנס יהודי דובר צרפתית במינטא זר, כבר, למשרדי הקרן הקיימת לישראל בפאריס, וסיפר לעובדים שיש ברשותו כמה יצירות אמנות אותן הוא מבקש להעניק כמתנה למוזיאון בארץ. הפקידים במשרד, טרודים בעבודתם, לא התרשמו במיוחד מחזותו של האיש, ונטו לחשוב שמדובר בעוד טרדן מהטרדנים הפוקדים את המשרד מדי פעם ומעלים בקשות שונות ומשונות. ליתר בטחון רשמו את שמו וכתובתו והבטיחו לבדוק את הנושא.

יונה פישר, אז אוצר ראשי במוזיאון ישראל בירושלים והיום יועץ אמנותי מיוחד למוזיאון, שהה באותה תקופה בפאריס. הוא התבקש על־ידי נציגי השגרירות הישראלית שם לפגוש את האיש, לבדוק את הציורים שהציע לתרום ולהביע דעה על ערכם האמנותי.

מספר יונה פישר: "בעת ששהיתי בפאריס לפני כשנתיים ביקשו ממני אנשים בשגרירות ישראל ללכת לאיזה מרתף של בנק לראות ציורים. שם פגשתי אדם, מארק אנגלהארד שמו, פליט שואה פולני בעל מבטא צרפתי מסורבל. הוא חזר באוזני על בקשתו למסור את אוסף הציורים שברשותו לידי מוזיאון ישראל ולהנציח בכך את שם אשתו המנוחה.

"ירדנו לכספת ענקית במרתף אחד הבנקים ולעיני התגלה אוסף נדיר ומרשים ביותר. עשרים

(המשך בעמוד הבא)

"ירדנו לכספת עמוקה במרתף אחד הבנקים ולעיני התגלה אוסף נדיר ומרשים. 22 ציורי שמן, רישומים וקולז'ים של ציירים סוריאליסטים ידועים. בנקודה זו החל להתעורר בליבי חשד מסוים כלפי התורם הנדיב..."

"כלת הרוח" של מקס ארנסט מ־1927 (למעלה) ו"חר" משנת 1945 של ויקטור בראונר

כרטיס לגן־עדן

יונה פישר, יועץ אמנותי מיוחד למוזיאון ישראל:

"לכל מוזיאון יש 'חוליות מודיעין' שתפקידן להשיג מידע על אספנים פרטיים, על מהות אוספיהם ועל מידת נכונותם לתרום אוספים אלה למוזיאון לאחר מותם. בארה"ב קיימת תעשייה שלמה שעוסקת בנושא זה ובודקת דרכים שונות להגיע לאותם אנשים. גם במוזיאון ישראל יש מנגנון ממוסד שמטפל בכך.

"אחרי שהמודיעים שלנו 'עולים' על איש כזה, אנחנו מתחילים בפעולות שיכנוע במטרה שיוריש לנו את האוסף לאחר מותו. תמורת רוחב ליבם אנחנו מבטיחים לאנשים הללו שם עולם, 'כרטיסי כניסה' לגן עדן. יש מקום בשורה הראשונה ויש ביציע, תלוי בגודל התרומה. זה עושה משהו לאנשים. פותח את הכיס. כל אחד היה רוצה לזכות בלוחית שמנציחה את שמו לעד, ובמקום מכובד.

"התופעה האנושית הזו גורמת לכך שההיצע עולה על הביקוש. אנחנו נתקלים בפניות רבות מאמנים ומאספנים שמבקשים לתרום מיצירותיהם. לעתים קרובות החפצים המוצעים אינם עומדים בקריטריונים של רמה אמנותית נאותה, ואנו נאלצים לדחות את הפניות. כאילו רצו למכור לי אופניים בשעה שאני מחפש רולס־רויס".

(המשך מהעמוד הקודם)

ושניים ציורי שמן, רישומים וקולז'ים של ציירים סוריאליסטים ידועים. בנקודה זו החל להתעורר בליבי חשד מסויים כלפי התורם הנדיב. הוא סיפר שמעולם לא היה בישראל, ולי זה נשמע מוזר שארם שאין לו קשרים כלשהם בארץ יחפוץ פתאום לתרום למוזיאון ישראלי תרומה כה חשובה. ועוד: בקרב אספני אמנות אין זה מקובל למסור אוסף באיכות כזו עוד בימי חיי התורם. הרושם שהותיר בי מארק אנגלהארד היה של איש פשוט, שאינו מבין באמנות. בקיצור, כל הסיפור נשמע לי תמוה".

אבל רצונו של יונה פישר "לשים יד" על האוסף היה חזק יותר מסימני השאלה שאפפו את הפרשה, ובעזרת אגודת ידידי המוזיאון בפאריס החל בהליכים הרשמיים לקראת העברת האוסף לארץ. ההליכים היו מייגעים, ונמשכו כשנה. ממשלת צרפת, כידוע, מקפידה מאין כמוה לגבי אוצרות האמנות שהיא אוסרת או מתירה להוציא מגבולותיה.

"כדי לזרז את התהליך", אומר יונה פישר, "היה צורך שהאיש יספק הוכחות רשמיות שהאוסף שייך לו על־פי חוק. מארק אנגלהארד הבטיח להמציא קבלות. פעמיים ביקר בביתו פקיד מטעם השלטונות. בכל פעם הוא עשה עצמו מחפש את הקבלות, פישפש בניירותיו אך לא מצא אותן. רק בפעם השלישית הוא 'נשבר', וסיפר את הסיפור האמיתי".

והסיפור האמיתי של מארק אנגלהארד היה בעצם פשוט למדי. בעלה הראשון של אשתו המנוחה, על־שמה ביקש להנציח את האוסף, היה רנה שאר, מגדולי משוררי צרפת, חבר פעיל בחוג הסוריאליסטי החל משנת 1928. האמנים הסוריאליסטים נהגו להעניק זה לזה מתנות "צנועות" כדוגמת הציורים שנמצאו באוסף אנגלהארד. כאשר רנה שאר ואשתו התגרשו, נקבע בהסכם הגירושים כי חלק מאוסף הציורים של שאר יעבור לרשות גרושתו. זו היתה "הנדוניה" של הגברת שאר, לימים מרת אנגלהארד, ונדוניה זו עברה לאחר מותה לרשות מארק אנגלהארד, בעלה השני, שביקש לתרום את האוסף למוזיאון ישראל.

את האוטנטיות של היצירות אימת יונה פישר, בין היתר, בעזרת קטלוג שנמצא באחד המוזיאונים בדרום צרפת ובו רשומות כולן, כחלק מתערוכה שהוצגה כ"מחווה לרנה שאר".

אוסף אנגלהארד כולל יצירות של רנה מאגריט, מאקס ארנסט, פאבלו פיקסו, איב טנגי, אלברטו ג'יאקומטי, פול קלה, ג'ורג'יו דה קיריקו, ז'ורז' בראק, אנרי מאטיס ואחרים. רובן נעשו בשנות העשרים, התקופה החשובה והפורה ביותר של אמני התנועה הסוריאליסטית. מרבית היצירות קטנות או בינוניות בגודלן, משוות לאוסף כולו אופי אישי ואינטימי. התחושה שנגרמת למתבונן היא של שותפות לסוד, החלפת רעיונות במבט אירוני על גבי נייר עיתון, שירבוטים קטנים ללא תיאטרליות. אין ליצירות הללו ה"פיניש" – הגימור – המאוד נקי שמאפיין ציורים סוריאליסטיים אחרים. באוסף אנגלהארד חבויים אלמנטים מובהקים של חברות, של הכנה מראש, לאמור – זר לא יבין זאת.

אוסף אנגלהארד מוצג החל בימים אלה במוזיאון ישראל בתערוכה "דאדא וסוריאליזם" שתימשך עוד מספר שבועות. בנוסף לאוסף אנגלהארד יוצגו בתערוכה עשרים ציורים ועשרה פסלים מאוסף המוזיאון כהכנה לפתיחת הביתן לאמנות המאה ה־20 המתוכננת לעוד כשנתיים.

סטפני רחום, אוצרת המוזיאון לאמנות מודרנית: "חשיבות היצירות החדשות שקיבלנו היא בעיקר בכך שהן סוגרות פערים רבים שהיו אצלנו עד כה בכל הנוגע להתפתחות התנועה הסוריאליסטית, ולרצף ההיסטורי של אוספי המוזיאון בכלל. יש גם לציין שהאוסף הזה – בשלמותו – עדיין לא הוצג מעולם".

הזרם הסוריאליסטי באמנות הפלסטית התחיל ב־1924 והגיע לשיאו – ולסיומו – עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. כדי להבין את עקרונות הסוריאליזם חשוב להכיר את הרקע ההיסטורי־חברתי שקדם להיווצרות התנועה, ויוצריה הושפעו ממנו.

בראש ובראשונה מדובר בקבוצת ה"דאדא" שהתבססה באירופה במהלך מלחמת העולם הראשונה והגיעה לשיאה בסיומה. זו היתה אחד מביטויי הריאקציה היותר חריפים למצב החברתי באירופה באותה תקופה. המושג "דאדא" חסר משמעות מילולית, ולא במקרה. הקבוצה החלה לפעול בציריך בשנת 1916, על רקע מלחמת העולם הראשונה שהשחיתה ללא הכר את אמונתם של אמנים ואינטלקטואלים אירופים רבים. למלחמה חברו גורמים נוספים: פשיטת הרגל של הראציונליזם שאיפיין את המאה ה־19, הרס הסדר הקיים, משבר האידיאלים המוצקים, שנחשבו נצחיים, של המעמד הבינוני, אובדן תחושת הבטחון בסדר הקיים שהמלחמה שברה והרסה כליל.

שוויץ, המדינה שנותרה נייטרלית, משכה אליה

(המשך בעמוד 58)

מה הן לבשו באותו רגע היסטורי

הן נסיכה דיאנה, מרגרט תאצ'ר, ננסי רייגן, ראיסה גורבאצ'וב, דניאל מיטראן, המלכה נור, קוראסון אקינו. זן חדש של כוכבות תקשורת. לא רק נשים שעושות היסטוריה או עומדות לצד הגברים שעושים אותה. הבגדים שהן לובשות הם חלק מהתדמית, מסר של טעם אישי.

בגדים אצלן הם נושא רגיש ולא קל. טעויות אופנתיות עשויות לעלות ביוקר. עליהן לתמרן בין בגדים קלאסיים ואופנתיים. להיזהר ממראה נועז או משעמם. ללבוש בגדים שמחמיאים וגם מצטלמים טוב. אם תופענה כמה פעמים באותו בגד, יגידו בלגלוג שהן חסכניות. כשהן קונות בגדים בלי חשבון, הן צפויות לביקורת קטלנית.

הכזבונות והמלתחה המדהימה של אימלדה מארקוס, היו עוד פן בנפילתה. ראיסה גורבאצ'וב, בהופעת בכורה של אשת פוליטקאי סובייטי שלא נראית כמו סבתא אפורה, עוררה את חמתם של מתנגדים פוליטיים, שהפיצו ידיעות על מסעי קניות לא מרוסנים בביקוריה במערב. ננסי רייגן זכתה בהשמצות התיקשורת האמריקנית, שטענה כי היא מקבלת בגדים שעולים אלפי דולרים בחינם.

על המסך, בתמונות, הן לבושות ללא רופי. אף קמט בבגד, כל תלתל במקום, צלליות העיניים לא נמרחות ובגרב אין רכבת. איך הן עושות את זה? בעזרת מומחי־תדמית, מאפרים ומעצבי־שיער. אבל גם עם כל אלה, נחוץ טעם ושיפוט אישי, ויש גם נפילות.

אי אפשר שלא להתפעל מהופעתה המטופחת של מרגרט תאצ'ר. התסרוקת תמיד נראית כאילו יצאה רק הרגע מהמספרה, הבגדים קצת מרובעים, אבל ללא דופי. מי שעוקב אחרי גברת הברזל, זוכר אותה בשנים הראשונות, כשלבשה חליפות אפורות מחוייטות, שנראו כמו העתק נשי של חליפת־עסקים גבריות. בינתיים, תפשה בטחון, לא רק פוליטי, הורידה כמה קילוגרמים, הבהירה את שערה והוסיפה צבע לבגדים. את החליפות היא אומרת שהיא קונה ב"אקווסקטום", חנות לונדונית ידועה, וב"מרקס אנד ספנסר" (כמה מהן מתוצרת ישראל, של "פולגת"). שמלות הערב תופרת בשבילה תופרת קטנה ולא ידועה.

הנסיכה דיאנה, היתה לחצר המלכות האנגלית כמו רוח פרצים. היא התעלמה מהבגדים המרובעים, הכובעים האיומים והארנקים העתיקים של המלכה, הנסיכה מרגרט ושאר נשות החצר וככר בשמלת הכלולות שלה קיעצנו בני הזוג עמנואל, הפגינה שהיא צועדת עם האופנה. אחרי התדהמה הראשונה, גילו המעצבים הבריטיים כדיאנה היא מקדמת המכירות הטובה ביותר שלהם ומאז היא ה"דארלינג" של תעשית האופנה ושל אמצעי התיקשורת.

בצרפת מצפים מנשות הפוליטיקאים הבכירים שתלבשנה בגדי מעצבים פאריסאיים ידועים. האופנה הצרפתית נחשבת לא רק ענף ייצוא מכניס, גם חלק מתרבות צרפת. דניאל מיטראן לובשת בגדים של עמנואל אונגארו, איב סאן לוראן וגי לארוש, אך את רוב בגדיה היא קונה אצל טוראנט, בית־אופנה קטן ששייך לאשה יהודיה. כשביקרה בארץ, גילתה איך היא מחזיקה מעמד שעות ארוכות ביום סיורים מייגע בנעלי סירה אלגנטיות על עקבים גבוהים. היא נועלת אותן רק כשהיא יוצאת מהמכונית או נחשפת לעיני המצלמות. יתר הזמן היא נועלת נעליים נוחות, שהיא נושאת איתה תמיד בתיק קטן ואלגנטי.

בצרפת אין מותחים ביקורת על נשים שלובשות בגדים יקרים מאוד, שאותם אגב, הן מקבלות במחירים סמליים, גם אם הן נמנות על מפלגות השמאל. כך יכולה סימון וייל ללבוש חליפות של שאנל, שכל אחת עולה אלפי דולרים.

ננסי רייגן, שבגיל שבעים פלוס, יש לה עדיין גיזרה צעירה, מקפידה שלא להיתפס בצבעים אפורים או מעומעמים. היא תמיד בצבעים מחניפים. וורוד עז, כחול או לבן. הצבע החביב עליה ביותר הוא אדום. היא לובשת כל כך הרבה בגדים אדומים, עד שמעצבי האופנה האמריקניים קראו לאדום־עז על שמה, ארום־ננסי. עוד לפני שהיתה לאשת נשיא, נבחרה כאחת מעשר הנשים המיטיבות להתלבש בארה"ב.

ננסי רייגן נכנסה לבית הלבן ברגל שמאל, כש"לוס אנג'לס הרלד", פירסם ביקורת על בגדיה, שנשאה את הכותרת "האשה שצריכה היתה להיות מלכה". גם עיתונים אחרים קטלו את טעמה היקר בבגדים, כשהוציאה חמשת אלפים דולר על שמלת נשף לבנה של גאלאנוס. דובר הבית הלבן הכריז שגברת רייגן רק שואלת את הבגדים מהמעצבים, ואת אלה שהיא מקבלת תתרום למוזיאונים לבגדים. הרוחות קצת נרגעו, אבל כשהמשיכה להתלבש רק אצל גאלאנוס, התעוררה קנאת המעצבים האחרים, ושוב נשמעו הערות ביקורתיות. גם הטיעון שהיא תומכת ומעודדת את תעשיית האופנה האמריקנית לא עזר.

ננסי לובשת חליפות עם מקטרונים קצרים, רכוסים בכפתורי זהב וחצאיות צרות שחושפות את רגליה החטובות. חולצות משי, עם צווארונים מוגבהים שמסתירים קצת את הקמטים שבצווארה. שמלות הערב שלה ברוך כלל צמודות לחלק העליון של הגוף, עם הצאיות תפוחות.

היא אף פעם אינה יוצאת למסע קניות. הבגדים, הנעליים, הארנקים והתגורות מגיעים אליה הביתה. כמו לנשות קריירה אחרות בארה"ב, גם לה יש "קניינית אישית", יועצת אופנה שאוספת בשבילה את כל הפריטים ומביאה אותם לבית הלבן.

המלכה נור, היא יפה אמיתית שלא רק מתנשאת לגובה, גם שומרת על גזרה דקיקה אחרי לירות, (התעמלות בחדר כושר בארמון). היא לובשת בגדים קצת מבוגרים לגילה, בקו הבינלאומי של חליפות מחוייטות, שמלות משי וכותנה. אוהבת צבע ורוד מתוק, ולפעמים מפתיעה בחליפת סאפארי. על מכנסי הג'ינס וחולצות הטריקו שגדלה בהם בארה"ב, ויתרה.

אורה הרצוג, רעיית הנשיא, מתמקדת בבגדים שהולמים אותה. חליפות מחוייטות, מערכות בשני־חלקים. שמלות משי עם הרפסים קטנים. לא הולכת על חידושים נועזים, יותר על סגנון קלאסי. תופרת בגדים אצל עודד פרוביזור, לולה בר וגדעון אוברזון. מתייעצת איתם, אבל יודעת מה היא רוצה ומה הולם אותה. תמיד לבושה נכון ובהתאם לאירוע, עוברת טוב את מסך הטלוויזיה.

כוכבת התיקשורת הראשונה בין נשות המדינאים והאשה שהמציאה את הסגנון הבינלאומי שכולן בעצם לובשות עד היום, היתה ג'קלין קנדי. בפעם הראשונה הגיעה לבית הלבן אשה צעירה ויפה, והאמריקנים הכתירו אותה למלכתם. ג'קי יצאה למסע קניות בפאריס, קנתה בגדים בכל בתי האופנה ושיגעה את הצרפתים בהופעתה ההדורה. הנשיא קנדי הציג עצמו בפני הנשיא דה־גול, כאיש שמלווה את גברת קנדי בפאריס. כששבה לארה"ב התנפלו עליה כלי התיקשורת, על הזלזול באופנה המקומית וחוסר הפטריוטיות שלה, וג'קי גילתה, שגם בגדים יכולים להיות נושא פוליטי. מאז קנתה בגדים בארה"ב. רק כשנישאה לאונאסיס, חזרה למסע קניות בפאריס.

כראשית דרכה, כיוון שלא אהבה את מה שהאופנה האמריקנית הציעה באותן שנים, פנתה למעצב־האופנה אולג קאסיני, שהיה ידיד המשפחה, והוא עיצב בשבילה סגנון שמזכיר את הבגדים של קוקו שאנל, חליפות קטנות עם מקטרונים קצרים, רכוסים בכפתורי זהב עם חצאיות ברך ישרות, ארנקים קטנים שתלויים על הכתף, חולצות משי. מעיל־צמר ולא פרוות, כדי לא להרגיז את המתנגדים לציד חיות.

ואף שעברו כמעט שלושים שנים מאז שהמציאה את הסגנון הזה, רוב הנשים בצמרת עדיין לובשות אותו, יודעות שהוא מחמיא וגם בטוח.

הנשים שצבעו את ההיסטוריה בבגדיהן (מימין לשמאל): אורה הרצוג, זקלין קנדי־אונסיס, דניאל מיטראן, מארי אנטואנט, ננסי רייגן, מרגרט תאצ'ר, הנסיכה דיאנה (בתצלום מתחתיה), המלכה סופיה והמלכה נור

הבלתי גמורה, הנצחית

– שלום מאזינים יקרים, איתנו כאן באולפן הרדיו נמצא מומחה לנוש...

– טוב, לא צריך לקרוא לי מומחה דווקא לנושא הזה, אני חקרתי מעט את תופעת התע....

– בכל זאת, בימים אלה ממש פירסמת מחקר מעניין על הישר....

– המחקר פורסם למעשה כבר לפני שנתיים ויותר, הוא רק קיבל פרסום חדש בימים האחרונים בגלל שהאוניברס....

– כן, הפרטים האלה לא חשובים. ובכן, המחקר שלך הוא על תרבות השיחה של הישראלי, ובעיקר על נוהגו של הישראלי להיכנס אל דברי חב....

– לא בדיוק הנוהג להיכנס לדברי חברו, כמו הקיבעון שהוא לא נותן לחברו לגמ...

– זה אותו דבר, לא? זו אותה בעייה נפשית כשי...

– לא בדיוק. במונחי המחקר שלי אני מבדיל בין הישראלי הנכנס לדברי חברו בנושא אחר בלי להקשיב למה שחברו אומר, וכאן יכולה הכניסה להיות ממש בתחילת המשפט, ולעומתו הישראלי שדווקא מקשיב לחברו בתשומת לב, ומשום כך לא נותן לו לגמור אף פעם את המש...

– מה לתומרתז איך בדיוק לא נותן הישראלי לחברו לג....

– הטכניקה היא פשוטה מאוד, הישראלי עונה לדברי חברו לא ברגע שחברו גמר לדבר, אלא ברגע שהוא חושב שהוא כבר הבין את כוונת חברו. הישראלי לא מחכה עד שחברו יפ....

– אולי זה מפני שהישראלי הוא חריף מחשבה יותר מעמי-...

– לא בטוח. הרבה פעמים הוא טועה בהבנת כוונת חברו. הוא חושב שהבין, ועונה לפ...

– לפני שהבין את הכוונה של המשפ....

– לא. לפני שחברו ימשיך לדבר, ויעזוב את הנושא המעניין ויגיע לנושא אחר, כי גם זה הרגל שיחה ישראלי, שעוברים ארבעה עשר נושאים שונים ומרוחקים במשפט אחד. אתמול ראיתי בדרך תאונת דרכים נוראה. אני חושב שעתידנ....

– אז אתה רוצה לומר שיש הבדל בין הישראלי הקוטע לבין הישראלי הלא נותן לגמ....

– אבל יש עוד דבר חשוב שמצאתי. הישראלי לא רק מבין בהתנדבות ובמהירות את כוונת האחר לפני שהאחר סיים לומר אותה, אלא גם רוצה לענות במהירות האפשרית, ובלי שיפריעו לו לס....

– אולי אין לו זמן. אולי הוא לחוץ בגלל המילואים, המיסים, הנסיעות לסקי בחו"ל, הטלפונים לבן שנעלם בקשמיר, ופשוט אין ל...

– המסקנה של המחקר היא, וזה מעניין, שהישראלי מפס....

– הרשה לי להפסיק אותך, וזמננו קרב לקיצו, הבנו את המ...

– תודה רבה שאיפשרתם לי להו....

– תודה רבה גם לך ונקווה להת...

ועתה לדבר המפרסם, ולפני שהוא ייגמר – נעבור לחדשות.

ידיים

אל תתנו את המדינה בשתי ידיים שמאליות, אומר הליכוד. למה? שואלים בתחיה, זה פועל יותר טוב כשיד ימין בכפפת שמאל ויד שמאל בכפפת ימין? אל תתנו את השלטון למי שלא יודע מהידיים והרגלים שלו, אומרים בתגובה במערך. תנו את השלטון לאצבע של פסוקו של יום, מבקשים במפד"ל. אל תתנו את השלטון לשתי ידיים של עם אחד בלבד, מסבירים בר"ץ. השלטון ליד עם אגרוף, מצוייר על הסמל של כהנא. בואו ננשק את ידי רוצחינו, אומרים במתקרמת. מערכת הבחירות בארץ אחת לא־תאומן, החלה.

פינת השלולית

היא היתה מתכתבת עם הצפרדע. כמה השקיעה הנסיכה בכל מכתב, לא רק בתוך המעטפה אלא גם עליה, ציורי פרפרים, הערות אחרונות כגון: "יש בפנים 21 דפים, ראה הוזהרת!!!", או: "השעה 2.00 בלילה!!!". על מכתבים רבים לא היתה חותמת בשמה, אלא רק "אני".

היא קיבלה תשובות. לא משוכללות כמו שלה, אבל בשבילה לא היה דבר נהדר יותר בעולם, כי למעלה היה כתוב שמה.

וכך נמשכו הדברים עד...

הרשו לעברכם להציע שלושה סופים לסיפור הזה:

1. עד שיום אחד הכניס הצפרדע בטעות מכתב המיועד לנסיכה אחרת לתוך המעטפה שהגיעה לנסיכה שלנו.

2. עד שיום אחד קיבלה הנסיכה מעטפה שונה, מאורכת, ובתוכה הזמנה לחתונה של הצפרדע עם צפרדעה משלוליתו.

3. עד שיום אחד הצפרדע צילצל אליה ואמר: הגעתי העירה, מתי אני רואה אותך? והיא ענתה: לפני שנפגשים, אני רוצה שתדע מעכשיו, צפרדע, בלי נשיקה.

מאיר עוזיאל

הם גזלו ממנו את המפד"ל

(המשך מעמוד 17)
הקיבוץ הדתי בכללו, שהתמתן. בזמן האחרון, יעמיד עצמו מן הצד. "עם המנהיגים הנוכחיים אי־אפשר. הם לא יכריזו אפילו על עמדה נייטראלית בין המערך והליכוד".

גם בקשר לסיכויי מפלגה דתית־יונית חדשה הוא אינו אופטימי יותר. מאז שעלה הרעיון והחלו גישושים, חזר וצץ גם שמו כאחד מאבותיה הרוחניים ואפילו כמי שיתייצב בראשה. "שטויות", הוא עושה תנועת ביטול, "כביכול לח"כ הרב מנחם הכהן, שבא אליו לשיחה ממושכת בענין, אמר כי אם תקום רשימה כזו יצביע בשבילה, אך "בתנאים הנוכחיים אי־אפשר להצליח בזה".

מדוע? "צריך אישים שיתייצבו בראש וכושר ארגון לעילא – ואין. אין אפשרות לבסס היום גורם פוליטי שינקוט את העמדות המרכזיות המתונות של הפועל־המזרחי בשעתו ויפעל על־פיהן. מי שחושב שהצלחה היא שני מנדטים – בעיניו הרעיון יכול להצליח. בעיני, שני מנדטים אינם הצלחה וזה אף עלול לסגור אופציות לעתיד".

מ שנתו היונית של אונא סדורה לו גם היום, אם כי יש בה כמה תריגות מפתיעות: "אם רוצים לקיים פה את מדינת היהודים, צריך למצוא איזשהו מודוס־ויוונדי עם הערבים, כזה שיאפשר לשמור על הרוב היהודי של המדינה, על אופיה הדמוקרטי וגם על רמתה המוסרית. האוטונומיה, יש בה טעם רק לתקופת מעבר, לא כפתרון־קבע. הרבה זמן חשבתי שהפתרון הוא פשרה טריטוריאלית, היום אני פחות בטוח בכך. כלומר, אילו היה ניתן – זהו בעיני הפתרון גם היום, אבל עם השנים נוצרו עובדות התיישבות בשטח וכתוצאה מהן נוצרה מנטאליות כללית, המקשה על השגת רוב לכך. וככל שאנו מתקדמים זה נעשה קשה עוד יותר".

זה מעורפל קצת, אני אומר לאונא. מה בכל־זאת הפתרון? ההתנחלויות הן בעיניך המכשול לפשרה טריטוריאלית? יש לך פתרון אחר היום?

עכשיו הוא חותך את הדברים, ברורים ובהירים יותר, אפילו בניגוד להתבטאויות שלו בעבר, כשצידד אחרי מלחמת ששת הימים בזכות ההתיישבות (לא ריבונות) בכל רחבי ארץ־ישראל וכששלל בראיון לפני כמה שנים כל רעיון של הורדת ישובים. כמה מחבריו – לשעבר? – במפד"ל, בוודאי יברכו עתה, בינם לבינם, "ברוך שפטרנו".

"אין לי בעיה עם ההתנחלויות. תמיד הייתי נגד התנחלויות בלב הישוב הערבי ובעד הזזת הגבול המזרחי קצת מזרחה. גם היום איני מקבל את דעתו של מידון בנבנישתי שהמצב בלתי־הפיך. מדוע, משום שתפסו אדמות והקימו כמה ישובים? אם זה יעזור לפתרון הבעיה, צריך להוריד את ההתנחלויות שבלב הישוב הערבי. אף איש רציני לא יאמר אחרת. מבחינת המצב העובדתי זה הפיך. המנטאליות שדיברתי עליה, היא המצב הסובייקטיווי".

נו, או באמת, מה יש ליוסקה שפירא ולדרוקמן ולחנן פורת, ואפילו להמר ובן־מאיר, לעשות איתו יחד? ותברו בורג־האב, היה מעלה דברים כאלה על דל־שפתיו? אלוקים ישמור!

וזה עוד לא הכל: "את קביעת הסידור הסופי בירושלים צריך לדחות בעשרים שנה ובינתיים להמשיך בסידור זמני".

ועוד: "תכנית אלון היתה בכיוון הנכון – מקסימום בטחון, מינימום ערבים – אבל התפיסה היתה יותר אסטראטגית מאשר לאומית ופוליטית. אם האמריקנים יכנסו לתמונה בכל כוחם, אולי יהיה ניתן ליישם פשרה טריטוריאלית אחרי תקופת מעבר של כמה שנים, בתוספת פתרון שאלת הפליטים הערביים".

הפליטים הערביים ופתרון בעייתם הם שגעון ישן של אונא, עד שגם המונח הנורא "טרנספר" אינו מפחיד אותו, את ה"יונה" הצחור הזה. בלי תריגות, אינו יכול כנראה... רגע, לא לקפוץ, צריך קודם־כל לשמוע את הדברים בהקשרם הנכון: "הפליטים הערביים הם הבעיה של ישראל. כבר בשנות השישים טענתי שאילו הגענו להסכם על יישובם, היינו פוטרים חלק גדול מבעיותינו. גם היום הלחץ שלנו צריך להיות בכיוון של להיפטר מהפליטים. עושים צעקות עם הטרנספר. זה לא מעניין אותי. להעביר פליטים בהסכמה זה לא נורא בעיני. איני רואה בזה פסול".

ומדינה פלשתינית? הוא אינו מת עליה, אבל אמר כבר בעבר, שאם בעתיד תשרור אווירה טובה יותר בין ישראל והערבים, יוכל הפתרון להיות גם מדינה פלשתינית.

איפה הוא ואיפה החלטות ועידת המפד"ל האחרונה, המדברות על הזכות לריבונות ישראל על שטחי ארץ־ישראל כולה? מעניין, מה יש לבן־נתן לומר לו בפגישה הצפויה ביניהם.

שגעון נוסף של אונא הוא הממשל־הצבאי – בעיה קריטית בשנות החמישים והשישים, הלובשת עתה פנים חדשות בשטחים. כבר ב־1963 הסתבך קצת אונא בעניין הזה. הובאה אז לכנסת הצעה לביטול הממשל הצבאי ששלט באזורים הערביים של המדינה. הממשלה, בראשות בן־גוריון, התנגדה לביטול. יחסי הכוחות היו שקולים. אונא, מתנגד עיקבי לממשל הצבאי, חזר והצהיר שלא יצביע בעד המשכו, דהיינו לפחות יימנע או ייעדר כבעבר. לחצים כבדים הופעלו עליו ולבסוף נשבר והצביע נגד הביטול. הביקורת הציבורית, שלא נעדר ממנה הליגלוג, היכתה בו אז ללא רחם, דווקא מפני שהיה לו דימוי של איש מצפון, בעל יושר ציבורי ועמידה על עקרונות. דומה שהיה מעדיף לשכוח פרק זה בקריירה הציבורית שלו.

ב ן־גוריון אמר אז שיילך על זה לבחירות. הוא היה משיג ללא ספק רוב בעניין הזה והתוצאה היתה עוד יותר גרועה", הוא מסביר. כזמנו, הוסיף לכך וידוי קטן: "טבעה של הפוליטיקה, שמגיעים מעשיים ותכסיסים מכסים לפעמים על השיקול המצפוני".

אני מזכיר לו את האפיזודה הלא־נעימה הזאת כפתיחה לשאלה על המתרחש היום בשטחים. יש בעיניו הקבלה מסויימת. "מה שקורה היום בשטחים הוא [illegible] שהיתה קיימת קודם בצורה כבושה. זהו כיבוש ולא יעזור אם נצעק עד מחר שזהו שטח משוחרר. כשאינך יכול לתת לתושבים שם זכויות וזה בעצם ממשל צבאי – אי־אפשר למנוע תקלות ובעיות. כשהן הולכות ומצטברות, אתה מגיע למצב שזה לא יכול ללכת יותר. הגענו לכך. הם מצאו את השיטה שהכי קשה לנו לטפל בה. אולי אם יראו שיש מוצא – יירגעו".

והוא מסיים באוהדה, נבואת זעם שהוא חוזר עליה כמה פעמים במהלך השיחה: "אם לא יהיה פתרון מדיני לבעיה היהודית־ערבית, תהיה מלחמה נוראה. זה בלבד מחייב אותנו לוויתורים מרחיקי־לכת".

חווה שחורות, משה אונא. כך גם בקשר לתנועה הקיבוצית, שהוא מזקניה ושמה שמתרחש בה בשנים האחרונות אינו לרוחו, אם לנקוט לשון המעטה.

"כל התנועות הקומונאליות הדומות לה בעולם נעלמו אחרי זמן וצריך לחשוש שזה יקרה גם לה. לי ברור שאם לא ימצאו את הדרך לבדקבית פנימי – אין תקווה. תמיד טענתי שהחברה הקיבוצית אינה אמצעי בלבד, אלא חייבת להיות מטרה־לעצמה, אם היא רוצה להתקיים, ושעליה להישמר מהסתאבות פנימית ומנטילת תפקידים שיהרסו אותה מבפנים. כך למשל הזורעתי, שהעבודה השכירה, שבתחילה נכפתה עלינו כדי לסייע בקליטה, תהרוס אותנו מבפנים, משום שיווצרו מעמדות.

"גם הכנסת התעשיה והמפעלים האזוריים – רעיונות טובים כשלעצמם – הביאו בעיות. והסתבכויות הכספיות – כשאינך שומר על החברה הייחודית שלך ולוקח דוגמה מחברה אחרת, לא־קיבוצית, תקבל את כל הצרות שיש בחברה האחרת". ואף מהדור הצעיר בקיבוצים הוא מוקאנו "הצד הרעיוני לא חשוב להם. טוב להם לחיות בקיבוץ, קשורים למקום וזהו. זה השיקול. מה שלא נוח להם – לא מקבלים. והם נכנסים עכשיו לעמדות מפתח בקיבוץ, וזה בעל משמעות רבה לעתיד".

איש לא אופטימי, משה אונא בערוב ימיו. ראה הרבה בימי חלדו. אולי יש לו סיבות טובות לכך.

אברהם תירוש

חובה לגייס תלמידי ישיבה

ב מהלך הקריירה הציבורית שלו נקט אונא לא־אחת עמדות עצמאיות חריגות, שגרמו אי־נחת למפלגתו. זה התחיל כבר ב־1937 כשתמך בחלוקה, ונמשך באהדה ל"ברית־שלום" ובהתנגדות לחזית־דתית־מאוחדת, שכמעט גרמה לפילוג ב"הפועל המזרחי", ובתמיכה בביטול הממשל הצבאי, ובצידוד בגיוס בני־ישיבות וגיוס בנות דתיות לצה"ל ובהתנגדות להצבת יצחק רפאל ברשימת המפד"ל לכנסת השישית, אחרי פרשת תל־גיבורים, ובשלילת ההתנחלויות וגוש אמונים ועוד ועוד.

על הגוש, למשל, אמר פעם בראיון: " מי שבא מגרמניה כמוני, מתייחס בסקפטיות לגוף עם אידיאולוגיה כמו זו של גוש אמונים... הגוש הוא כוח פוליטי יותר משהוא תנועת התיישבותית. במפעל ההתיישבות רואים אנשי הגוש מכשיר להשתלטות על הארץ ועל עם אחר. זה עלול להביא עלינו הסתבכויות שלא נצא מהן".

ובקשר לגיוס בני־ישיבות ובנות דתיות לצה"ל: "היום אני עוד יותר נחרץ בעמדתי בעד גיוסם. זו היתה טעות חמורה ביותר שהמפד"ל נכנעה לחרדים בעניין זה. זה התפתח למימדים לא־צפויים ומעביד את היחסים בין דתיים וחילוניים. ההקצנה הדתית במחנה שלנו היא הדבר החמור ביותר שקרה לציונות הדתית. אי־תידוד ההבדלים בינינו לבין אגודת־ישראל הוא בעוכרינו".

בענייני אישיים הוא הרבה יותר מפוייס היום. רק במאמץ ניתן לחלץ ממנו כמה "חוות דעת" קצרות על אחדים מחבריו להנהגה ויורשיהם:

משה חיים שפירא ז"ל: "העורכתי אותו בתור פוליטיקאי נבון ושקול ואדם היודע לשמור על הצד המוסרי. בקשר לצד הרעיוני, אי־אפשר לומר שהיה מנהיג. אבל הוא החזיק את העסק וזה דבר גדול".

ד"ר יוסף בורג: "בצעירותו היה דיי־בסדר. כתב מאמרים רעיוניים. אבל הנושא הרעיוני הוא בעיניו נכס קבוע שאינו מצריך עימות מתמיד בינו לבין המציאות".

ד"ר יצחק רפאל: "אחרי שיצא זכאי ממשפט תל־גיבורים, אמרתי לשפירא, שאם יש לו שם כזה, הרי גם אם הוא כבשה תמה, אסור להעמיד אותו ברשימה לכנסת. אני מניח שרפאל לא סלח לי על כך עד היום. אבל הוא היה הכי מוכשר מכולם".

יוסקה שפירא: "הוא דוגמה למישהו שהגיע לתפקיד שמעל ליכולתו. הוא היה טוב מאד בבני־עקיבא".

משה חיים שפירא ז"ל – "היה פוליטיקאי נבון"

ד"ר בורג – "בצעירותו היה דיי־בסדר"

ד"ר יצחק רפאל – "מניח שעד היום לא סלח לי"

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 4 ל־10 במארס

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
השבוע מוטב להימנע משיתוף חברים בעניינים פיננסיים, אך יש להתייחס ביתר כובד ראש לדעותיו של שותף; אל תטייחו את העובדות. זה לא זמן ללוות או להלוות כספים. חדשות טובות יגיעו במכתב או בטלפון.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
אם בזמן האחרון היתה לכם נטיה להזניח דברים, תוכלו עכשיו להתחיל להדביק את הפיגור – אך אל תנסו לעשות הכל בבת אחת. אין זה זמן טוב לשותפויות בענייני עסקים. הקסם האישי שלכם פועל לטובתכם.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
אתם נוטים לבזבז עכשיו זמן, ויתכן שבשלב מאוחר יותר תצטערו על כך. לא מומלץ עתה להתייעץ עם אנשים בענייני עבודה. השבוע כדאי להתמקד בתחביבים ובבילוי בחברת מישהו אהוב, שיפיח בכם אופטימיות חדשה.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
אתם מכירים עכשיו הרבה אנשים חדשים ונהנים מכל רגע בזירה החברתית. אך אל תניחו להשתוללות לצאת מכלל שליטה. יש לכם נטייה לדחות דברים חשובים, ובנייר דעת להימנע מכך.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
תוכלו לבטוח השבוע בשותפים ובבני זוג. לעומת זאת, הימנעו מגישה ידידותית מדי כלפי הממונים עליכם. היצירתיות שלכם בשיאה, וכדאי לשים דגש על חיי החברה ועל רומנטיקה.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
השבוע תצרכו לנהוג בזהירות בכל הנוגע לכספים. יתכן גם שתתקשו להחליט בנושא הקשור בעבודה. אם אתם מתכננים טיול, בידקו היטב את עלויותיו. ידיעה שתגיע בימים אלה ממקום רחוק תשמח אתכם.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
ייתכן שהשבוע תסבלו מחסרון־כיס זמני שימנע מכם להרבות בבילויים. בתחום העבודה, נסו לא להניח לעניינים להיסחף – שימו לב לפרטים. בתחום הרומנטי יש שיגשוג, והקשרים בין זוגות יעמיקו.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אתם מרגישים מוגבלים בקשר לעניין ביתי כלשהו, אך נסו להתעלות מעל התחושה הזו. ענייני כספים טעונים בדיקה מדוקדקת. הקסם והמשיכה שלכם במיטבם בימים אלה, וצפויות הרבה היכרויות חדשות.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
בימים אלה מתחשק לכם להרחיב את אופקיכם, אולי להירשם שוב ללימודים, אך לפי שעה עדיין אינכם בטוחים בעצמכם במידה מספקת. אפשר לצאת לבילויים, אך אל תפריזו בכך כדי לא לפגום בעבודה.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
במקום העבודה, אל תתייחסו לשום דבר כאל מובן מאליו – שימו לב למתרחש סביבכם. מצב כספי הקשור בחברים מצריך הרבה טקט, דיפלומטיה והתחשבות. השבוע מסתמנים סיכויים חדשים להצלחה.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אתם סבורים שיש לכם בעייה בתחום הקריירה, אך למעשה פשוט נחוצה לכם הערכה מחודשת של המטרות. אתם נוטים להתלבטויות, וחוסר ההחלטיות עלול להוביל לקיפאון. הרומנטיקה, לעומת זאת, פורחת.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
טעויות בשיפוט עלולות לקרות השבוע בקשר לכסף. תטריד אתכם בעייה מצפונית, אך ייתכן שאתם מפריזים בחומרת המצב. בשטח מסתובבות עכשיו שמועות שמוטב להתעלם מהן. בתחום הבית המצב מעודד.

מסע אל התת־מודע

(המשך מעמוד 48)
קבוצות רבות של יוצרים ואמנים מכל רחבי אירופה, ועד מהרה נהפך "קברט וולטיר" למקום המיפגש החשוב של אינטלקטואלים, סופרים, משוררים וציירים. סביב הקבוצה נוצר מלייה חברתי שרגל ברעיונות חדשים: אמנות שהיא אנטי־אמנות. כל מה שנחשב לאמנות מסורתית חדל להתקיים. האסתטיקה המורגנית מתה.

השם שנבחר לייצג את הקבוצה – "דאדא". ההברות הראשונות, חסרות הפשר, אותן משמיע תינוק שזה עתה למד לדבר, מילמול סתמי. אמני הדאדא רצו להרגיז בכל מחיר, להדהים את הבורגנים, להרוס את התמימות. זו היתה מחאתם על זוועות המלחמה. למרבה האירוניה, מאוחר יותר נאלצו הם עצמם להתמסד ולהשתלב באותה חברה בורגנית שלפני־כן קיוו להרוס. אבל במשך תקופה מסויימת חבק האנרכיזם הדאדאיסטי את כל אירופה.

מאקס ארנסט בא לקבוצה מקלן שבגרמניה. מרסל יאנקו וטריסטן צרה – מרומניה. באו יוצרים מברלין, פאריס ואיטליה. הם קיימו ערבי קברט, הרצאות, רסיטלים, הופעות, ריקודים. הרפרטואר תמיד היה מכעיס, לעתים תכופות הגיע עד אבסורד.

מקס ארנסט, 1919: "בעבורנו, 'דאדא' היא קודם כל גישה מנטלית. מטרתנו – הרס מוחלט. מלחמת הפאים חסרת התכלית גנבה מאיתנו חמש שנות חיים. כל מה שראינו כטוב, יפה ואמיתי, נהפך למגוחך ומכיש. העבודה שאני מייצר בימים אלה אינה מתכוונת לתנות את רואיה, כי אם לגרום להם לצעוק".

ב סיס העבודה הדאדאיסטית מונחת הג'סטה הספונטנית, כדי להמחיש את חוסר העיקביות שבאמונות המקובלות, היו האמירות המרגיזות לחם חוקם של היוצרים. "דאדאיסט אמיתי מתנגד לדאדא", היא אחת הדוגמאות הבולטות. עבודתו של מרסל דושמפ "המזרקה", בה הוא מציג משתנה כאקט אמנותי, מאפיינת את הגישה הזו. פרנסיס פיקביה ומקס ארנסט גילו פוטנציאל אמנותי גם בחומר גראפי פשוט. מקס ארנסט שיכלל את הטכניקות הקוליסטיות ויצר קולזים.

"דאדא" מחק את הגבולות בין הישות האמנותית לבין מציאות החיים, טישטש מחיצות בין אמנויות שונות. אנשי ה"דאדא" העדיפו את חוסר האמנות שבאמנות, והירבו להשתמש בטריוויאלי. ציור דאדאיסטי אופייני מורכב מכמה חומרים מחוברים (קולז'), תוך כדי הדגשת המילה הכתובה. אין כללים, אין סטנדרטים. כל צירוף אפשרי ובא בחשבון. יש רואים ב"דאדא" תהליך התנקות הכרחי שהכשיר את הקרקע לזרם שבא בעיקבותיו, הזרם הסוריאליסטי. על הקמתו הכריז ב־1924 מנהיגו הרוחני, אנדרי ברטון, באמצעות המניפסט שלו.

אנדרי ברטון, חבר בקבוצה הפאריסאית של ה"דאדא", רופא נאורולוג, עבר עם חולים במרכז פסיכיאטרי, הוא צייר את החלומות שעליהם סיפרו לו, והעביר את האסוציאציות החופשיות של הפציינטים שלו אל הנייר כדי לנתח אותן בשיטותיו החדשניות של זיגמונד פרויד. ב־1919 פירסם ברטון מאמר בו ניתח את שיטתו.

המונח "סוריאליזם" (מעל למציאות), הופיע לראשונה בתוכניה של הופעת בלט ופעם נוספת בהגדרה להצגת תיאטרון – "דרמה סוריאליסטית". משמעות המונח, כפי שהגדירהו אז, היתה: אוטומטיזם פסיכוטי ומצב של חלום בו אפשר להביע מילולית, בכתיבה או בכל שיטה אחרת, את תהליך החשיבה, תהליך שמתבצע ללא ביקורת ההגיון, מעבר לכל התחשבות אסתטית או אתית.

הסוריאליסטים הושפעו עמוקות מתורת פרויד ואימצו את שיטותיו שהשתקפו בעבודותיהם. בהמשך ל"דאדא", הם חיפשו את האי־רציונליות, אך בניגוד ל"דאדא" גם ביקשו ליצור מציאות חדשה. באמנותם הם כיוונו לזעזע, אבל לאדרווקא רק להרוס. הזעזוע היה צריך להביא לידי יתר קשב והתבוננות אחרת באקט האמנותי. הסוריאליסטים האמינו שהחומרים החבויים בתת־הכרתנו באים לידי ביטוי חופשי ומשוחרר בחלומות, אצל ילדים, משוגעים ובני שבטים פרימיטיביים.

הספר "פשר החלומות" של פרויד סיפק לאמנים הסוריאליסטים חומר עשיר במיוחד. סאלבדור דאלי לקח מפרויד אלמנטים שלמים והעבירם לבד. הציור הסוריאליסטי מבטא את החלומי ואת האוטומטי באמצעות התפתעות, ובעזרת צירופים מרהימים. חפצים טריוויאליים מן המציאות שביום־יום לא ייפגשו לעולם: ארון מתים במיטה או תותח בחדר סגור של רנה מגריט, שעון נוזל באמצע המדבר של סלבדור דאלי.

ר וח האדם", טענו הסוריאליסטים, "משול לרכבת שנוסעת במסלול קבוע. אנחנו מבקשים לסטות מהמסלול. מבקשים לגרום לאי־שקט מעצם הצפייה בעבודותינו, לעורר חשיבה מקורית ובלתי מתוכננת. לחייב לבחינה מחמרת את האיכויות והתה־הכרתיות".

הכתיבה האוטומטית נקראה "משחק סוריאליסטי". ראשיתה בכתיבה ממש וסופה בציור. השיטה עוד פחות מכוונת מהקולז' הדאדאיסטי. אחד המשחקים האהובים על הסוריאליסטים היתה הכתיבה בצוותא: דף נייר שעבר מאיש לאיש כשכל משתתף רושם עליו משפט ואז מקפל את הדף כדי שהבא אחריו לא ידע מה רשם. התוצאה הסופית היתה לעתים מרהימה. "השיטות המשוחררות הללו משרתות את המסע לתת־מודע", אמר מקס ארנסט. התהליך היה חשוב, לא המוצר הסופי. הציור האוטומטי אופייני לחואן מירו, אנדרה מאסון ומקס ארנסט.

ההשפעה הסוריאליסטית ניכרה באותה תקופה באמנויות כולן – גם בקולנוע, האמנות החדשה יחסית. ב־1928 יצרו לואיס בונואל וסלבדור דאלי את סרטם הראשון, "כלב אנדלוסי", העשוי במיטב המסורת הסוריאליסטית, וב־1930 את "תור הזהב", קולאז' של תמונות מורכבות בעריכה פרובוקטיווית.

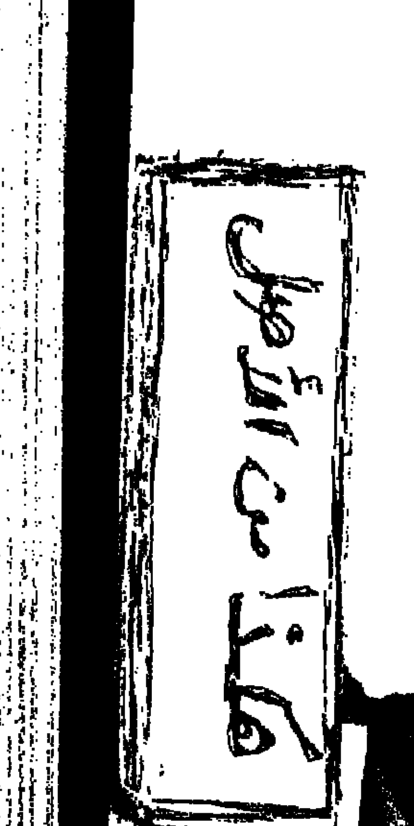
בספרו האוטוביוגראפי – "my last sigh" ("אנחתי האחרונה") כתב לואיס בונואל: "אהבתי המטופשת לחלומות, כמו גם הנאתי המרובה מעצם תהליך החלום, היא בעיני התופעה המשמעותית ביותר שמחברת אותי עם הסוריאליסטים. 'כלב אנדלוסי' הוא תוצאת שילוב בין חלומותי לחלומותיו של דאלי. מאוחר יותר השתמשתי בחלומותי בצורה ישירה יותר בסרטים שיצרתי, מנסה בכל כוחותי להימנע מכל צורה אחרת של תיראפיה".

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה הפסיקו הסוריאליסטים לתפקד כתנועה. האמנים השונים פנו איש־איש לדרכו, גיבשו סגנונות ייחודיים והמשיכו ליצור – כאינדיווידואלים.

אביבה מץ

חיים ואוהבים

באותו עניין...

הטיול השנתי לים המלח אף פעם אינו מאכזב. תמיד את חוזרת משם עם משהו־משהו. הנה, למשל, בחדר המנוחה שליד בריכת הגופרית. הן שוכבות שם, לאות ועטופות שמיכה, עיניים עצומות. האחת גונחת: אוף, שורף לי כל הגוף, כיתור שמה, בבית־החרושת... צחוק כללי.

השניה: ואני עושה כשר לפורים את הבית־חרושת שלי, וביום ראשון אני חוזרת הביתה, אוח, והוא לא הולך לעבודה. יהיה שמח שמה.

הראשונה לא מוותרת לה: שלי חוגג כבר עשרים שנה בבית־החרושת. איך לא נמאס לו?

מישהי מקצה העולם מצחקקת: ושלי כבר עשרים ושתיים שנה בחגיגות. הוא היה מוכן כל יום, כל יום. אוף, מצידי היה אפשר כבר לסגור את הבית־חרושת...

מישהי בעלת קול סמכותי אומרת: תגידי תודה שהוא כל־כך רוצה. כן, תגידי תודה. תסגרי את העיניים ותיתני לו, ותשמחי שהוא מבסוט (לא, היא לא אמרה לה שתחשוב על המולדת או על "אמא אנגליה", כמאמר הבדיחה הבריטית, אבל הפטנט הזה של "עיצמי את העיניים, בתי, ותני לגועל נפש לעבור" – עובד כנראה בכל העולם...).

הנשים העטופות מגבות קמות ממקומן ועדיין מצחקקות ביניהן. מישהי תורמת לעניין את מה שהגשש מכנים "קוסה מאחשי" – והחגיגה בעיצומה.

עוד וידויים קטועים של אשה לאשה, שמרביתן אינן מכירות זו את זו, אבל כאן – בהשפעת הברום כאוויר, הגופרית במים החמים (40 מעלות צלזיוס) והעירום המקרב – הן נפתחו, ופתחו את הפה רווקא כנושא בו הן בדרך־כלל שותקות, או שומרות אותו רק לשיחה עם החברה הטובה באמת.

עתה הן מתלבשות לאיטן. החזה הנפול מוכנס אל שמך הנעלים. הכרס – שידעה הרבה לידות ולכן היא גדולה ורפוייה – מסתתרת מאחורי שמלה רחבה. השיער הלח מצטנף מאחורי שביס של נשים צנועות ויראות שמים. וכי מה חשבתם? שלהן אין רגעים של צחוק כאותם עניינים?

לכבוד פורים,

מבין אלפי הבדיחות שאני מכירה על בוריין (ונזכרת בשורת המחץ שלהן רק כאשר מישהו אחר מספר אותן), אין לי כמעט מה למכור כאשר, בסופו של ערב חברתי עייף, שנאים המשתתפים מיפלט בסיפור בדיחות.

הבדיחה שלי לכבוד פורים היא אחת היחידות שאני מצליחה לספר, בכל פעם לחוג חדש, מבלי לקלקל או/ו לשכוח את הפואנטה: זוג יוצא לירח דבש, וכהגיעם אל חדרם במלון הם נוכחים לדעת, למגינת לבם, שהמיטות ניצבות בריחוק זו מזו ואין אפשרות לקרבן. החתן הטרי קורא בחשכה לכלה הטריה: בואי יפתי, בואי מתוקה שלי. והיא מתחילה לגשת לעברו, אלא שבדרכה אליו היא נתקלת בחשכה בדופן המיטה ומשמיעה קול צעקה. החתן: מתוקה שלי, מה קרה לך, בואי ואנשק לך, ציפור נפשי, וכו'.

לאחר זמן קמה הכלה הטריה ממיטת הכלולות וחוזרת אל מיטתה. בדרכה בחשכה היא שוב נתקלת בדופן המיטה ומשמיעה זעקת כאב. הבעל קורא לעברה: חתיכת בהמה, אינך יכולה ללכת צעד בלי לצווח!

האנשים המורגלים לקרוא את המדור הזה עלולים להדעזע: אין לה כבר מה לכתוב, ולכן היא מספרת בדיחות ומביאה דברי שטות שנאמרו על ידי נשים תמות ברגעים בהן היו כמעט נטולות הכרה במרחצאות הגופרית.

כאן המקום להזכיר שהדף הזה מנסה היום, חרף מצוקות השעה, להיות קצת שובב. וכי מתי, אם לא היום, אוכל להביא כאן את אוסף הגלויות שקניתי לפני הרבה שנים בחנות גזעית בשטוקהולם? טמנתי את הצילומים העתיקות האלה במגרה ושכחתי מהם. כמה טוב שלפעמים עושים סדר בארון ומוצאים משהו־משהו, מתאים לפורים. אני רק לא מבינה ולא מסוגלת להיזכר בשל מה צירפתי לאוסף את אותו ברנש קרח ומכוער.

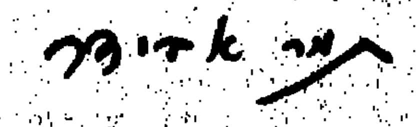
תחפושת רצינית

אני, ששונאת ללבוש תחפושת למסיבה ולהרגיש כה כל הערב, לאחר חמש הדקות הראשונות, כמו אידיוט – שואלת את עצמי היום, לכבוד פורים: "מה היית רוצה להיות יום אחד בשנה?"

וזה מה שבא לי: בראש ובראשונה הייתי רוצה להיות אשה רזה. הייתי הולכת מחנות לחנות, מודדת בגדים מס' 38 וג'ינס מס' 8 ומתגאה בפני הראי, וכך אולי אחת ולתמיד הייתי נוכחת מה יותר נחמד להיות...

אבל מה שהייתי רוצה להיות ברצינות זה ראש ממשלת ישראל, ולעשות מהלך בלתי הפיך ביחס לשטחים. משהו שיחסוך מאתנו את מה שעוד מצפה לנו פה. ובשביל זה הייתי מוכנה, אם יידרש ממני, להישאר בתחפושת הכי פחות נוחה בעולם משך ימים רבים.

ואם היה נותר לי זמן באותו יום לאחר כל הפגישות עם הפלשתינאים והאמריקנים והטלפונים הבינלאומיים – הייתי מתפנה להגשים את חלומי ומראיינת ביום אחד, כשיטת הסרט הנע הבלתי־אפשרית, את ראיסה ומיכאיל גורבאצ'וב, ואת פט וריצ'ארד ניכסון, ואת ז'אקלין קנדי וכריסטינה אונאסיס (כיתר, כאותו חדר), ואת הדוכס מאדינבורג ורעייתו מלכת בריטניה, ואת דניס תאצ'ר בעלה של מרגרט. ולקינוח הייתי חולמת לראיין את הבלתי־מהזאיין־לעולם: את חנוך לוין.

פנטהארד

יגאל לב

מלך עכברוש

מלך העכברוש טילטל את הבית המשותף אל תהומות שגליה לא האמינה כי הם קיימים בנפשו של אדם. אורי, שהוזמן "לטפל בקיסי" של הגבר, בן 35, נסיך חיי הלילה של תל־אביב, מצא את עצמו בוחן מחדש מערכות יחסים בין גברים ונשים ושואל את עצמו לכל הרוחות, האם יסל להיות שאני עד כדי כך תמים, ואינני מכיר את המין הנשי?

בעל הבר בו עובדת רינה, ידיד ותיק של אורי, הוא שהביא אליו את "מלך העכברוש" כפי שקרא לו לפני שנקב בשמו הפרטי. השם כבר נשכח, התואר דבק בו.

בשיחת רקע הבהיר לאורי כי "גבר צעיר זה, שונה מכל מה שהכרנו, פשוט קורץ מחומר אחר. מה שחמור יותר, הוא גילה קשת שלמה של צלילים ואפשרויות בעולמם של הנשים, עולם שאנחנו, גברים מרובעים לא היינו מאמינים שקיים בהן".

רק גוף. שיער בהיר שופע, קשור בסרט. בימים של חג הוא רוכס אותו באצעדת זהב שקיבל מאחת מידידותיו. שחום משעות ארוכות בחוף הים. גמיש. ויחד עם זה שרוי תמיד בערפל של שכרות. כך גם הגיע למשרדו של אורי.

בעל הבר הציג אותו כמי ש"מכיר את כל מועדוני הלילה של תל־אביב. מתחיל את החיים שלו כמו ינשוף, רק כאשר שוקעת השמש ואין מלצרית בגוש דן שלא עברה דרך מיטתו". אורי התבונן מנסה לבחון מהו סוד כוחו של הגבר הזה, שנראה צעיר משנותיו.

אותו לילה ניסה לתאר באזני גליה את ההרגשה הזאת. "תמיד מסקרן אותנו המיתוס של גבר המצליח לשכב בנות המין היפה. זו לא אותה סקרנות של אשה, אל ידיכתה, סקרנות דקרקנית, לפעמים רעת לב. זוהי סקרנות אחרת, מה יש בו לכל הרוחות".

גליה צחקה "אתה גורם לי להיות מסוקרנת".

אורי אמר "כשהוא עובר ברחוב, הגברים סוגרים את בנותיהם, ומסתירים את נשותיהם. אבל ברצינות, אני חושב שסוד הכוח שלו נמצא דווקא בתחומים אפלים, שאני עצמי מודה שלא הבנתי אותם עד תום". מצא את עצמו מגשש אחר ביטוי מדוייק, ומגלה כי כל אוצר המלים שלו לא הצליח להבהיר לגליה את השיחה שהיתה לו עם "מלך העכברוש".

"אתה מבין – אמר לאורי – הנשים משחקות לגניכם את הלייד המעודנת. הן מצפות מכם שתעניקו להם בנדיבות כסף, תשומת לב, אהבה, עדינות, חום. אתה יודע, כל הבולשיט הזה שהולך לא רע יחד עם שיח. אני גיליתי שבדיוק כמו שהנשים מצפות מגבר שיגן על המיתר הבהיר של חייהן, יש לכל אחת מהן שר מיתר אחד אפל. מיתר מתוח שמצפה שמישהו ישוט עליו".

כבר שאותו ניהל ידידו של אורי, עבדה בחורה כבת 19. כל כולה עכברון קטן אפור ומבוהל. פנים חדות, גוף שטוח. מבט מבוהל המחפש עלבון. על השפתיים נחה עווית של סף בכי והעיניים מצועפות בכאב עמוק, השמור לנשים שנולדו כעורות. לילה אחד, בארבע לפנות בוקר, נשארה הנערה היחידה בכל הבר, כשמלך עכברוש הגיע לשם. מחוסר ברירה, לקח אותה אל דירתו. אותו לילה נטל אותה בגסות. בפשטות ברוטלית, כמעט בהמית. למחרת היתה מבוהלת. בכתה. אבל, כעבור שבוע אמרה לבעל הבר "אתה יודע, אני חושבת שאייסם בתוך חזה האבן שלו יש אגם צלול". "היא רצתה בו", אמר לאורי בעל הקפה. "אני חושב שהיתה צריכה לשתות מהאגם הצלול אפילו במחיר ההשפלה, או אולי היתה צריכה את ההשפלה הזאת, כפי שאמרה לי, ולא כל פעם, אבל פעם בארבעה חודשים זה לא מזיק".

צחק. שיניים לבנות. חזקות. שיניים שלא נוערו לנשק אלא לנשוך. אורי תמה בינו לבין עצמו מדוע חלק מהנשים מוכנות לסבול את נשיכותיו.

הפליג הלאה, ואורי למד בפעם הראשונה איך מרגיש אדם הפוער את פיו בתמהון כאשר לסתו התחתונה נשמטת בתדהמה והוא שוכח לסגור את פיו "הן אוהבות גם את העולם האפל. את אותו דבר שאינן מוכנות לדבר עליו, אינן מוכנות אפילו לשוחח עם חברותיהם. אני חושב שהן אינן מודות בזאת אפילו בינן לבין עצמן. העולם השחור המכוער והגס של יחסי שניים". אורי שם לב לידיו. ידיים דקות אצבעות, כשל פסנתרן. ידיים שעמדו בניגוד גמור לפה התאוותן לשפתיים העבות לקול הצרוד במקצת, קצר הרוח, המחסל כל התנגדות.

"אני נותן להן את זה. אתה יודע, אני לא רוצה לקלקל אותך, אבל לפעמים אני מחזר אחרי נערה מטופחת, נאה, אחת כזאת שגברים חשים פיק ברכיים כאשר הם מדברים איתה, מכניס אותה לתא קטן של נוחיות ושם, כמו כלבה. בצורה הכי גסה. והממזרה נהנית" והתבונן באורי במבט ישיר וגלוי. אורי חש אי־נוחות.

אותו לילה, תיאר באוזני גליה בהומור את המצב המביך אליו נקלע. "הבריונה הזה הסתכל עלי מגבוה. ממבט של גבר בטוח, המתבונן בטירון מתחיל". דומה לאורי שהוא פותח בפניו תהום עמוקה שאורי לא העז אפילו להציץ לתוכה. תהום אפלה, שפערה בפניו עולמות חרשים של יצרי לב, האירה פרשיות בחייו של אורי ורק עכשיו יכול היה להבין אותן "כאילו העכברוש הזה, עכבר הביבים הזה, מסוגל היה ללמד אותי דברים חדשים, לא רק על עולמם של נשים וגברים אלא על העולם שלי. אפילו על נשים שעזבו אותי. על נשים שלא רצו אותי. על נשים שהפסדתי במירוץ עליהן משום שנהגתי כדרכי המעודנת".

עכברוש של חיי הלילה. אורי למד כי יש לו עוד תכונה אחת, שלא נפנף בה. עדינות וטוב לב שקשה למצוא אותן באנשים המחצינים את היחס שלהם כמורהו. אותה צעירה, גילתה את האגם הצלול שלו. מלצריות בודדות ששוב לא יכלו להעביר לילה נוסף של בדידות היו מצלצלות אליו והוא מזמין אותן לדירתו. באותה נדיבות של שמש שאיננה מבחינה בין סירפד לשושנה ויוצקת על כולם את אורה.

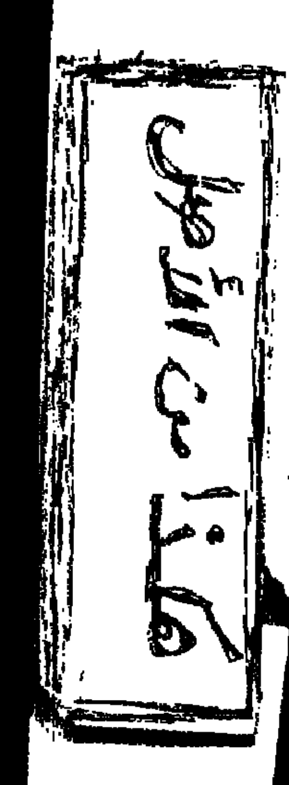
גליה לא אהבה את "מלך עכברוש". לא הסכימה לתאוריה של המיתר האפל. "אני לא מאמינה בו. ואם יש כזה, אז יום אחד יתלו אותו על מיתר אפל כזה".

אורי תמה מדוע גליה מעורבת כל־כך כאילו בוחנת את הסיפור ושוברת אותו מכער לפריזמה של אישיותה. דיברה בקול חד, תקיף, קול השמור לה לימי המריבות שאל פשרן לא תמיד הצליח לרדת. "מתי תבין שאשה מוכנה לקבל את ההשפלה לא משום שהיא אוהבת אותה, לא משום שהיא מסכימה לה, אלא משום שלפעמים גם השפלה נתפסת אצלה כיחס. יד מכה טובה יותר מיד אדישה. קול צועק עדיף משתיקה. רק אתה, כגבר, לא מסוגל להבין ש'המיתר האפל' שהגיבור שלך גילה איננו אלא מקלט. זעקת בדידות שלה. היא מוכנה לכל רק כדי שישאר. שלא יילך. היא מקבלת את ההשפלה כתחליף". קולה של גליה היה חלול ואורי קרא בו את אותה אחווה קדמונית של בנות אותו מין. "כדי שאשה תרשה באמת לגבר לרדת עד לתהומות האפלים ביותר שלה, הארון חייב לעמול קשה. הוא צריך להעפיל גבוה גבוה עד לפסגות האור, הרגישות והיפות ביותר שלה".

אחר־כך התעניינה עם עצרו את הכרגש על בעילת קטינה, אונס, שוד, או עוד אחת מאותן פרשיות שציפורי לילה שכמותו מעורבים בהם. "אצל ארם הקם כל בוקר לעבודה הבארות האפלים סתומים, והמיתרים השחורים מנותקים".

אורי התבונן בה בחיוך. "לא תאמיני, אבל הבריון הזה לקח על עצמו את אשמת הסמים שמצאו אצל העכברה האפורה מהבר, זו שהוא לא התייחס אליה. המשטרה פשטה על דירתו. שכנים התלוננו. הנערה עישנה. היא היתה נרקומנית. אבל המלך עכברוש לקח על עצמו את האשמה". "אתה רואה – אמרה גליה – אם אתה נוהג כך, מותר לך גם לרדת אל הבארות האפלים ביותר של האשה".

חיוכים

בלי מילים

סוף סוף מתגשם החלום. גברים נופלים לרגליו!

בלי מילים

זה בעלי. קודם נדחף, ורק אחרי־כן חושב לאן ולמה

אמרתי שב!

מצאתי סוף־סוף את הרעשן שלך

בלי מילים

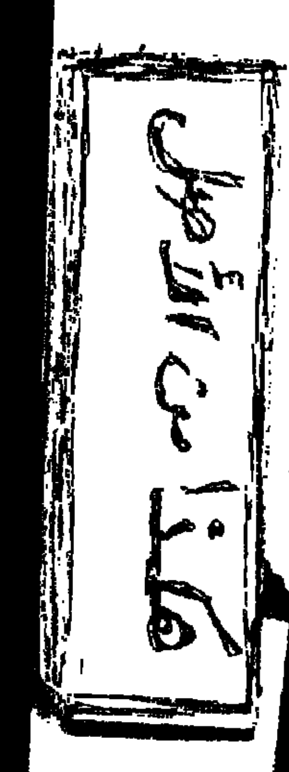
לפעמים אני חוחה איך בילינו את הערבים לפני שהיתה לנו טלוויזיה...

אני עשיתי מה שבראש שלי, השוטרים עשו מה שבראש שלהם, השופט עשה מה שבראש שלו...

שמי ומספר הטלפון שלי תלוי בגודל הטיפ

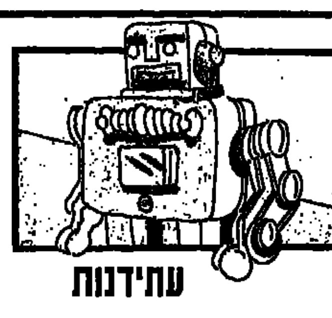
תפרתי בכל חנויות וסוף־סוף מצאתי את פילונצ'יק, את חושבת שעכשיו היא תסכים ללכת לישון?

יקירי, משום מה נדמה לי שעוקבים אחרינו

מעריב
לילדים
מ"ו באדר תשמ"ח 4 במרץ 1988 גליון 354(2)
עורכת: בת דורה בר. עריכה: ברברה

עתידנות
פורים 2028

אם תרצו להתחפש בפורים של שנת 2028 יתכן שתגלו שהדבר יהיה קל ופשוט לאין ערוך מאשר בימינו. אבל קל ופשוט יהיה רק צד אחד של העניין משום שהתחפשות של שנת 2028 תהיינה פשוט מדהימות. במקום הטרחה הכרוכה כיום בהתחפשות נוכל פשוט לחבוש לראשנו מתקן קליל דמוי טבעת גדולה, שיצמד אל ראשנו ויקיף את כלו. לחיצה אחת על כפתור שבמתקן ובן רגע אנו מחפשים בתחפשת הרצויה לנו, תחפשת שתהיה כה אמינה ומדיקת עד שתראה כאמתית ממש.

כיצד יתאפשר ה"קסם" הזה? באמצעות המתקן דמוי הטבעת, כמובן. מתקן זה יטיל על גופנו תמונה מדיקת של התחפשת הרצויה. תמונת התחפשת שהוא יקרין תהיה תמונה שיש בה עמק, עמק כפי שיש במראות מציאותיים. עמק התמונה יהיה אחת הסבות לאמינותה של התמונה אבל בשום אפן לא הסבה היחידה. זאת משום שאי שם בלב טבעת הקסם הזאת טמון יהיה מחשב זעיר ומשכלל, שיעקב אחר כל תנועותינו ויתאים אליהן את חלקי התמונה המתאימים. אם נניע, למשל, את זרועינו הימנית למעלה תנוע ביחד גם תמונת הזרוע של התחפשת כשנפסע, תתאמנה תמונות הרגלים של התחפשת את מצבן למצב רגלינו הפוסעות. אפלו כשנדבר יתאים המחשב את מצב שפתי התחפשת למצב שפתינו המדברות. התחפשת תהיה כה מציאותית עד שיהיה זה בלתי אפשרי לזהותנו וכל זאת, נא לזכר – בלחיצת כפתור.

את המתקן דמוי הטבעת נוכל להטעין בתחפשת שנרצה, בחנות עתידנית לתחפשות. אולי נוכל אפלו להטעין את המתקן בסדרה של תחפשות וסתי שרק יתחשק לנו נחליף את התחפשת. באפן כזה יהיה באפשרותנו להתחפש כמה פעמים באותו הערב או, אם רק נרצה, כמה פעמים באותה השעה. איך שלא תסתכלו על זה זה יהיה כיף לא רגיל.

אז להתראות בפורים 2028.

יורם אורעד

תמונה מתוך הסרט "הרפתקאות ברנארד וביאנקה"

על המסך
"המצילים הצעירים"

"הרפתקאות ברנארד וביאנקה" הוא סרט קלאסי מאולפני וולט דיסני העולה שוב לאקרנים במיוחד לחג הפורים.

כמו בכל סרטי דיסני שפע דמויות מצויירות מקסימות שילדים יהנו מכל רגע.

זהו סיפורם של שני עכברים, ברנארד וביאנקה, היוצאים להציל ילדה יתומה מידיה של מכשפה מרשעת, שחטפה את הילדה בכדי לגלות במערה אפלה יהלום ענק. גברת מדונה מיצגת את הדמות הרעה ואת הטוב מייצגים שני העכברים היוצאים לדרך מלאת הרפתקאות כיד הדמיון הטובים של וולט דיסני.

יש כמובן, ואיך לא, סוף טוב כמו בכל הסרטים הקסומים של דיסני. אל תוותרו על ההנאה שבסרטים המצויירים של אולפני דיסני. אפשר להגות בכיף אמיתי ביצורים ובדמויות שבבריאתן הושקעו דמיון רב.

"ברנארד וביאנקה" הוא סרטו הארוך המצוייר ה־22 של דיסני. העבודה על הסרט נמשכה ארבע שנים ובמהלכה הוכנו יותר מ־330.000 ציורי אנימציה.

רק נקווה שפורים יהיה נעים ולא גשום. תהיה לכם סיבה טובה לקחת את ההורים והאחים לסרט המומלץ בחמימות.

בכל מקרה, שיהיה לכולנו פורים באמת שמח ויפה.

איקי שובל

הלולת פורים
מאת: חנן שדמי

בהלולת פורים שלנו
הקמעות על הסתעות
קול כרוז לכל מודיע:
מניעות המסכות!
ומובן בראש קלן
צועדות חיות שושן.

האילה הנהדרת
שבלה כלילת־פאר,
והי זו ולא אחרת
מלכתנו – היא אסתר.

אחריו צועד דרבן
אני בטוח – זהו המן,
שזוקף את מחטיו
גם לדקר עובר ושב.

לקולות של רעשן
צועדת כל העיר שושן
המבטיחה פה לכלנו
שהלילה לא נשן.

משכות־חמור בראש –
זה ודאי אחשורוש
הן ידוע: רק טפש
זה יכול להתחפש.

דב שמן על צמותיו
מחייך חיוך נלבב
בו תכירו בודאי
את דודנו – מרדכי.

ובסוף פה בשרשרת –
כל משפחת הספרפרת;
אין ספק שלפנינו
בני המן עוברים בסרט.

לא נשן, כי נתהולל
בצהלה ובגילה
ונשמח בליל פורים
ככתוב במגלה.

מה הולך
פורים לילדים בארצות אחרות

לא רק לנו יש פורים. גם לילדים בארצות אחרות יש חג שבו הם מתחפשים, אף שמו אינו פורים אלא הלווין. גם מקורו של החג שונה מאד משלנו. אין זה ספור המן הרשע, אסתר המלכה ומרדכי הצדיק.

תחלתו באירופה לפני הרבה הרבה שנים. באנגליה ובאירלנד חגגו השבטים העתיקים, שנקראו קלטים וסקסונים, את סוף הקיץ ובוא הסתו ב־31 באוקטובר. זה היה ראש השנה שלהם והם חגגו אותו ב"פסטיבל אש". מדורות ענק הדלקו בראשי הגבעות, כדי להפחיד ולגרש את הרוחות הרעות.

האנשים האמינו שביום זה חוזרות נשמות המתים לבקר בבתיהם, ופסטיבל הסתו קבל משמעות מפחידה, כאלו השתתפו בו רוחות, מכשפות, שדים ומזיקים מכל הסוגים. זה היה הזמן לפיס את הכחות העל־טבעיים אשר שלטו בכל התהליכים המתרחשים בטבע.

הטקסים של השבטים האלה, שהיו עובדי אלילים, השפיעו מאחר יותר על הנוצרים, אשר חגגו באותו התאריך, 31 באוקטובר, חג הקשור בקדושים הנוצריים.

בהדרגה הפך החג הדתי לחג חילוני, והיום הוא חג של תעלולים, מעשי שובבות ותחפשות לילדים. המהגרים שהגיעו לארצות־הברית, בעקר מאירלנד, הביאו אליה את המנהגים החילוניים של הלווין והם נעשו מקבלים לפני כמאה שנה.

בשנים האחרונות הפך החג בעקר לחגם של הילדים הקטנים. הילדים מתחפשים והולכים מבית לבית, נוקשים בדלת ואומרים: "תעלול או כבוד". כמעט תמיד יקבלו כבוד, בדרך כלל סכריות, ואז אינם מעוללים תעלול.

סמל ידוע של החג הוא דלעת חלולה, אשר נחרת עליה פרצוף מפחיד ובתוכה נר בוער.

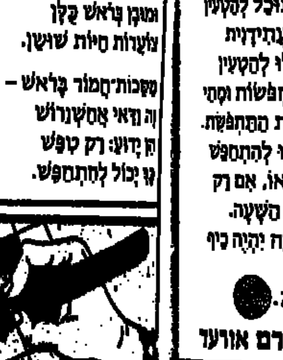
רחל שי

תשבץ המסכה

מאוזן: 1. גבורת מגלה הנקראת בחג הפורים. 2. דמות מצחיקה. 4. שקר. 6. כשהוא נכנס אז שמחו 7. מלכה סרבנית. 10. בירת פרס ומדי. 14. הרעש שהרעשן משמיע. 15. תשקרי. 17. במקום זה בעיר ישב מרדכי. 19. סמה. 22. אביזר פורימי. 23. ויזתא להמן. 24. את אזנו אוכלים בפורים. 26. עליה חלף אחשורוש. 28. זכור לטוב מהמגלה.

מאונך: 1. הוא מלך על מאה עשרים ושבע מדינות. 2. מרכז בגוף. 3. מסכה חגיגית הנערכת בערב או בלילה. 4. כלי לנשיאת נוזלים. 5. אשת המן. 6. אדם. 8. בד יקר וגם ספרה. 9. טיל וסיר. 11. מי שבדברי־כלל מנסר על וכותו. 12. רן. 13. ישן. 16. משקה משכר. 17. סופו של כל רשע. 18. פרפר לילה המזיק לבגדים. 20. מלת שאלה. 21. עלית. 23. קול נברי נמוך. 25. כלי מאור קטן. 26. שם משפחתו של נער ספרותי שלא רצה לגדול. 27. משלם הקולות.

בין הפותרים יוגרל ספר של אבשלום קור.

משתעשעים

ומרים בתחפשות

לפניכם שמות זמרים שהתחפשו לאנשים אחרים. אנו הבאנו את השמות המחפשים ואתם שנו את סדר האותיות וגלו את שמות הזמרים.

1. רם אוגניהו
2. דינה רזראי
3. מירי נמלי
4. ולי את
5. ארז אלי ליער
6. ריקי סאין
7. רוני תרנגול
8. צפי קביקה.

בין הפותרים יוגרלו דפי מעתק צבעוניים.

אמרה בתחפשת

לפניכם סדרת מלים אשר נראה כי אין כל קשר ביניהן. אף אם תתבוננו היטב תגלו אמרה הקשורה לחג פורים. רמז: יש לשנות את האות האחרונה.

כפר יעשן לאיד אשם המלט חסר ביקרב.

בין הפותרים יוגרל ספר בלון נוע בא לספר לך.

הפסיק המשגה.

קראו היטב את הפסוק המשנה ותגלו בודאי שבעצם התערבבו בו שני פסוקים הקשורים לפורים.

"משוכנס המלך בשמחה אשר חפץ הרפין בכה לאיש אחד יעשה ביקרו"

בין הפותרים יוגרל ספר של אבשלום קור.

תחפשות של חיות

לפניכם שמות ילדים אשר בתוך שמם מסתתרת שמה של החיה שלדמותה התחפשו. הספיקו לגלות את החיות?

1. פרץ עד 2. יפה טופום 3. קרן וגו 4. סהר פי 5. רן בתא 6. דב רן 7. ורד הב 8. פיני גון

בין הפותרים יוגרלו דפי מעתק צבעוניים.

מימי

פתרונות נא לשלוח ל"מעריב לילדים" ת.ד. 22044 ת"א